T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

ASHAB-I KEHF KISSASI VE METAFİZİK BOYUTU

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hazırlayan
Mehmet Diyadin DAĞHAN

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Hikmet AKDEMİR

ŞANLIURFA-1998

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

ASHAB-I KEHF KISSASI VE METAFİZİK BOYUTU

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hazırlayan
Mehmet Diyadin DAĞHAN

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Hikmet AKDEMİR

ŞANLIURFA-1998

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.md.	: Adı geçen madde
A.S.	: Aleyhi's-Selam
Çev.	: Çeviri
b.	: İbn
Bkz.	: Bakınız
b.y.y.	: Baskı yeri yok
C.	: Cilt
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İ. A.	: İslam Ansiklopedisi
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.	: Miladi
ö.	: Ölüm
R. A.	: Radiyallahu Anha
s.	: Sayfa
S. A. V.	: Sallallahu Aleyhi Vesellem
thk.	: Tahkik eden
t. s.	: Baskı tarihi yok
Trc.	: Tercüme
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri- devamı
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfi
y.y.	: Yüz yıl

ÖNSÖZ

Kur'an-ı Kerim en mükemmel kitaptır. Muhtevasında pek çok hikmetleri barındırmakta ve zulmetten aydınlığa çıkan yolları göstermektedir. Buna vesile olması için de mustakil kısslarla örnekler vermekte ve bizleri tarihin tekerrürüne karşı uyarmaktadır. Kur'an-ı Kerim'deki muhim kıssalar gibi Ashab-ı Kehf kıssası da aynı gaye ile nazil olmuş ve çok büyük bir kitlenin ilgisini çekmiştir.

Kur'an ayetleri kıssayı hikaye ederken birbiri ile öylesine girift bir tablo sergilemektedir ki okuyanları adeta hayrete düşürmekte ve bu hayretin de yersiz olduğunu daha kıssanın başında ihtar etmektedir. Hikayenin akışı içerisinde Ashab-ı Kehf 'in kulaklarına perde vurulmasından, güneşin hareketlerinden, köpeklerinden, yiyeceklerinden, paralarından, uyku halinde sağa-sola döndürülmelerinden ve mağarada kaç kişi olup ne kadar kaldıklarından söz açılması olayı daha da cazip hale getirmektedir. Bu yönüyle de hem doğuda hem de batıda geniş çaptaaraştırmaya tabi olmuştur. Dünyanın birçok yerinde de O yiğit gençlere ait makamlar tayin edilmiştir. Ashab-ı Kehf'in hayat hikayeleri sanat eserlerine yansımış, onlar adına filmler ve belgeseller yapılmıştır. İsimleri de hat sanatının en gözde eserlerine nakşedilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de sadece bir defa geçen Ashab-ı Kehf kıssasının yankısı bu kadarla da kalmamış, ezelden ebede devam eden zalim-mazlum savaşında, mazlumların lehine büyük bir ümit kaynağı ve zafer müjdesi olmuştur.

Yine o gençlerin kendi aralarındaki sosyal münasebetleri de terbiye ekollerinde örnek davranışlar ve canlı misaller olarak takdim edilmiştir.

Ayrıca Ashab-ı Kehf kıssası ilmin zirve noktalarına işaret eden yönleriyle de mümtaz bir konumda olduğundan ve Kur'an-ı Kerim'in evrensel mesajlarının bir armonisini teşkil ettiğinden dolayı bir çok kişinin ilgisini çektiği gibi beni de cezbetmiştir. İşte bu ilgiden dolayı da onların hayatına ışık tutabilecek her türlü bilgi ve belgeyi toplamaya azmedereek bu tezi hazırlamaya çalıştım. Tezin konusuyla o kadar bütünleşmiştim ki araştırmayı başlattığım günden bu yana bütün aile fertleri ile adeta Ashab-ı Kehf olmuştuk. Ben de Ashab-ı Kehf için şehirde bilgi toplayan Yemliha gibi olmuştum.

Nihayet ulaşabildiğim bütün bilgileri bir araya getirerek yazmaya başladım. Araştırmayı tamamladıktan sonra yazım safhasının her dakikasında arkadaşların tetkit ve tenkitleri sayesinde bütün dökümanlar defalarca gözden geçirildi. Ayrıca hazırlanan müsveddeleri satır satır okuyup fikirlerini istifademize sunan değerli danışman hocam Hikmet Akdemir Beyefendi'nin yardımlarıyla da çalışmamızı bu noktaya getirebildik.

Araştırmanın başından sonuna kadar hem kütüphaneleriyle, hem de fikir ve yorumlarıyla yardımlarını esirgemeyen hocalarıma ve mesai arkadaşlarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Eğer bu çalışmayla Ashab-ı Kehf kıssasındaki gizemi bir nebze olsun aralayabilmişsem kendimi bahtiyar hissederim.

Gayret bizden tevfik ve hidayet Allah'tandır

Mehmet Diyadin DAĞHAN

A. KONUNUN ÖNEMİ

Allah'ın sınırsız ilim ve hikmetini anlatmak için deryalar kadar mürekkep ormanlar kadar da kalem kullanılsa yine de az gelir. Çünkü Allah'ın ilmini ifade eden kelimelerin hududu yoktur. Bizler onun sonunu kavrayamayız. Öğrenip kaydetmek için de kat'iyyen gereken melekelere sahip olamayız. Bazen Kur'an'daki gizemin bir yanını keşfettiğimizi sanarak gurura kapılır, zafer sarhoşluğuna tutuluruz. O zaman her şeyi bildiğimizi veya bilme yolunda olduğumuzu sanırız. Ne var ki biraz sonra kendimizi sahilde parlak ve güzel çakıl taşları ile oynayan bir çocuk olarak görürüz. Öte tarafta, büyük bir hakikat okyanusu keşfedilmemiş olarak durmaktadır. Kur'an sınırsız buutlu bilinmezlikler ummanı gibidir. Attığımız adımlar bu deryanın kıyılarında gezinmekten ileri geçememiştir.

Kur'an-ı Kerim, cehaletin ve zulmün her tarafı kapladığı ilkel bir hayat yaşayan bir topluma inmiş, uygarlık ve medeniyetten uzak olan bu toplumu kısa bir zaman diliminde dünyanın en uygar toplumu haline getirmiştir. Kur'an'ın bu eşsiz başarısı ve kısa zamanda meyve vermesi şüphesiz muhtevasındaki zenginlikten kaynaklanmaktadır.

Kur'an-ı Kerim, sonsuz ilim sahibi Allah'ın sınırlı ebada sığdırılan vahyinin toplanmış şeklidir. Sonsuz bir kudretin sınırlı sayıda kelimelere aktarılmış olması, kullanılan her bir harfin dahi ayrı-ayrı manalar içerdiğini ve kadirane bir inceliğe sahip olduğunu hissettirmektedir.

Kur'an'ın muhtevasındaki ifadeleri, manaları ve prensipleri anlamak, insanlık için, özellikle bu Kitabı her şeyi ile insanlığa anlatmakla mükellef mü'minler için en önemli bir meseledir. Kur'an muhtevasındaki mana ve prensipleri sunarken muhakkak ki insanların anlayabileceği üslup ve ifadeleri en güzel bir tarzda kullanmaktadır. Kur'an'da hacim itibarıyla büyük çoğunluğu teşkil eden kıssaları çeşitli üslup ve ifade tarzlarının sergilendiği en önemli bölüm olarak görmekteyiz.

Kur'an'daki kıssaların her birisi üstün bir anlam bütünlüğü içinde muhataplara arz edilmiş ve tarihi bir olayı aktarmaktan çok öte derûni manaları da içermektedir. Kıssalardaki ince manaları akıllarına sığdıramayıp anlayamayan inkarcılar olabilir. Allah Teala. Kehf kıssasının başında uygunsuz fikirlere düşecek

olanları veya kasten bu tip kıssaları bahane edip saf zihinleri bulandırmak isteyenleri peşinen ikaz etmekte ve muhatapları daha işin başında uyarmaktadır. Hatta kıssalardan bazılarını ve uhdesindeki olağanüstü yönlerini imkansız olaylar olarak görüp inkara kalkışanlara karşı "Hayır, bunda şaşılacak bir şey yoktur" diye ihtar ederek Allah'ın sonsuz hikmetine dikkat çekmiştir.

İşte bu özelliğinden dolayı Kehf kıssası özel bir konum kazanmakta ve araştırmamıza temel oluşturmaktadır. Kur'an'ın öngördüğü ilkelere bağlı kalarak gücümüzün yettiği kadar Kehf kıssasını ve ona dayanak teşkil eden olayları tahlil ve incelemeyi hedefledik

B. ARAŞTIRMANIN AMACI

Ashab-ı Kehf kıssasını araştırma konusu olarak seçerken hareket noktamızın gerçeği; Kıssaların insanların sadece merakını gideren veya eğlendiren bazı önemli tarihi olayların hikaye şeklinde anlatılan pasajlar değil, bilakis Kur'an genelinde insanlığa anlatılmak istenen prensiplerin, ilahi mesajın, tarihi gerçeklik içinde daha çarpıcı ve inandırıcı bir üslupla Kur'an'ın muhataplarına anlatıldığı programlar olduğudur.

İşaret edilen çerçevede Kur'an tarihi olayları kıssalar yoluyla bize anlatırken dini gayelerin yanında ikinci derecede önemli birçok ilmi, siyasi ve sosyo-kültürel hususlara dikkat çekmek istemektedir. Söz konusu noktalara belli bir ölçüde yer verebilmek konuyu seçmemizdeki ana gayenin bir parçasıdır. Ayrıca bu çalışmayla hedeflediğimiz amaç, özellikle Kehf kıssasının bu günün bilimsel alnında bize sağlayacağı faydaları ortaya koymak ve bunların pratize edilmesinin mümkün olup olmadığını incelemektir.

Bize göre çok daha önemli konular varken ne zaman ve nerede vuku bulduğu bile belli olmayan birkaç delikanlının ve köpeklerinin bir zalimin zulmünden kaçıp bir mağaraya sığınmasının hikaye edilmesi, daha kıssanın başlangıcında muhatapların şaşkınlığa düşmemeleri için ihtar edilip Allah'ın sonsuz kudretinin nelere kadir olduğunu müşahede etmek için sıkı durmalarının tembih edilmesi ve buna ilaveten Kehf kıssasının Kur'an'daki bir sureye isim olması calib-i

dikkattır. Böyle bir konunun Kur'an'da hikaye edilmesi bizce hayati önem arz etmektedir. Aksini düşünmek ise mümkün değildir. Çünkü Kur'an'ın tek bir harfi bile amaçsız nazil olmamış, bilakis çok daha büyük bir önemi amaç edinerek vahyolmuştur. Ayrıca her şeyi bir ölçüye göre yaratan Allah'ın ilmi dışında ne bir meyve kabuğundan çıkar, ne de bir yaprak dalından yere düşer. Öyleyse vukua gelebilecek her türlü olay veya ilmi gelişme açık veya kapalı olarak Kur'an'da Allah tarafından zikredilmiş olması muhtemeldir. Bu tip ihtimaller insanlığın önünde geniş ufukların açılmasını sağlamaktadır. Çünkü Kur'an Allah'ın bütün sıfatlarını kendisinde toplayan eşsiz bir Kitaptır. Kısacası insanlığın ihtiyaç duyabileceği her türlü programı mecmuasıdır.

Kur'an'ın evrensel yorumuna her zamandan daha fazla ihtiyaç duyulduğu günümüzde bu tür bir incelemenin önemli olduğu kanaatiyle bu çalışmayı yaptık.

C. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Tezimize konu olan Ashab-ı Kehf kıssasını araştırırken asıl kaynağımız Kur'an olmuştur. Bütün gayretimizle bu konuyu Kur'an'ın temel hedefleri ve onun çizdiği genel anlayış çerçevesinde bir değerlendirme yaparak inceleyip tahlil ettik ve Kur'an'ın bütünlüğü içerisindeki yerini ve önemini tespit etmeye çalıştık. Yine tarihin akışı içinde Kur'an'ın dışındaki kaynaklara göre konunun teferruatlı bir dökümünü yapmaya gayret ettik. Bu sebeple ilgili eserlere, Bilim-Kur'an ilişkisini ortaya koyan kitaplara, kıssalar üzerine hazırlanmış tezlere ve geniş bir tefsir literatürüne başvurduk. Zaman-zaman özellikle de son bölümde konuya ışık tutabilecek olan Bilim Teknik dergilerini ve fizik kitaplarını da taramayı ihmal etmedik. Yine gerekli kısımlar için konuyla alakalı batıda neşredilmiş eserleri de referans olarak tetkik ettik. Bu çalışmalardan sonra araştırmamız giriş ve dört bölüm halinde şekil kazandı.

Giriş bölümünde konuyu anlamayı kolaylaştırmak için Kur'an kıssaları hakkında çok muhtasar bir bilgi vermeyi uygun gördük.

Birinci bölümde Ashab-ı Kehf kıssasını batılı ve İslam kaynaklarından derleyerek verdikten sonra Kur'an'daki konuya ilişkin ayet meallerini naklettik. Bu

bölümün en karmaşık konusu olan Ashab-ı Kehf'in sığındığı mağaranın yeri hakkındaki bilgileri sunduk ve burada kaç yıl uyuyakaldıklarını Kur'an'ın getirdiği izah ve diğer rivayetlerle karşılaştırmasını yaptık.

İkinci bölümde Ashab-ı Kehf gibi imanlı gençlerin zulüm karşısındaki direnişlerinin temel dinamiklerini dile getirdik.

Üçüncü bölümde ise Ashab-ı Kehf, mağaraya sığındıktan sonra orada vuku bulan olağanüstü halleri, güneş ışınlarına çekilen dikkati, uyku esnasındaki durumlarını ve doğal ortamda meydana gelmesi kaçınılmaz olduğu halde Ashab-ı Kehf üzerinde cereyan etmeyen değişimleri ve ahiretle birlikte diriliş gerçeğini izah ettik.

Dördüncü bölümde de Ashab-ı Kehf kıssasında meydana gelen 300 küsur senelik zaman atlamasını, bu olaya benzerlik teşkil eden 100 senelik ölüp dirilen adamın kıssasında ki zaman kavramını, Miraç ve Sebe Melikesi'nin tahtının taşınmasında meydana gelen mekan atlama olayını Einstein'in izafiyet teorisi açısından ele aldık. Buna ilave olarak izafiyet yasasının Kur'an'da ki şekline de ayrıca yer verdik.

Çalışmamızı bazı alt konuların işlenmesiyle devam edip sonuç bölümüyle tamamladık.

GİRİŞ

A.KISSALAR HAKKINDA GENEL BİLGİ

Kıssalar; Kur'an-ı Kerim'in bir cüz'üdür ve bizzat Kur'an'ın kendisidir. Vahiy mahsulü olan kıssalar; Kur'an'da büyük bir yer tutar.

Kıssalar vahiy mahsulü olduğuna göre gayesiz bir şekilde anlatılmamışlardır. Elbette ki kıssaların anlatılmasında bir gaye ve hedef olmalıdır. Ancak her şeyden önce kıssaların ne olduğunu izah etmek gerekmektedir.

1. KISSANIN LÜGAT MANASI

Arapça da, "**kasass**" kökünden gelen "kassa" fiili, aynı kökten olan kasas veya bu anlamdaki kıssa kelimelerinin lügat manası araştırılıp kök manalarına baktığımızda dört temel anlamı ihtiva ettiğini görmekteyiz.

a-Bir kimsenin izini sürüp ardınca gitmektir.[1] Kur'an-ı Kerim'de "Musa: İşte aradığımız o idi, dedi. Hemen izlerinin üzerine geri döndüler."[2] "Annesi, Musa'nın ablasına: onun izini takip et dedi. O da, onlar farkına varmadan uzaktan kardeşini gözetirdi."[3] Bu ayetlerde anlatılan mana izini takip etmektir.

b-Birine bir sözü beyan etmek veya haberi bildirmektir.[4] "Biz sana onların başından geçenleri gerçek olarak anlatıyoruz. Hakikaten onlar, Rablerine inanmış gençlerdi. Biz de onların hidayetini artırdık"[5] ayetinde geçen "Nakussu" kelimesi, izah etmek, bir haberi bildirmek anlamında kullanılmıştır.

c-Bir şeyi makasla kesmek, saç vb. şeyleri kırpmaktır.[6] "Resulullah (S.A.V.) bıyığından keser (يقص) ve şöyle derdi: Halilurrahman İbrahim (a.s.) da böyle yapardı.[7]

d-Mastar olarak kullanılan kasas, kısas saçların bitim noktası, ön cephede saçın ortası, alın anlamına gelir.[8]

e-Rivayet etmek, hikaye etmek, destan, cümle ve durum anlamlarına gelir.[9]

---

[1] İbn Manzur. Lisan'l Arab, Kasas maddesi. VII, 74.
[2] Kehf, 18/64.
[3] Kasas, 28/11.
[4] Lisan'l Arab, Kasas maddesi, VII, 73.
[5] Kehf, 18/13.
[6] Lisan'l Arab, Kasas maddesi, VII, 73.
[7] Tirmizi, Edeb, 16 (2761)
[8] Lisan'l Arab, Kasas maddesi, VII, 73,
[9] Lisan'l Arab, Kasas maddesi, VII, 73.

2. KISSANIN TERİM MANASI:

Kıssa; yalan ihtimali ve hayalın karışması mümkün olmayacak bir tarzda tarihin derinliklerinde kaybolmuş, unutulmuş veya bazı izleri insanın hafizasında varlığını koruyabilmiş hadiseleri muhataplara adeta olaylara yeniden bir canlılık verilerek anlatılması ve beyan edilmesidir.[10] Bu anlamı ile Kur'an kıssalarının karşılığı, Türkçe'deki hikaye, öykü, masal veya roman değildir. Çünkü bu gibi şeyler her zaman gerçek olaylara dayandırılmazlar. Bazen bir hikaye veya masalda işlenen olay, olayın vuku bulduğu mekan ve kahramanlar hayali olabilir. Kur'an kıssaları ise hayalde herhangi bir şeyin karışmadığı, geçmişte vuku bulmayan şeylerin girmediği haberler ve olaylardır.

3. KISSALARIN EDEBİ YÖNÜ

İnsan fitratı anlayış ve kavrama yönünden kuru fikirleri dinlemekten ziyade müşahhas fikirlere eğilimlidir. İnsanın yaratılışını göz önünde tutan Kur'an-ı Kerim en güzel kıssaları adeta bir film gibi cereyan ediyormuşçasına anlatır. İnsanlık tarihini seyircilerine sunmak suretiyle ibret alınacak ince noktaları dikkatlere arz eder ve böylece hayatı tanzim etme yollarını gösterir.[11] Kur'an kıssalarında daveti kabul edenler, etmeyenler ve bunlar arasında geçen mücadelenin seyri ve neticesi öz olarak anlatılır; ta ki, aynı hatalara Kur'an muhatapları da düşmesinler.

Kur'an kıssalarına baktığımızda onların yalandan uzak, olayların seyrinde mutlak hakikat ve prensiplerin işlendiği, dinleyenleri, okuyanları ilim sahibi kılan haberler, tarihi olaylar olduğunu anlarız. Öyle tarihi olay ve haberler ki, zaman itibarıyla tarihin derinliklerinde gizlenmiş, neredeyse unutulmuşlardır.[12]

Kur'an kıssalar diliyle Hakka davet ve irşadın temel konularını, ahlaki prensipleri, terbiyevi unsurlardan önemlilerini canlı ve tecrûbi üslupla muhataplara arz etmektedir. Mücerret mana ifade eden ayetlerle insanlığa tebliğ edilen esaslar kıssalar üslubuyla umumun anlayacağı bir şekilde ameli ve çarpıcı olarak tebliğ edilmektedir. Kıssaların asıl kahramanı ve olayların esas mihveri insan olması sebebiyle dikkatli bir inceleme sonucu, kıssalar içinde fitratı itibarıyla her devirde

---

[10] İdris Şengül, Kur'an Kıssaları Üzerine, İzmir 1994, s. 46.
[11] İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, Ankara 1989, s. 172.
[12] İdris Şengül, a.g.e., s. 53.

aynı olan insan modelini, bu modelin ferdi ve içtimai hayatında hakim kanunları görmek mümkündür.[13]

Kur'an kıssaları ele alırken tarihte hiçbir zaman değişmeyen ve daima fert ve toplum üzerinde tekrarlanan sünnetullah çerçevesinde zikreder. Yoksa Kur'an yaşadıkça, bütün devirlerde muhatap ve müntesiplerini ilgilendirmeyecek teferruata giren kısımlarla asla meşgul olmaz. Bu husus da, her meselede olduğu gibi Kur'an'ın evrensel hidayet ve irşat rehberi yönünü yansıtmaktadır.[14] Kur'an, temel esprisini gerçekleştirmeye vesile olabilecek mahiyetteki tarihi olaylardan canlı kesitleri arz ederken öyle bir üslup takip eder ki, adeta ilgili ayetleri okurken hayale; bu pozlar arasındaki boşluğu doldurma görevini vermekte, teferruata ait birçok sahneleri de doğru olarak izleme ufkunu açmaktadır.[15]

Maddi olsun manevi olsun, hayırla şer, hak ile batıl, iman ile küfür arasında cereyan eden çarpışmaların, kıssaların zikredildiği siyak veya sibakla uyum içinde anlatılması kıssalara canlılık katan bir unsurdur.[16] Kıssalardaki üslup ile muhteva arasında bulunan organik bağ Arap ve acem bütün muhatapların edebi duygularını cezbetmiştir.

Kur'an-ı Kerim, geçmişte kaybolmuş, unutulmuş veya doğruluğu tahrif edilmiş Ashab-ı Kehf gibi olayları kıssalar diliyle, zaman onların hiçbir özelliğini kaybettirmemiş gibi bazen bu olayları gözlerimizin önüne getirip koyarak, bazen de bizi olayların vuku bulduğu zaman ve ortama götürerek canlı bir şekilde seyrettirir.[17]

Normal edebi kıssalardan, hikaye türünde vazgeçilmez temel unsurlardan olan şahsiyet, olay, konuşma, zaman ve mekan mefhumları Kur'an kıssalarında da mevcuttur. Ancak Kur'an kıssaları, tamamen dini gayeyi gerçekleştirmede bir vesile kılındığından bazen bu mefhumlar zikredilmez, neredeyse tamamen gizlenir; zira şahsiyet, zaman ve mekan gibi unsurların zikredilmesinde bir fayda yoktur. Çünkü Kur'an'da kıssaların anlatılması, olayların etrafında cereyan ettiği kişileri yüceltmek, bazı vasıf ve hallerini anmak veya yaptıkları işlerle meşhur etmek değildir. Metot bu olunca olay unsuru daha belirgin bir şekilde ortaya çıkar ve

---

[13] İdris Şengül, a.g.e., s. 71.
[14] İdris Şengül, a.g.e., s. 98.
[15] İdris Şengül, a.g.e., s. 141.
[16] İdris Şengül, a.g.e., s. 164.

kendini gösteriri. Şahsiyet unsuru sadece ifadenin gerektirdiği duruma göre mana itibariyle veya sıfatıyla işaret edilir.

Ashab-ı Kehf kıssasında bu durumu çok bariz bir şekilde görmekteyiz. Çünkü o kimseler adlarıyla değil, yiğit geçler olmalarıyla tavsif edilmişlerdir. İman edenlerle inkarcılar arasında sürmekte olan mücadelenin seyri olay olarak öne çıkmaktadır.

Aynı mevzuda bir başka misal de, Medeni bir kıssa olan, "Yıkılmış, harap olmuş bir kasabaya uğrayan adamın kıssasıdır."[18] Bunda da bütün unsurlar gizli tutularak kıssa ile verilmek istenen asıl manayı oraya koymada en etkili olan olay unsuru ağırlıklı bir şekilde açıklanmıştır. Bu ibret ve mana da öldükten sonra dirilme gerçeğini tarihen gerçek bir vakıayla muhataba anlatmak ve Allah'ın ölülere hayat vermeye gücü yettiğini göstermektir. Araştırmamızda bu kıssa hakkında da geniş yorum yapılmıştır.

Kıssalarda şahsiyet zikredilirken kişilerin saçının, gözünün rengi , sesi ve yürüyüşünün nasıllığı gibi şekli ve zahiri yönleri anlatılmıyor. Ashab-ı Kehf kıssasında da bu gibi teferruatı göremiyoruz. Çünkü bu özelliklerin dini gayeye vesile olacak hiçbir yönü yoktur. Ancak Kur'an, kişinin her insanla ortak olan mizacından, manevi duygularının tezahürlerinden, hayır veya şer yolundaki gidişinden bahsetmektedir.

Kur'an kıssalarında zaman ve mekan unsurlarına, temel gayeye ve kıssalardaki genel metoda uygun ölçüde yer verilmiştir. Ancak Kur'an'ın zaman mefhumuna yer vermesi, kıssalardaki herhangi bir olayın tarihini belirlemek için değildir. Kur'an kıssaları, her türlü kayıt ve sınırlamadan uzak, mutlak bir zaman içinden alınarak muhataplara takdim edilir. Mekan mefhumu ise olayın akışına tesir eden bazı hususları açıklayan, ders ve ibret yönlerini kuvvetlendiren özel bir değeri var ise zikredilir.[19] Mesela, Ashab-ı Kehf kıssasını ele alacak olursak olayın insan toplumunun yaşadığı ortam ve bölgede cereyan ettiği açık olmakla birlikte kesin olarak yer, ülke veya bölge itibarıyla nerede vuku bulduğu açıklanmamıştır, buna da gerek yoktur. Çünkü adı geçen kıssada önemle Kur'an muhataplarının dikkatine sunulmak istenen asıl şey, selim fitratlarıyla Hakk'ı tercih edip Allah'a

---

[17] İdris Şengül, a.g.e., s. 201.
[18] Bakara, 2/259.

iman eden, hidayeti seçen ve bu yolda gerekli daveti yapan bir grup gencin, ülkelerindeki yönetim veya toplumun zulüm ve baskısı karşısında inançlarını ve dinlerini kaybetmemek uğruna her şeylerini bırakıp Allah'a tevekkül içinde mağaraya sığınmaları keyfiyetidir. Bununla beraber Allah yolunda olağanüstü denebilecek sıkıntılara katlanmayı göze alan bir grup gencin, 300 küsur sene orada uyutulup, tekrar dirilmeleri sahneleridir. Yoksa Kur'an muhatapları için, üzerinden binlerce sene geçmiş olan bir hadisenin tarihi ve arkeolojik bakımdan zaman ve yerini tayin etmenin bir manası yoktur. Ancak bu olayın ilmi imkanlarla yer tespitinin gerçekleşmesi, Kur'ani kıssaların tarihi gerçekliği açısından açık bir önemi olacağı da muhakkaktır.[20]

Kıssalarda şahıs, zaman ve mekan unsurları bütün teferruatıyla açıklansaydı, o zaman Kur'an'ın her devirdeki muhatapları, olayların teferruat bilgileri içinde boğulup kalacaklardı. Olayların meydana geldiği tarihin derinliklerindeki zaman mefhumlarından kurtulup çıkmak zor olacak, Kur'ani Çağın şartları içinde hale tatbiki güçleşecek, kıssalardaki her türlü tezahürlerin sadece geçmişteki insanlara ait olduğu zannedilecekti. Fakat unsurlar itibarıyla, Kur'an kıssalarındaki mevcut realite, kıyamete kadarki her muhatabı, işaret edilen psikolojiden kurtarmaktadır. Böylece muhatap sanki olayları bizzat yaşıyormuş gibi, durumuna göre kendisini içinde yaşadığı toplumu ve bütün insanlığı, kıssalarda tezahür eden hayır ve şer modellerinde-bir ayna misali, anlayış ve ilmi seviyesinde- seyredebilmekte, hale tatbiki mümkün olmaktadır.[21]

Her yönü ile mûciz olan Kur'an-ı Kerim, kıssalar yoluyla insanlığa dini mesajı verirken şüphesiz edebi parlaklığı ortaya koymayı da ihmal etmemektedir. Çünkü edebi yön dini gayeye engel olmayıp bilakis kelam ve beyan mucizesi olan bir kitap için en güzel bir vesiledir. Bu gerçek doğrultusunda kıssalar muhataba arz edilirken giriş bölümlerinde de farklı üsluplar kullanılmıştır. Kıssalarda muhataba etki etme yönünden en önemli bölüm giriş kısmıdır. Giriş kısmında değişik şekillerde muhatabın dikkati çekildikten sonra, bilahare tafsilata geçilmektedir. Kıssalardaki giriş üsluplarını şu şekilde özetlemek mümkündür:[22]

---

[19] Bkz. İsra,17/1.
[20] İdris Şengül, a.g.e., s. 237.
[21] İdris Şengül, a.g.e., s. 239.
[22] İdris Şengül, a.g.e., s. 240.

a-Anlatılan kıssanın önce kısa bir özetinin verilmesi, daha sonra olayın başından sonuna kadar tafsilatının arz edilmesi şekli ki, bu türde önceden verilen özet daha sonra gelecek tafsilat için teşvik edici bir başlangıç, dikkat çekici bir unsur mahiyetindedir. Bu üslup şekline en güzel misal Ashab-ı Kehf kıssasıdır.[23]

b-Kıssanın, bazen muhtevasındaki olayların neticesi ve ana fikri durumundaki ifadelerle başlamasıdır ki, böyle bir girizgahla olayın özü veya önemi anlatıldıktan sonra, kıssa başından itibaren tekrar tafsilatla anlatılır. Kasas süresindeki Musa (a.s.) kıssasını bu tür bir girizgaha örnek olarak gösterebiliriz.[24]

c-Bazen kıssa direkt olarak herhangi bir mukaddime veya özet yapılmaksızın anlatılmaya başlanır. Çünkü bu tür kıssaların; girişinde bir mukaddime veya özete gerek duymayacak özel bir durumu vardır. Zira kıssadaki hadisenin başlangıcı bile ibret ve çekicilik yönünden yeterlidir. Hz. Meryem'in Hz. İsa'ya (a.s.) hamile kalması ve onun doğumunu konu alan sahneler bu türe bir örnektir. [25]

Kıssalardaki başka bir özellik de seyircisi durumunda olan muhataba ve kıssa kahramanına nisbetle değişen olayların anlatımındaki mufacaat (beklenmedik ani anlatım) metodudur.[26]

a-Bu metoda göre kıssadaki olayların akışı içerisinde bazen olayların sırrı hem seyirciye, hem de kahramana gizli tutulur, bilahare bu sır her iki tarafa da aynı anda aniden açıklanır. Bu şekildeki anlatıma Musa (a.s.)'ın Salih Kul'la olan kıssası en güzel misaldir.[27] Bu kıssada gerek seyirciye, gerekse kıssa kahramanı Hz. Musa'ya nisbetle beklenmedik peş peşe olaylarla karşı karşıya gelinmektedir. Bilahare bu olaylara her iki taraf da bir anda muttali olmaktadır.

b-Bazen kıssadaki sır seyirciye açıklanır, ancak kıssa kahramanlarından gizli tutulur. Bu tür anlatım metodu genellikle Kur'an ölçülerine ters düşen hareketleri alay etmek için kullanilmaktadır ki bu durum Bahçe sahiplerinin kıssasında göze çarpmaktadır.[28]

---

[23] Bkz. Kehf, 18/9-12.
[24] Bkz. Kasas, 28/1-6.
[25] Bkz. Meryem, 19/16-37.
[26] İdris Şengül, a.g.e., s. 243.
[27] Bkz. Kehf, 18/60-82.
[28] Bkz. Kalem, 68/17-27.

c-Bazen de kıssanın bir bölümünde, sırrın bir kısmı seyircilere açılır, kahramana ise gizli tutulur; bazı yerlerde de hem kahramana hem de seyircilere gizli tutulmakta, bilahare gizlenen bu sır her iki tarafa da açılmaktadır. Bu metodun farklı iki misalini Süleyman (a.s.) kıssasında görmekteyiz.[29]

d-Bazen de kıssada herhangi bir sır olmaz. Olay bir anda kahraman ve seyircilerin karşısına çıkmakta, her ikisi de aniden anlamaktadırlar. Hz. Meryem kıssasındaki olaylar bu metotla peş peşe anlatılmaktadır.[30]

Kur'an-ı Kerim kıssaların anlatımında olaylar arasında boşluk bırakmaktadır. Şüphesiz Kur'an bir tarih kitabı olmadığından muhtevasındaki kıssalarda olayları en ince teferruatına kadar anlatmaz. Daha değişik bir ifadeyle Kur'an, hadiseleri günümüzdeki sinema ve tiyatro eserlerinde olduğu gibi perde-perde ayırarak her birini uygun zemin içinde muhatapların ders ve ibretlerine sunmaktadır.[31]

Yusuf kıssasını dikkatle okuduğumuzda bir çok sahnelere ayrıldığını, sahneler arasında da pek çok olayların, hareketlerin ve hatta gün, ay ve sene ile ifade edilebilecek zamanın, bir anda geçiliverdiğini görürüz. Ancak kıssadaki üstün üslup özelliği, anlatılmayan teferruat kısmını hayale hatırlatıp, düşündürebilmektedir.

Mesela Yusuf (a.s.) kardeşleri tarafından atıldığı kuyudan yolcular tarafından çıkarılıp ucuz bir fiyata satıldıktan sora perde kapanmakta,[32] bir anda Yusuf'un Mısıra ulaştığı ve azizin evine, sarayına girdiği sahnesi açılmaktadır.[33] Burada yine perde kapanmakta, evin sahibesi olan azizin karısının kendisine aşık olduğu ergenlik çağına kadar ki çocukluk hayatı anlatılmamaktadır.[34]

4. KISSALARDAKİ GAYELER

Kur'an kıssalarının gayeleri arasında iman esaslarını ispat edip açıklamak, Resulüllah'a ve bütün mü'minlere teselli verip gönüllerini pekiştirmek, her devirdeki peygamberlerin ve tebliğ ettikleri dinlerin birliğini açıklamak,

---

[29] Bkz., Neml, 27/38-44.
[30] Bkz., Meryem, 19/16-34.
[31] İdris Şengül, a.g.e., s. 245.
[32] Bkz., Yusuf, 12/19-20.
[33] Yusuf, 12/21.
[34] Yusuf, 12/22 vd.

insanoğlunu ezeli düşmanı Şeytan'a karşı uyarma, eğitim ve terbiye etmek, anlatılan mucizelerin ve harika olayların bazı ilmi gelişmelere işaret etmesi ve insanlığı bu yönde teşvik etmek gibi konular sayılmaktadır.

Alemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamberin en büyük ve yaşayan mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir. Peygamberler aracılığıyla ilahi kaynaktan, insanlığa takdim edilen kitaplar içinde asliyeti herhangi bir tahrife uğramadan korunan yegane kitap da odur. Bu sebeple Kur'an'ın hiçbir meselesi, beyan ve açıklaması akl-ı selimle ve modern ilmin ulaştığı kesin sonuçlarla çatışması kabil değildir. Ku'an'ın bu yönü de onun sayısız i'caz yönlerinden bir tanesidir. Geçmişte olduğu gibi, bu gün de onun bu yönü müfessirlerin olduğu kadar ilim adamlarının da dikkatlerini çekmeye devam etmekte ve onları bu sahada eserler vermeye yöneltmektedir. Kur'an'ın işaret edilen yönü ile ilgili tefsire de; "İlmi Tefsir" adı verilmektedir. İlmi tefsir hareketi de tefsir tarihinde önemli yer teşkil etmektedir.[35] Diğer taraftan Kur'an-ı Kerim, sadece fen ilimlerine ilmi hakikat ve keşiflere tahsis edilmiş bir kitap olmayıp, aynı zamanda ruhi ve ahlaki terbiyeyi gerçekleştirecek bir kitap olduğundan, söz konusu hakikat ve keşiflere yer verilmesi asıl gaye değil, temel gayelerin gerçekleştirilmesine vasıta teşkil etmektedir. Bu itibarla Kur'an tabii ve sosyal ilimleri bütün teferruatıyla açıklamamakta sadece bu ilimleri öğrenmeye teşvik edip yol göstermektedir. Belli istikametlerde kapıları araladıktan sonra gerisini insanın aklına ve istidatlarına bırakmaktadır.

O halde Kur'an, Peygamber mucizelerini hatırlatmak suretiyle insanlığı fen ve teknolojinin varabileceği noktalara açıkça dikkati çekmiyorsa da işaret etmektedir. Hatta mucize suretinde olan harikalardan bazılarının benzerleri beşeri imkanlardan hariç değildir. Tezimizde vereceğimiz misallerde de görüleceği gibi mucizelere benzer icatların gerçekleşmesinin mümkün olduğuna hak vermek akla uzak görünmemektedir.

Mesela insanın gemiyi ilk defa kullanması,[36] maddi gelişmelerin temeli sayılan demirin yumuşatılıp kullanılması, bakırın eritilmesi,[37] "Gündüz bir aylık

---

[35]Geniş bilgi için bkz., İ. Cerrahoğlu, a.g.e., s. 303-311, Celal Kırca, Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler, İstanbul ts. s.51 vd., Bucaille , Dr. Maurice. Kitab-ı Mukaddes Ku'an ve Bilim , Çev: Suat Yıldırım, İstanbul 1985, s. 217 vd.
[36] Bkz., Hud, 11/37-44., Kamer, 54/13-15.
[37] Kehf, 18/96, Enbiya, 21/80, Sebe, 34/10-13.

mesafeye gidip, akşam bir aylık mesafeden gelen rüzgarın Süleyman'ın emrine verdik"[38] ayetinin delaletiyle Hz. Süleyman'ın bir günde iki aylık mesafeyi, rüzgara bindirilerek kat etmesi, yine Süleyman (a.s.) kıssasında yer alan "Kendisinde kitap ilmi bulunan bir adamın bir anda Belkıs'ın tahtını Süleyman'ın huzuruna getirmesi[39] olayı da istikbalde seslerin ve suretlerin uzak mesafelerden nakledilmesinin yanında cisimlerin de naklinin mümkün olacağına işaret eder gibidir ki, günümüzde bu yönde ilmi çalışmalar yapılmaktadır. Üstelik bu hadise bir mucize de değildir. Kendisinde ilim bulunan bu zat, kendisinin sahip olduğu ancak mahiyeti açıklanmayan kitap ilmiyle bu olayı gerçekleştirdiğine göre; bugünkü insanlık da böyle bir ilmi yakaladığı zaman şu andaki benzerlerini gerçekleştirdiği gibi bunu da gerçekleştirebilir. İlmi ve teknolojik gelişmelerin hızı ortada iken, söz konusu mucizelerin benzerlerinin bugün veya yarın gerçekleşemeyeceğini kim iddia edebilir. Kıssalardaki mucizelerin işaretlerini, bilim ve teknoloji sahsında ümit ve şevk verici bir güç olarak telakki ettiğimiz ve insanlığa bir şey kaybettirmeyeceği gibi, bilakis çok şey kazandıracağına inandığımız için Kehf Suresinde kendilerinden övgüyle bahsedilen gençlerin kıssasını, gerçekleşen mucizeyi, günümüze akseden yönlerini ve bu olaya benzerlik arz eden diğer mucizeleri tafsilatlı bir şekilde izah etmeye çalışacağız.

B. KEHF SÜRESİ'NİN NAZİL OLUŞU

Kehf süresi 110 ayettir. Mekke'de nazil olmuştur. Ancak 28. ayetin Medine'de nazil olduğu rivayeti vardır. Süre bu adı, içinde söz konusu edilen ve "Mağara Yaranı" demek olan "Ashab-ı Kehf'ten" almıştır.

Yüz on ayet , bin beş yüz yetmiş yedi kelime, altı bin üç yüz altmış harf olan Kehf Süresinin[40] iniş sebebi hakkında Siyer sahibi İbni İshak'ın şöyle bir rivayet naklettiği zikr olunur:

Nadr b. Haris, Kureyş kabilesinin fitne ve fesat kimselerindendi. Allah'ın Resulüne eziyet ederdi. O mübarek zata düşmanlığa kalkışırdı. Hire'ye gitmiş

---

[38] Sebe, 34/12.
[39] Neml, 27/39-40.
[40] en-Nisabûri, Tefsiru Garaibi'l-Kur'an (Taberi'nin kenarında), XV, 105.

orada Rüstem ve İsfendiyar hikayelerini öğrenmişti. Hz.Peygamber (S.A.V.) bir meclise oturup Allah'ı andığı ve geçmiş ümmetlerin başlarına gelen felaket ve musibetleri kavmine anlatıp o meclisten gittikleri zaman Nadr arkasından gelip o meclise oturur, ve "Ey Kureyş cemaati! Vallahi ben ondan daha güzel şeyleri söylerim. Muhammed size Ad ve Semud kavimlerinin masallarını anlatıyor, ben de size Rum ve Acem masallarını anlatacağım." derdi. Böylece Nadr, Acem hikayelerini ihtiva eden kitapları okur, müşrikleri eğlendirir ve insanları Kur'an dinlemekten alıkoymaya çalışırdı. Hatta Nadr'ın bu davranışı üzerine şu ayetin nazil olduğu nakledilir: "İnsanlardan öylesi var ki, herhangi bir ilmi delile dayanmadan Allah yolundan saptırmak ve sonra da onunla alay etmek için boş lafi satın alır. İşte onlara rüsvay edici bir azap vardır"[41]

Kureyş, ayetin itabına düçar olan bu şahsı Utbe b. Müayt ile beraber Medine'deki Yahudi bilginlerine göndermişler ve demişler ki; "Onlara Muhammed'den ve vasıflarından sorunuz ve ne dediğini bize haber veriniz. Çünkü onlar, eski kitap ehlidir. Onlarda peygamber ilminden bizde bulunmayan bilgiler vardır." Bu maksatla ikisi çıkıp Medine'ye varmışlar, dedikleri gibi Yahudi bilginlerine sormuşlar. Yahudi bilgini de Hz. Muhammed'e "şu üç şey hakkında sorunuz" demiş.[42]

1-Hikayeleri çok acayip ve ibret verici olup önceki zamanlarda kaybolan o gençlerin durumları ne idi?.

2-Dünyanın doğusuna ve batısına varan o adamın hikayesi nedir ?

3-O'na ruhun ne olduğunu sorun ?[43]

Eğer size onlar hakkında bilgi verirse peygamberdir, O'na ittiba ediniz, yoksa bir lafazandır, istediğinizi yapınız. Bunun üzerine Nadr ve Utbe Mekke'ye geri dönüp Kureyş'e; "Size Muhammed ile aranızı halledecek şeyi getirdik"

---

[41] Lokman, 31/6.

[42] Fahruddin Er-Razi, Mefatihu'l - Gayb (et-Tefsiru'l-Kebir), Beyrut, tarihsiz. XXI, 81.

[43] Mevdudi'ye göre; ruh hakkındaki soruya İsra 17/85. Ayette cevap verilmiştir. Kehf Suresi ile İsra Suresinin indirilişi arasında da uzun bir zaman farkı vardır. Kehf Suresinde Mağarada Uyuyanlar, Hızır'ın Hikayesi ve Zülkarneyn'in hikayesine cevap verilmiş olduğundan, ruh hakkındaki sorunun bu vesileyle sorulduğu kabul edilemez. Bkz. Mevdudi, Ebu'l Ala. Tefhimu'l-Kur'an Terc: Nazife Şişman, İstanbul, 1986. III, 136.

diyerek Yahudilerin dediklerini haber vermişler ve gelip Hz. Peygamber'e sual etmişler.

Resulüllah: "Sorularınıza yarın cevap veririm" buyurmuş, istisna yapmamış, yani "İnşaallah" Allah dilerse dememiş, onlar gitmişler. Hz. Peygamber (S.A.V.) on beş gece beklemiş ama vahiy gelmemişti.[44] Hatta Mekke halkı: "Muhammed bize yarın için söz vermişti. Halbuki on beş gün geçtiği halde, hala sorduğumuza cevap veremiyor," diye dedikoduya başlamışlardı. Bundan dolayı Resulüllah pek müşkül durumda iken Cebrail vasıtasıyla Allah Teala'dan Kehf süresi geldi ki,[45] onlara üzülmesinden dolayı Allah'ın itabını ve sordukları o gençler ile dünyayı dolaşan o adamın kıssalarını kapsıyor. Mağarada Uyuyanlar kıssası, yeni oluşmuş küçük İslam toplumuna işkence eden Mekke'nin ileri gelenlerini uyarmaktadır. Aynı zamanda Hz. Peygambere işkence edenlerle hiçbir uzlaşmaya girmemesi ve onları kendisine uyan fakir ve zayıflardan daha üstün görmemesi için uyarmaktadır. Diğer taraftan Mekke'nin ileri gelenlerine şu anda yaşadıkları dünyanın geçici zevklerine aldanmamaları ve ebedi nimetleri kazanmaya çalışmaları tavsiye edilmektedir.[46] İnen Kehf suresiyle beraber "Ey Muhammed! Sana ruhtan soruyorlar. De ki; Ruh, Rabbimin emrinden bir iştir. Size ancak ilimden az bir şey verilmiştir."[47] yüce ayeti de nazil olmuştu.[48] Tefsirlerin bir çoğunda mevcut olan bu rivayetin aslı işte bu şekilde İbn İshak'ın bu nakline dayanmaktadır. Gerçi vahiy, Allah tarafından verilen bir haber olduğundan Peygamberin kişisel isteğine bağlı değildir. Umulduğu zaman gelmemesi, bir hikmetten dolayı geciktirilmesi caizdir. Bu durum peygamberin güçsüzlüğü değil, aksine vahyin kendi yargısında olmadığına delalet eder.

---

[44] Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir. Camiu'l- Beyan fi Tefsiri'l- Kur'an, Beyrut 1987, XV,127.
[45] el-Alusi, Ş. Mahmud. Ruhu'l-Meani, 1985. XV, 247.
[46] Mevdudi, a. g.e. III, s. 136.
[47] İsra, 17/85.
[48] Taberi, a.g.e., XV, 127.

C. KEHF SURESİNİN MUHTEVASI

Bu surenin büyük bölümünü kıssalar oluşturmaktadır. Baş tarafında Ashab-ı Kehf kıssası yer almakta, arkasından iki bahçe kıssası gelmektedir. Sonra Hz. Adem'in şeytanla olan kıssasına işaret edilmekte, sürenin ortasında Hz. Musa'nın "Salih kul" ile ilgili, kıssasına yer verilmekte ve sonunda da Zülkarneyn'in kıssası anlatılmaktadır. Söz konusu kıssalar, suredeki ayetlerin büyük bir kısmını kaplamaktadır. Nitekim surenin yüz on ayetinden yetmiş bir tanesi bu kıssalarla ilgilidir. Geri kalanların büyük çoğunluğu da anlatılan kıssaların yorum ve değerlendirilmesi niteliğini taşımaktadır.[49]

Bu surenin en belli başlı mevzuu Hıristiyanlık ve Hıristiyanlardır. Surenin adı Kehf yani mağara olduğuna göre bunun Hıristiyanlık ve Hıristiyanlarla ne alakası olabilir? Kehf'in yani mağaranın Hıristiyanlık dini ile Hıristiyanlığın inkişaf ve intişarı ile derin bir alakası vardır. Hıristiyanlık tarihinin en eski müesseselerinden biri ruhbaniyettir ve bu müesseseye mensup olanlar mağaralar gibi inziva yerlerini arayıp buluyor ve orada yaşıyorlardı.

Kehf Süresi İsa'nın Allah'ın oğlu olduğu akidesini reddetmekle başlayarak Hıristiyan milletleri cezbeden ve onları hakikati kabul etmekten alıkoyan dünya nimetlerinden bahseder. Sonra bu milletlerin ecdadı olan ilk Hıristiyanların dünyayı terk etmeyi, dünya ile her alakayı kesmeyi ileri süren insanlar olduklarını hatırlatır.[50]

Kehf süresi, iki görüş ve fikir, iki inanç ve iki çeşit şahsiyet arasında bir mücadelenin kıssasıdır. Madde ve maddeye tabi olan şeylere imanla, gayba ve Allah'a iman edenler arasında bir savaştır. Ayrıca bu süre başlı başına ***"Zaman paradokslarını"*** gaybi ve batıni bilgi ve olayları ihtiva eder.

---

[49] Seyyid Kutup, fi Zilali'l-Kur'an., İstanbul 1991, VII, 383.
[50] Ömer Rıza Doğrul, Tanrı Buyruğu Kur'an-ı Kerim, İstanbul 1934, s. 434.

Ashab-ı Kehf'in anlatıldığı ayetlere baktığımızda bir zalimin zulmünden kaçan genç yiğitlerin ölüme ramak kala Allah'ın inayeti ile bir zaman atlamasına muhatap olduklarını görmekteyiz.

Hz. Hızır geçmişe dönerek tarihin seyrini değiştirmekte, en önemlisi de bütün bunları kendi re'yiyle değil Allah'tan aldığı cevaz ile yapmaktadır.

Hz. Zülkarneyn, tarihin akışını değiştirmiş ve yeryüzünü çok kalabalık bir ırk olan Ye'cüc ve Me'cüc'ten korumak üzere onların tarihteki saldırısını geleceğe ertelemiştir. Burada kader değişmemiş, vaad edilen istila kaderi zaman içinde ileri kaydırılmıştır.

İleride daha fazla açıklamaya imkan bulacağımız için şimdilik üzerinde durmayacağım bu zaman paradoksları, araştırmamızın önemli bir tespiti olacaktır. Bugün ilmin ve müspet bilginin eriştiği merhaleye dayanarak, geçmiş asırlardan zamanımıza kadar devam etmiş olan bu rivayetleri yeniden ele almalıyız. Bu sayede birçok hakikatlere erişeceğimizi söylemek yerinde olur. Çünkü: Kur'an'ın en büyük mucizelerinden biri ayetlerin dıştan içe doğru gittikçe derinleşen mana esrarına sahip olmasıdır. En dışta ayetlerin kelime manaları vardır. Sonra dıştan içe ayetlerin dizilişi içinde üst üste manalar perde-perde aralanarak bulunur.

Araştırmamızın bundan sonraki bölümlerinde hem sureye isim olan hem de surenin ilk kıssası ve Hz. Peygambere (S.A.V) sorulan soruların ilki olan Ashab-ı Kehf kıssasını detaylı bir şekilde inceleyeceğiz. Bu hikaye çok acayip ve ibret vericidir. "Yoksa onun şarkta da, garpta da bu derece şuyû bulmasına imkan kalmazdı."[51]

---

[51] Ö.R. Doğrul. a.g.e., s. 438.

BİRİNCİ BÖLÜM

A. ASHAB-I KEHF KISSASI

1. GENEL OLARAK ASHAB-I KEHF KISSASI

İmanla küfrün mücadelesi tarih boyunca devam etmiştir. Zaten insanları yücelten de bu mücadelede verdikleri kahramanlık destanlarıdır. İşte burada inceleyeceğimiz olay da tarihte eşine ender rastlanan bir kahramanlık destanıdır. Ancak bu, sıradan bir destan olmayıp, tarih boyunca insanların zihinlerini meşgul etmiş soruların Kur'an tarafından kolaylıkla hallediliş destanıdır. Ashab-ı Kehf gibi tarihi-gaybi bir soru ile Hz. Peygambere galip olmaya kalkışanlara karşı verilen tarihi bir cevabın ve küfür karşısında ilimle verilen bir mücadelenin destanıdır.

"İki ilahi dinin yani Hıristiyanlık ve İslâmiyet'in bu konuya vermiş oldukları önem açısından konuyu Hıristiyanlıkta ve İslâmiyet'te Ashab-ı Kehf diye ikiye ayırarak incelemek daha doğru olacaktır." [52]Ancak buna geçmeden önce Ashab-ı Kehf kıssasının özünü teşkil eden ölümden sonra dirilişin bir misali olan uzun süre mağarada uyuyup yeniden dirilme hadisesinin İslam'ın dışındaki diğer bazı dinlerde ve çeşitli efsanelerde de yer aldığını vurgulamalıyız.

Hindistan'da bir tek kişinin uzun süre uykuda kalması olayına rastlandığı gibi, Hint kutsal kitaplarından Mahabharata'da yedi kişinin, peşlerinde bir de köpek olduğu halde riyazet için krallığa ve dünyaya yüz çevirdikleri nakledilmektedir. Yahudilikte ise Talmud'da Hohi ha-Me'aggel adlı şahsın yetmiş yıl, Abimelek'in de altmışaltı yıl uykudan sonra uyandıkları hikaye edilmektedir."[53] Kur'an-ı Kerim'de Ashab-ı Kehf olayından başka, bir kişinin yüz yıllık bir ölümden sonra tekrar diriltildiği anlatılır.[54]

---

[52] Ahmed Akgündüz, Arşiv Belgeleri Işığında Tarsus Tarihi ve Eshab-ı Kehf, İstanbul 1993, s. 386.
[53] Encyclopaedia of Religion and Ethics, XI, 429-430.
[54] Bakara, 2/259.

2. HIRİSTİYANLARA GÖRE YEDİ UYUYANLAR

Bu hikaye ile ilgili en eski kaynak Suriyeli Hıristiyan bir rahip olan Saruc'lu James'e aittir. James "Mağarada Uyuyanlar'ın" ölümünden sonra M.S.452'de doğmuştur. Bu olayı geniş ayrıntıları ile açıklayan hitabe onun tarafından M.S. 474'de veya o sıralarda kaleme alınmıştır. Bu Süryanî kaynağı ilk Müslüman müfessirlerin eline geçmiş ve İbn Cerir et-Taberi, tefsirinde birçok raviden bu kaynağı nakletmiştir. Diğer taraftan aynı kaynak Avrupa'ya ulaşmış, Yunanca ve Latince tercümeleri yayınlanmıştır. Gibbon'un "The Declihe and the Fall of Roman Empire" (Roma İmparatorluğunun çöküşü) adlı kitabının 33. Bölümünde "Yedi Uyuyanlar" başlığı altında söyledikleri bizim müfessirlerimizin anlattığı hikayeye o denli benzemektedir ki ikisinin de aynı kaynaktan alındığına şüphe yoktur.[55] Ayrıca Mekke'li müşriklerin de Ashab-ı Kehf'i çok sıkı temas ve münasebette bulundukları Süryanilerden öğrendikleri muhakkaktır.

Fransızların Grand Ansiklopedisi'nde Sept Dormans (Yedi Uyuyanlar) adı altında Ashab-ı Kehf'in hikayesi şöyle anlatılmaktadır: Roma İmparatoru Dekyus (Decius) Hıristiyanları katlettiği sırada soylu bir aileye mensup yedi kardeş kendilerini dini terk etmeye zorlayan "Efes" valisinin tehditlerine cesaretle karşı koyduktan sonra bir mağaraya sığındılar. Onları ve onlarla birlikte kendilerini sadakatle takip etmiş olan köpeklerini öldürmek için bu mağaranın kapısını ördüler. Duvar bitmeden bir Hıristiyan bu olayla ilgili olarak yazdığı bakır bir levhayı mağaradan içeri atmıştı. Fedailer uyudular 130 veya 197 sene sonra 448 tarihlerinde II.Teodos zamanında yalnız bir gün uyuduklarını zannederek uyandılar. İçlerinden birini yiyecek satın almak için şehre gönderdiler. Bu adam kapılardaki haç işaretlerini görerek hayrete düştü. Aynı zamanda alış-veriş ettiği kimselere İmparator Dekyus zamanından kalma sikkeler gösterdiği için onları da hayrete düşürdü. Efes (Efsus) piskoposu, imparator ve imparatoriçe bu olağanüstü olayı hayretle seyretmek için derhal mağaraya gittiler fakat yedi şehit, ölülerin dirileceğine böylece delil gösterdikten sonra yeniden uykuya daldılar, ve bir daha uyanmadılar. Bunların kapanmış oldukları mağara daha sonra mü'minlerin ziyaretleri ile meşhur oldu ve bu mağarayı hala turistlere gösteriyorlar.

---

[55] Mevdudi, a.g.e. III, 141.

Bunların bıraktıkları eşyalar Marsilya'ya taşındı. İntikal esnasında kullanılan büyük taş sandık Saint Victor Kilisesi'ndedir. Suriye piskoposu Jean Dö Serağ'in bir kıssa şekline soktuğu bu destan sonradan Greguar Dülos tarafindan Süryanîce'den Lâtince'ye tercüme edildi. Bu eserin ismi "Döglorya Martiromdur. Bu yedi kişinin isimleri Yunan ve Latin, Habeş ve Rus takvimlerinde bazı tadilat ile mezkurdur. Yunan takvimlerinde sekizinci olarak köpeğin ismi de görülüyor. Latin Kilisesinde bunların isimlerini anma töreni 7 Temmuzda yapılmaktadır. Yunan Kilisesine göre yedi şehidin mağaraya kapandıkları gün 4 Ağustos ve uyandıkları gün 22 Teşrin (Ekim) olarak anılmaktadır.[56] Hatta buna inanmayanların kafir addedileceği din adamları tarafindan Hıristiyanlara H. 400 senelerinde ilan edilmiştir. [57]

3. İSLAMİ KAYNAKLARA GÖRE ASHAB-I KEHF'İN HAYAT HİKAYESİ

Ashab-ı Kehf'in hikayesi birçok tefsir ve tarih kitaplarında az da olsa değişik şekillerde anlatılmakla beraber, farklılığın teferruatta olduğunu görmekteyiz. En çok şuyû bulan ve muteber kabul edilen şeklini nakletmeye çalışacağız:

Hz. İsa'dan sonra Hıristiyanlar arasında hatalar çoğalmıştı. Özellikle krallar, putlara tapar ve onlara kurban keser hale gelmişlerdi. Mabetlerin içerisini insan, hayvan ve daha başka şekillere benzer taştan yapılmış bir takım put ve heykellerle doldurmuşlardı. Tabii olarak böyle kişiler halkı da ifsat edip kendileri gibi yaşamalarını istiyorlardı. İşte bu krallardan Dakyanus[58] isimli birisi, ülkesini bir

[56] Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır,. Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, tarihsiz.,V, 348, (Dipnottan naklen), Geniş bilgi için bkz. L. Massignon, Les Sept dormants d' Ephese (Ahl-al Kahf) en İslam et en Chetience, Revue des etudes Islamigues, Paris 1953.s. 62-65, La Grande Encyclop edie, Dormants maddesi , s. 939-940. Encyclopaedia Americana ve Encyclopaedia Britanica "Seven Sleepers" maddeleri,

[57] Esad Sezai Sünbülük, Eshab-ı Kehf ve Zülkarneyn Hikayesi, İstanbul 1947, s. 5.

[58] Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde 675 numarada kayıtlı bir belgede Dakyanus'un asıl adının Kakanus olduğu, hükümdar mezarını açıp zengin olmuş ve hile ile hükümdarlık mertebesine ulaştığı için Dakyanus lakabını aldığı ("dekiye" hile ile "nus" hükümdar oldu demektir) yazılmakta ise de bu belgede ileri sürülen bütün karmaşık fikir ve izahlar, belgenin sonradan biri tarafından uydurularak müzeye verildiği ve güvenilir bir yanı bulunmadığı kanısını vermektedir. Bkz. Şevket Beysanoğlu, Anıtları ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi, Ankara 1997, I, 145.

bir geziyor, halkı putlara tapmaya ve onlara kurban kesmeye zorluyordu. Halkın bir kısmı can korkusu ile putlara taparken, bazıları da ölümü hayata tercih ediyordu. Öldürülenlerin cesetleri ibret-i alem olsun diye şehrin kapılarına asılıyordu.[59] İşte bu durumu gören Rum eşrafindan ve temiz kalpli birkaç genç, şiddetli bir korku ve hüzün içinde kalkıp Allah'a şöyle dua ediyorlardı: "Ey Rabbimiz! bize tarafindan rahmet ver ve şu durumumuzdan bir kurtuluş yolu hazırla."[60] Sıra bu temiz kalpli insanlara gelmişti. Dakyanus'un adamları bu gençleri kralın huzuruna topladılar. Kral onlara hitaben:"Sizi bu putlara kurban kesmekten ve onlara tapmaktan alıkoyan nedir? Bu şehir halkını kendinize neden örnek almıyorsunuz? Ya bu insanlar gibi ilahlarımıza kurban kesip onlara taparsınız ya da ölümü tercih edersiniz." dedi. Bunun üzerine Allah "Onların kalplerini metin kıldı. O yiğitler hükümdarın karşısında ayağa kalkarak şöyle dediler: Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz, O'ndan başkasına ilah demeyiz. Yoksa saçma sapan konuşmuş oluruz."[61] "Şu bizim kavmimiz Allah'dan başka tanrılar edindiler. Bari bu tanrılar konusunda açık bir delil getirseler. (Ne mümkün) Öyleyse Allah hakkında yalan uydurandan daha zalim var mı?"[62]

Kral ile Gençler arasında böyle bir cedelleşme geçtikten sonra kral üzerlerindeki fahir elbiselerini yani üniformalarını çıkarmalarını emrederek kendisi mühim bir iş için şehirden ayrılarak onlara, dönünceye kadar bu iki şeyden birini seçmeleri hususunda düşünme mühleti verdi .[63]Ya putperestliği kabul ederler ya da diğer mu'minlere yaptığını yapacaktı. Bunun üzerine gençlerden birisi "Madem ki siz onlardan ve onların Allah'ın dışındaki tapmakta oldukları varlıklardan uzaklaştınız, o halde mağaraya sığının ki, Rabbiniz size rahmetini yaysın ve işinizde sizin için fayda ve kolaylık sağlasın."[64] dedi. Gençler, her biri babalarının evlerine dağılarak kendilerine bir miktar yiyecek aldılar. Aldıkları bu azığın bir kısmını sadaka olarak dağıttılar, kalanını da iaşeleri için nafaka edindiler. Daha sonra

---

[59] Taberi a.g.e., XV,133, Hazin, Lübabu't-Te'vil fi Meani't-Tenzil (Mecmau't-Tefasir), İstanbul, ts., IV, 94.
[60] Kehf, 18/10.
[61] Kehf, 18/14.
[62] Kehf, 18/15.
[63] Hazin, a.g.e., X, 85.
[64] Kehf, 18/16.

dinlerini muhafaza etmek için şehrin yakınındaki Bencilus[65] dağındaki sarp bir mağaraya sığınmaya karar verdiler. Mağaraya giderken yolda bir çobana rastladılar. Ona düşüncelerini anlattılar. Bu düşünceleri paylaşan çoban da onlara katıldı. Çoban gençlere katılınca onun sadık köpeği de onları takip etmeğe başladı Gençler onu geri çevirmek için ne kadar çalıştılarsa da köpeği peşlerinden ayıramadılar. Hatta bir rivayette köpek konuşarak "Benden size zarar gelmez, Allah'ın sevdiklerini ben de severim. Belki uyuduğunuz zaman size bekçilik ederim."[66] demişti. Gençler çobanın rehberliğinde dağda saklanmaya uygun bir mağara bulup yerleştikten sonra sadece namaz, oruç, tespih ve tahmid ile meşgul oluyorlardı. Nafakalarını ise Yemliha isimli genç temin ediyordu. Kıyafet değiştirerek şehre gidiyor, yiyeceklerini alıyor ve şehirde kendileri için ne gibi haberler olduğunu tecessüs edip mağaraya dönüyordu.

Bir gün Yemliha şehre indiğinde Dakyanus'un oraya geri geldiğini ve halkı putlara kurban kesmeleri için zorladığını ve mağaraya sığınan arkadaşlarını aradığını haber aldı. Ağlayarak az bir yiyecekle mağaraya dönüp arkadaşlarına durumu haber verdi. Bunun üzerine gençler, ağlayıp secdeye kapandılar,Hakk'a yalvardılar. Endişe içinde etrafı gözetleyip sonucu beklerken Yemliha arkadaşlarına hitaben "Kardeşler! başınızı kaldırınız, Rabbinize itaat ve tevekkül ediniz..." dedi. Arkadaşları da Yemliha'nın dediği gibi başlarını kaldırıp "Rabbimiz! bize tarafından bir rahmet ver ve bize şu durumdan bir kurtuluş yolu hazırla"[67] diye dua etmeğe başladılar. Güneş batmak üzere idi ki,[68] Allah "kulaklarına perde vurup"onları uyuttu. "Köpekleri de mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış bir vaziyette yatmaktaydı."[69] "Güneş doğduğu zaman mağaranın sağına meyleder, batarken de sol taraftan onları makaslayıp geçer giderdi."[70] Böylece onlar güneş ışığından rahatsız olmaksızın mağaranın geniş bir yerinde uyuyorlardı. Onlar uykuda iken

---

[65] Taberi, a.g.e., XV, s.135, "Tarsus'un ileri gelen yaşlı tarihçileri ile yaptığımız muteaddid görüşmelerde, şu anda Ashab-ı Kehf Mağarası olarak bilinen mağaranın bulunduğu dağın adının Bencilus olduğunu ve halkı da böyle bildiğini tespit etmiş bulunuyoruz." Bkz. Ahmed Akgündüz, a.g.e., s. 393.
[66] Hazin, a.g.e., IV, 111.
[67] Kehf, 18/10.
[68] Hazin, a.g.e., IV, 86.
[69] Kehf, 18/18.
[70] Kehf, 18/17.

bedenlerinin çürümemesi ve yanlarının incinmemesi için "Allah onları sağa sola çeviriyordu."[71] Böylece onlar rahat bir şekilde mağaralarında istirahat ediyorlardı.

Bu arada gençleri şehirde bulamayan Dakyanus babalarına haber gönderdi. Babaları da gençlerin evden biraz erzak alarak ayrıldıklarını fakat yerlerini bilemediklerini söylediler. Daha sonra gençlerin Bencilus dağındaki mağarada bulunduklarını haber alan Dakyanus, adamlarını da yanına alarak mağaranın önüne kadar geldi. Orada Allah'ın kendisine ve yanındakilere bir korku vermesinden dolayı içeri girmeyip gençleri açlıktan diri diri öldürmek için mağaranın kapısını büyük taşlar ile ördürdü.[72] Fakat Dakyanus'un hanesinde imanını gizleyen Pendros ve Runas[73] adlı iki mü'min kişi, gelecek nesillerin anlamaları için bu gençlerin isimlerini, neseplerini ve başlarından geçen olayları kurşun bir levhaya yazıp bakır bir sandukaya koyarak mağaranın içine attılar.

Kısa bir müddet sonra Dakyanus ölmüş, bulunduğu çevrede bir çok değişiklikler meydana gelmiş ve nihayet Tendüvis adında salih bir kişi kral olmuştu. Bu dönemde insanlardan bir kısmı Allah'a ve ahiret gününe iman ederek dirilişin ruh-ceset birlikteliğini iddia ederken diğer bir kısmı da inkara düşmüştü. Bu durum halk arasında fitneye sebep oluyordu. Dindar olan bu hükümdar gece-gündüz Allah'a dua ederek bu durum karşısında müteessir oluyordu. Bu arada şehir halkından Ulyas isimli bir çoban yağmurdan koyunlarını korumak için mağaranın ağzındaki taşları yıkmıştı. Bunun üzerine Cenab-ı Allah, hem bu salih hükümdarın duasını kabul etmiş, hem de kıyamet gününün geleceğine ve dirilişin nasıl olacağına bir alamet olsun diye Ashab-ı Kehf'i kabirden kalkar gibi derin uykularından uyandırdı. Aradan tam üç asır geçmişti... Mağarada uyuyan gençlerin hiçbir şeyden haberleri olmadığından normal uykudan uyanmış gibi kalkıp namaza durdular. Yüzleri ve bedenlerinde herhangi bir değişim olmadığı için üzerlerinden geçen zamanın farkında değillerdi. Büyükleri ve efendileri Makselmina mağarada ne kadar kaldıklarını sordu.[74] Onlar mağaraya sabahleyin girmişlerdi, Allah onları akşam üstü uyandırdı. Güneşin batmış olduğunu zannettiklerinden dolayı "bir gün

---

[71] Kehf, 18/18.
[72] Taberi, a.g.e., XV, 135.
[73] Hazin, a.g.e., IV, 71.
[74] İbn Abbas, Tefsiru İbn Abbas (Mecmau't-Tefasir), IV, 95, Hazin, a.g.e., IV, 95, el- Alusi, 1985, XV, 229.

kaldık" dediler, sonra güneşin batmadığını gördüklerinde "bir günden az kaldık" dediler. İçlerinden biri de "ne kadar kaldığınızı ancak Allah bilir" diyerek meseleyi Allah'a havale etti. Hatta hala Dekyanus'tan kendilerine gelecek zarardan korku duyuyorlardı. Yemliha'yı[75] adetleri veçhiyle kıyafet değiştirip bir miktar gümüş para ile hem yiyecek alması hem de şehirdeki durumu tecessüs etmesi için şehre gönderdiler. Ayrıca tedbirli davranmasını da ihmal etmediler.[76] Gizlice şehrin girişine kadar gelen Yemliha kapının üzerinde büyük bir haç görüp hayret etti, diğer kapıya varıp aynı alameti orada da gördüğünde şaşkınlık içinde "Vallahi dün Hz. İsa'nın adını zikredeni öldürüyorlardı, ama bugün halk onu hiç korkmadan anabiliyor" diye söyleniyordu.[77] O, şehirden ayrılışının üzerinden uzun bir zaman geçmiş olduğunu sanmıyordu, ama onlardan sonra asır ve asır, nesil ve nesil değişiklikler olmuş, onların toplumu gitmiş başka bir toplum gelmiş, onların ülkesi kaybolmuş, yeni bir ülke gelmişti. Tıpkı şairin dediği gibi:

"Yurt onların yurduydu elbet. Ama gördüğüm adamlar o mahallenin adamı değildi." [78]

Kendisinin bildiği şehir ile ilgili hiçbir şey göremedi. Orada yaşayan insanlardan ne seçkinleri, ne halkı tanıyabildi. Kendi kendine hayret ediyor ve diyordu ki: "Ya delirdim, ya da beni cinler çarptı veya rüya görüyorum." Sonra devam ediyordu: "Allah'a ant olsun ki bunlardan hiçbirinin izi yok bende. Dün akşam terk ettiğim şehir,benim gördüğüm bu şehir değil hiç." Sonra dedi ki : "Bu şehirden çabucak çıkmak daha iyi olsa gerek. " Hemen yiyecek satan bir adama yöneldi ve yanındaki parayı ona uzatarak kendisine yiyecek vermesini istedi. Adam parayı görünce hayret içinde alıp komşusuna götürdü. Komşu diğer komşuya götürerek aralarında dolaştırdılar ve dediler ki; "Muhakkak bu adam bir hazine bulmuş olmalı."[79] Bunun üzerine Yemliha'ya hazineye kendilerini de ortak etmelerini, aksi taktirde yetkililere şikayet edeceklerini bildirdiler. Yemliha da, kendisinin mağaraya sığınanlardan olduğunu anladıklarını zannederek Dakyanus'a bildireceklerinden korkuyordu. Yemliha herhangi bir hazine bulmadığını ve bu

---

[75] İbn Abbas, a.g.e., IV, 96.
[76] Kehf, 18/19.
[77] Hazin, a.g.e., IV, 88.
[78] İbn Kesir, Hadislerle Kur'an Tefsiri, İstanbul 1985, IX, 4968.
[79] İbni Kesir, a.g.e., IX, 4968.

şehirli olduğunu iddia ediyordu. Ancak ne o, kimseyi tanıyor ne de kimse onu tanıyordu. Bunun üzerine Yemliha'yı şehrin salih kimseleri ya da kralı olan Aryus ve Tantiyus'a götürdüler. Yemliha, huzuruna çıkarıldığı şahsın zalim hükümdar olmadığını görünce hemen onu sordu. Aryus, Dakyanus'un asırlar önce yaşamış bir kral olduğunu söylediğinde Yemliha "Şimdi anladım halkın beni neden doğrulamadığını" der ve başlarından geçen hikayeyi şöyle anlatır: "Dün ben ve arkadaşlarım hükümdar Dakyanus'un zulmünden kaçarak şehri terk ettik. Dakyanus putlara tapıyordu. Biz ise tevhid dinine[80] bağlı gençler idik. Onun taptığı putlara inanmıyor, bilakis şeriki ve benzeri olmayan bir tek Allah'a inanıyordu. Kur'an Onun için bizi yakalayıp öldürmek istedi. Ben şimdi arkadaşlarıma yiyecek satın almaya geldim. "Aryus, Yemliha'yı dinledikten sonra halka döner ve "Ey kavmim! Bu, Allah tarafından gönderilen bir ayettir, ve öldükten sonra dirileceğinize en büyük bir delildir." dedikten sonra halkla beraber mağaranın bulunduğu yere geldiler. Halkın kendilerine doğru geldiğini gören gençler, korkularından hemen namaza durdular. Önce Yemliha içeri girdi ve durumu arkadaşlarına bildirdi...

Artık onlar insanlar nazarında ve hayatında bir harika idiler. Hiç kimse onlara alelade insanların yaptığı gibi muamele etmemekteydi. Onları kendi nesillerine bağlayan her türlü yakınlık, karşılıklı muamele, anlayış, adet ve gelenek bağlarının şu anda hepsi kopmuş ve artık onlar pratik hayat süren şâhıslar olmaktan ziyade canlı bir hatıra durumuna gelmişlerdi. Bunun üzerine Allah onlara acır ve canlarını alır.[81]

Diğer taraftan, sabırsızlanan hükümdarın beklemeye tahammülü kalmayınca içeri girer. Aryus, mağaranın girişinde bakırdan bir sanduka bulur ve halkın huzurunda bunu açar, içinden Ashab-ı Kehf'in başlarından geçen olayları, isimleri ve neseplerini içeren iki levha çıkar. Bunun üzerine Aryus, mağaranın ağzını tekrar ördürür ve üzerlerine de bir mescit yaptırır.[82]

---

[80] Hazin, a.g.e., IV, 56.
[81] Seyyid Kutup, a.g.e., VII, 400.
[82] Taberi, XV, 133 vd., Hazin, a.g.e., IV, 84 vd.

Tefsir ve tarih kitaplarından harmanlayarak sunduğumuz Ashab-ı Kehf hakkında anlatılan ve Kur'an'ın özet bilgisine de uyg*un olan olay, bundan ibarettir.*

4. KUR'AN-I KERİM'DE ASHAB-I KEHF KISSASI

Yukarda hikayelerini hem Hıristiyan hem de İslami kaynaklardan naklettiğimiz Ashab-ı Kehf konusu hakkında bugüne kadar çok şey söylendi. Olayın tarihi boyutunda birçok ihtilaflar, zıt fikirler ve değişik yorumlar getirilmekle beraber Ashab-ı Kehf'in Kur'an-ı Kerim'de var oluşunun sebebi hikmeti ve günümüz açısından meselenin ele alınışı hakkında çok fazla bilgiye sahip değiliz. Ulaşabildiğimiz kaynaklar ise meseleyi gerçek manasıyla kavramamıza yetmemektedir. Bundan dolayıdır ki İslâm'ın temel kitabı ve ilk müracaat kaynağı olan Kur'an'ın verdiği bilgileri daha fazla derinlemesine inceleme ihtiyacı hasıl olmaktadır. Çünkü, kendisinde hiçbir eğrilik ve şüphe olmayan en sağlam kitap ve en muteber kaynak Kur'andır. Ancak hemen belirtelim ki, Kur'an bir tarih kitabı değildir. Onda inanca, hukuka, ahlaka, bilime ilişkin hükümler de vardır. Kur'an'da meseleler büyük-küçük, itikadı-ameli, siyasi-hukuki, ayrımı yapılmadan hayati önem taşıması ve marifetullahı ilgilendirmesi dikkate alınarak vahyedilmiştir. Bunun sonucu olarak da bir mesele Kur'an'da yer almışsa bilinmelidir ki o herkes için önemlidir.

Bir surenin isminin Kehf olması bile Kur'an'da Ashab-ı Kehf'e verilen önemi belirtmesi açısından yeterlidir. En son ve en mükemmel bir dinin kitabının surelerinden birinin Kehf olarak isimlendirilmesi, şereflerin en büyüğüdür. Ayrıca Kur'an'da 18. süreye bu kişilerin ünvanları verilmekle kalınmamış, aynı süre içinde konu ile ilgili önemli bilgileri içeren tam 18 (9-26) ayet Ashab-ı Kehf'e ayrılmıştır. Bu da bize gösteriyor ki bu kıssada bir hisse değil bin hisse bulunduğu muhakkaktır. Kur'an-ı Kerim'de kıssalar kendine has ve veciz bir üslûpla anlatıldığından ilk bakışta derinliğindeki manalar görülmeyebilir. Kaldı ki Ashab-ı Kehf kıssası Kur'an'da bir defa anlatılmış ve tekrar edilmemiştir.

Önemine binaen ve konu hakkında daha geniş bilgiler edinebilmek için Ashab-ı Kehf hakkında Kur'an'da varit olan ayetlerin mealini verdikten sonra kıssadaki derin hikmetleri tek tek irdelemeye çalışacağız.

a. Kehf Süresi'nde Konuyla İlgili Ayetlerin Meali

9-Yoksa sen Ashab-ı Kehf'i ve Rakim'i şaşılacak ayetlerimizden mi sandın?

10-O gençler mağaraya sığınınca şöyle dediler: Rabbimiz! bize katından bir rahmet ver ve bizim için bir kurtuluş yolu hazırla.

11-Bunun üzerine biz de mağarada kulaklarına nice yıllar perde koyduk.

12-Sonra da iki gruptan hangisinin kaldıkları müddeti daha iyi hesap edeceğini anlamak için onları uyandırdık.

13-Şimdi biz sana onların kıssasını, gerçek yönüyle anlatacağız. Doğrusu onlar Rablerine iman eden genç yiğitlerdi. Biz de onların hidayetini artırdık.

14-Onların kalplerini metin ve sağlam kıldık. Kıyama kalkarak dediler ki: Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir. Biz O'ndan başkasına ilah demeyiz, yoksa saçma sapan konuşmuş oluruz.

15-Şu bizim kavmimiz, Allah'tan başka ilahlar edindiler Bari bu ilahlar konusunda açık bir delil getirseler ya! Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir?

16-Madem ki siz onlardan ve Allah'tan başka taptıkları şeylerden ayrıldınız, o halde mağaraya sığının ki , Rabbiniz rahmetinden size genişlik versin ve işinizde bir fayda ve kolaylık sağlasın.

17-Eğer onlara mağarada bir baksaydın güneşin doğduğu zaman mağaranın sağ tarafina yöneldiğini, batarken de onları sol taraftan makaslayıp geçtiğini görürdün. Onlar, mağaranın geniş bir yerinde idiler. İşte bu, Allah'ın mucizelerindendir. Allah kime hidayet ederse, işte o, Hakka ulaşmıştır; kimi de hidayetten mahrum ederse, artık ona doğru yolu gösterecek bir dost bulamazsın.

18-Kendileri uyudukları halde, sen onları uyanık sanırdın. Biz onları sağa sola çevirirdik. Köpekleri de girişte ön ayaklarını uzatmıştı. Eğer onları görseydin, arkana bakmadan kaçardın ve için korku ile dolardı.

19-Sonra da aralarında kendi hallerini soruşturmaları için onları uyandırdık. İçlerinden biri, "Ne kadar kaldınız?"dedi. (Kimi) bir gün ya da daha az bir zaman kaldık dediler. (Kimi de) şöyle dedi: Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir. Şimdi siz içinizden birini şu gümüş paranızla şehre gönderin de baksın, hangi yiyecek daha temiz ise ondan size azık getirsin. Fakat çok dikkatli davransın ve sizi kimseye sezdirmesin

20-Çünkü, onlar sizi ellerine geçirirlerse taşlayarak öldürürler veya kendi dinlerine döndürürler ki o zaman siz ebediyyen kurtuluşa eremezsiniz.

21-Böylece insanları onlardan haberdar kıldık ki Allah'ın va'dinin hak olduğunu kesinlikle bilsinler. Kendi aralarında onların durumunu tartışıyorlardı. Bazıları "Onların üzerine bir bina yapın Rableri onların durumlarını daha iyi bilir" dediler. Onların durumuna vakıf olanlar da "Bizler kesinlikle onların üstüne bir mescit yapacağız, dediler.

22-(Kimi) onlar üç kişidir, dördüncüleri köpeklerdir, diyecektir. Bazıları da, beş kişidir, altıncıları köpekleridir diyecekler. (Bunlar) bilinmeyen bir şey hakkında tahmin yürütmektir. (Kimileri de) onlar yedi kişidir ve sekizincileri de köpekleridir derler. De ki: Onların sayılarını Rabbim daha iyi bilir. Onları bilen çok azdır, onun için onlar hakkında sathi tartışma dışında derin bir münakaşaya girme ve cnlar hakkında bir şey sorma.

23-Hiç bir şey için, bunu yarın yapacağım deme.

24-Ancak Allah dilerse" de... Bunu unuttuğun takdirde Allah'ı an ve umarım Rabbim beni doğruya daha yakın olana eriştirir,de.

25-Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar ve dokuz yıl da buna ilave ettiler.

26-De ki: Onların ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gizli bilgisi O'na aittir. O, ne güzel görendir ne güzel işitendir. Onların O'ndan başka bir yardımcısı da yoktur. O kendi hükümranlığına kimseyi ortak etmez.

Görüldüğü üzere, konu ile ilgili ayetler kendi bütünlüğü ve anlayışı içinde yeterli bilgi vermektedir. Aslında Kur'an, bu kadar teferruatlı olarak çok az konuyu anlatmıştır.

Dikkat edecek olursak hikayenin önce kısa bir özeti verilmiş, daha sonra da olay baştan sona kadar tafsilatıyla anlatılmıştır. Kıssanın önceden verilen özeti, daha sonra gelen tafsilat için teşvik edici bir başlangıç, dikkat çekici bir unsur mahiyetindedir.[83]

Hemen belirtmemiz gerekir ki Kur'an-ı Kerim'deki kıssalardan maksat, tarihi vakaların anlatılması değildir. Önceki kavimlerin başına gelen olaylardan bir ders alınabilmesi, kendine has ve mûciz bir üslûpla anlatılması asıl gayedir.

Yukardan beri anlata geldiğimiz Ashab-i Kehf hikayesi asırlardan beri hem Hıristiyan hem de İslam aleminde daima bir gizem ve cazibe odağı olarak yerini aldığından biz de hem batılıların anlattığı yönünü hem de tefsir ve tarih kaynaklarından Kur'an-ı Kerime uygun veçhini aktarmakla birlikte Kur'an'daki ilgili ayetleri de göz önünde bulundurduk.

Şimdi 9. ayette Kehf ve Rakim kavramları hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra meseleleri peş peşe irdelemeye çalışacağız.

b. Kehf

Kehf Suresinin 9. ayetinde zikri geçtiği gibi Kehf ve Rakim genç yiğitlerin birer rumuzu haline gelmiş ve birçok eserde ya "Ehlü'l- Kehf, veya "Ashab'ül-Kehf", ya da "Ashab'ül- Kehf ve'r-Rakim" adıyla meşhur olmuşlardır.

Kaynaklarda zikredildiğine göre Kehf, dağdaki geniş mağaradır. Küçüğüne "gar" denilir.[84] Türkçe'si "in"dir.[85] Hazin, Kehf'in, kendisinde mağara bulunan dağ olduğunu söylerken[86], İbn Ebi Hatim vadideki bir mağara, Mücahit, iki dağ

---

[83] İdris Şengül, a.g.e., s. 240.
[84] İbn Manzur, Lisanu'l- Arap, Kehf maddesi, IX, 310.
[85] Elmalılı, a.g.e., V, 342.
[86] Hazin, a.g.e., IV, 83.

arasındaki yarık veya geçit olduğunu söylemişlerdir.[87] Kehf, fiziki bir mağara olup[88] Allah'a inanan gençlerin sığındığı bir ilticagâhtır.[89]

Speleolojinin bildirdiğine göre mağaralar insanlığın tarihi kadar eskidir. İlk insanlar doğal mağaralarda yaşıyorlardı. Ancak bunu tabii olarak yabani hayvanların saldırılarından korunmak ya da avlanmak için yapıyorlardı.[90]

Görülüyor ki mağaralar her zaman birer sığınak olmuşlardır. Ashab-ı Kehf de zalim hükümdardan kaçarken işte böyle bir barınağa rast gelmişler ve orayı bir inziva yeri veya bir mabet edinmişlerdir.

Kehf'in mağara olduğu konusunda bütün müfessirler hemfikirdir. Aynı zamanda Kehf Hıristiyanlığın ruhbaniyet müessesesine de işaret eder. Zira Hıristiyanlığın doğuşundan sonra onun başlıca alamet-i farikası ruhbaniyet olmuştur. Ashab-ı Kehf adıyla bilinen mağaraların sayısının bu kadar çok olmasının bir sebebi de bundan kaynaklanmaktadır. Kehf hakkında birçok görüş olduğunu görmekle beraber, ilerde açıklamak üzere burada bir cümleyle deyinelim ki; Kehf; Fiziğin bir ***uzay-zaman koordinatı*** veya astronominin henüz sırrını çözemeyip şaşkın şaşkın seyrettiği ***karadelik*** mahiyetinde bir mekanda olabilir.

c. Rakim

Kur'an-ı Kerim'de Kehf ile birlikte anılan ***Rakim*** hakkında da kaynaklarda birbirinden farklı görüşler yer almaktadır. Bunun Ashab-ı Kehf'in içinde bulunduğu vadinin veya dağın yahut memleketlerinin,[91] hatta köpeklerinin adı olduğunu iddia edenlerin yanında, onların adlarının veya destanlarının yazıldığı bir kitabe, bakır veya kurşun bir levha olduğunu söyleyenler de vardır.[92]

Bütün dilbilimcileri Rakim'in kitabe olduğunu söylüyorlar. Mutaffifin suresinin dokuzuncu ve yirminci ayetlerinde geçen "*Kitabun Merkum*" ibaresi de buna delil olarak gösterilmektedir. İbn Cerir'in tercih ettiği görüş de budur. Rakim,

---

[87] Alusi, a.g.e., XV, 209.
[88] Muhammed Mutevelli Şa'ravi, Kur'an Mucizesi, Çev: Sait Şimşek, s. 275.
[89] Ö. R. Doğrul, a.g.e., s. 437.
[90] Bilim Teknik, sayı. 169, s. 5.
[91] İbn Abbas, a.g.e., IV, 83.
[92] Alusi, a.g.e., XV, 210.

fail vezninde olup mef'ul anlamına "merkûm" demektir. Nitekim kâtil de maktûl anlamına, cerih de mecrûh manasına gelir.[93]

Beydavi, tefsirinde Ashab-ı Rakim'in Ashab-ı Kehf'ten başka kimseler olduğunu iddia edenlerin de bulunduğunu haber vermektedir. Bunlara göre Ashab-ı Rakim üç kişi olup yağmurlu bir günde bir mağaraya sığınmak zorunda kalmışlardı. Dağdan yuvarlanan bir kaya mağaranın ağzını kapayınca, hayatları boyunca yaptıkları en değerli birer iyiliği anarak bu sıkıntıdan kurtulmak için Allah'a dua ederler. Allah da dualarını kabul ederek onları kurtarmış.[94]

Bu iddiaya göre Ashab-ı Kehf ile Ashab-ı Rakim ayrı kişilerdir ama iddia doğru değildir.[95]

Arap coğrafyacılarına göre Rakim bir yer adıdır.[96] Said Havva'nın naklettiğibilgilere göre, Mevlâna Ebu'l Kelam Azad, "Tercümanu'l- Kur'an" adlı tefsirinde Rakim'in Kitab-ı Mukaddes'te Rakem[97] denilen yer olduğunu söyler. Daha sonra tarihi Petra şehri olduğunu belirtir. Fakat Ebû Kelam, Kıtab-ı Mukaddes'te anıldığı şekliyle Rakim'in Benjaminoğullarına ait olduğunu ve Yeşu'ya göre bu kavmin Ürdün Nehri'nin batısı ile Ölü Deniz arasında yerleştiğini ve Petra'nın Ürdün'ün güneyinde olduğunu göz önünde bulundurmaktadır. İşte bu nedenle modern arkeologlar Petra ile Rakim'in aynı yer olmadığı görüşündedirler.[98]

Esasen bütün bu görüşlerden sonra bizim de *kitabe* veya *levha* diye tercüme edeceğimiz Rakim, Hıristiyanlığın daha sonraki inkişafının, ilk inkişafına ne kadar zıt olduğunu gösteren *vesika* olduğunu da söyleyebiliriz. Hıristiyanlar ilk önce, mağaralara iltica ederek Hıristiyanlığı neşre çalışıyorlardı. Onların ilk hayatı inziva ve züht hayatı idi. Halbuki onların sonraki hayatı bunun büsbütün zıddı idi. Burada bahsolunan levha bu zıddiyetin şahididir. Kehf, Hıristiyanlığın, ilk haline işaret ettiği halde, rakim, yani levha onun sonradan aldığı vaziyetin ilk vaziyete ne

---

93 İbn Kesir, a.g.e., IX, 4938.
94 Kadı Beydavi, Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil (Mecmau't-Tefasir), IV, 83.
95 Sahihi Buhari, tecümesi, IX, 200.
96 DİA, III, 466.
97 Yeşu, 18/27
98 Said Havva, El-Esas fi't-Tefsir, trc. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul 1990, VIII, 317.

kadar muhalif olduğunu gösteren vesikayı remzetmektedir. Hıristiyanlık, ruhbaniyet dini iken sonradan tamamıyla dünyaya bağımlı bir mahiyet almıştır.[99]

Kitabe olduğuna kanaat getirdiğimiz rakim önemli bir vesikadır. Bu kitabenin bugün mevcut olmaması esasen yok olduğuna delil değildir. İhtimal ki kaybolmuştur. İyi bir araştırma ve hafriyat ile bir gün elde edilmesi de muhtemeldir. Bu vesikanın bulunabilmesinde Müslüman ve Hıristiyan arkeologlara aynı oranda görev düşmektedir. Bu kitabenin bulunması halinde Kur'an-ı Kerim'in önemli kıssalarından birisi asırlar sonra arkeolojik bir belgeye sahip olacaktır. Hıristiyanlar da kendi dinlerinin ilk doğuş yılları hakkında paha biçilmez bilgileri elde edebileceklerdir. İlhamını Kur'an'dan alan Müslüman coğrafyacılarının ilgisini çeken mağara arkadaşları olayı, o genç insanların saklandıkları mağaralar ve o dağlar önemli coğrafik araştırmaların yapılmasına da sebep olmuştur.

İşte bu bilgiler ışığında Ashab-ı Kehf mağarasının nerede olduğuna bir göz atalım.

B. ASHAB-I KEHF'İN SIĞINDIĞI MAĞARANIN YERİ

Ashab-ı Kehf'in yaşadıkları şehir ve sığındığı mağara konusunda çeşitli kaynaklarda değişik yerler gösterildiğinden bu bahis araştırmamızın en güç meselesini teşkil etmektedir. Çin'den İspanya'ya kadar birçok yerde Ashab-ı Kehf'in sığındığı mağara olarak gösterilen yerler vardır.

Ashab-ı Kehf mağarasının birden fazla yerde gösterilmesinin çeşitli sebepleri vardır. Birinci olarak gerek israili kaynaklarda gerekse konunun işlendiği İslam Tarihi İle ilgili kaynaklarda ve tefsirlerde, Ashab-ı Kehf'in sığındıkları mağara değişik yerlerde gösterilmektedir. Aslında ihtilafın özü burada yatmaktadır. İkinci olarak, Ashab-ı Kehf'in uyudukları iddia edilen yerler birbirine çok benzemektedir. Mesela her birinde mağaranın üzerine yapıldığı belirtilen mescidin bulunması bunun en güzel örneğidir. Üçüncü olarak halkın, böyle, tarihi ve dini mahiyeti olan faziletli gençleri bağrına basmak ve kendilerine yakın olmak arzu ve

---

[99] Ö. R. Doğrul, a.g.e., s. 437.

istekleridir.[100] Dördüncü ve en kuvvetli ihtimal olarak da Ashab- Kehf kıssasına benzer pek çok olayın o dönemlerde vukua gelme olasılığıdır.

Şimdi öncelikle çeşitli ülkelerde Ashab-ı Kehf'in sığındığı mağara olarak gösterilen yerlerin bir kaçı üzerinde kısaca duralım.

1. İSPANYA

Bu ülkede meşhur Gırnata şehri yakınlarında Loşa köyünün civarında bir mağara, Ashab-ı Kehf'in mağarası olarak gösteriliyordu. Bu mağara 1136 yılında, tarihçi Zuhri tarafından ziyaret edilmişti. Burada Sahib'uş-Şurta yani hükümdarın emniyet görevlisi olan Muhammed b. Sait tarafından yeniden bir mescit yapılmıştı. Bu mescidin mihrabı güneye doğru konulmuştu.[101] İspanya'daki bu mağara hakkında Endülüs alimlerinden Ebu Hayyan (ö:1344) tafsilatlı bilgiler veriyor ve bu arada aynen şunları söylüyor: "Bu mağaranın Anadolu'da (er-Rum) Suriye'de (eş-Şam) olduğu söyleniyor. Endülüs'te de Gırnata'ya bağlı Loşa adlı köyün civarında bir mağara vardır. Bu mağarada cesetler ve bir de köpek iskeleti görülür. Ölülerden çoğunun etleri dökülmüştür. Halk bunların Ashab-ı Kehf olduğunu sanıyor." İbn Atiyye de bu hususta şunları yazmaktadır: " Ben mağarayı ziyaret ettim, cesetleri gördüm. 504 (1110- 1111) yılından beri bu durumda idiler. Üzerlerinde bir mescit ve yakınlarında da Romalılardan kalma bir bina vardır. Buna Rakim adı veriliyor. Yine Gırnata yakınlarında bazı eski eserler görülür ki bunlara da Dakyanus'un şehrinden kalan izler gözü ile bakılıyor."[102]

2. CEZAYİR

Bu ülkenin güneyinde Setif isimli bir kasabanın 88 km. güneyindeki N'gaous adlı köyün mezarlığında, yedi kabir ile onların yanında bulunan küçük bir kabrin Ashab-ı Kehf ile köpeklerine ait olduğu belirtilmekte ve insanlar tarafından

---

[100] A. Akgündüz, a.g.e., s. 399.
[101] Faruk Sumer, Eshab-ı Kehf, (Yedi Uyurlar), s. 26.
[102] Ebu Hayyan el-Endelûsi. Tefsiru Bahri'l- Muhit, Beyrut 1983, VI, s. 102.

ziyaret edilmektedir. Ayrıca yine Setif'in 12,5 km. güneydoğusunda İkcan (Guiccel) denilen bir yerde Ashab-ı Kehf'in mezarları olduğu söyleniyor. [103]

3. MISIR

Kahire'de Mukaddem Dağında bulunan bir mağaranın da Fatımîler devrinde (X.ve XI. y.y.) Ashab-ı Kehf mağarası olarak anıldığı bilinmektedir. Ancak bu mağara, bir zaviye haline getirilmiş ve üst kısmına da bir kitabe konulmuştur. Evvelce bu mağaraya Kehfu's- Sudan, yani Zenciler ya da Sudanlılar Mağarası deniliyordu. Osmanlılar zamanında ise bir Bektaşi zaviyesi olarak kullanılmıştır.[104]

4. ÜRDÜN

Amman'a beşyüz metre mesafede bulunan bir mağaranın X. yüz yılda er-Rakim adını taşıdığı biliniyor. Ancak bu mağarayı ziyaret eden ünlü coğrafya alimi El-Makdisi, burada sadece üç tane mezar gördüğünü belirtir.[105]

Said Havvaaa'nın bahsettiğine göre, Muhammed Teysir Zabyan, Ehlü'l - Kehf adlı kitabında Ashab-ı Kehf'in bu mağarada bulunduğunun burada yapılan kazılarda kesinlik kazandığını ve birçok ilim adamının da aynı kanaatte olduğunu çeşitli vesikalarla ispata çalışmaktadır.[106]

5. SURİYE

Şam'ın güneyinde Belka yöresindeki Husban köyü yakınında bir mağaranın da Ashab-ı Kehf'in mağarası olduğu bazı müelliflerce yazılmıştır.[107] Bundan başka Şam şehrindeki bir mescit de onlara izafe edilmektedir. Fakat bunun yeni olduğu anlaşılıyor. Şehir hakkında tafsilatlı bilgi veren eski coğrafya eserlerinde ve vaka namelerde böyle bir mescitten veya mağaradan katiyen söz

---

[103] Faruk Sumer, a.g.e., s. 27, A. Akgündüz, a.g.e., s. 400, L. Massignnon , a.g.e., III, 79.
[104] Faruk Sumer, a.g.e., s. 27, A. Akgündüz, a.g.e., s. 400, L. Massignnon , a.g.e., III, 86-87.
[105] Faruk Sumer, a.g.e., s. 28, A. Akgündüz, a.g.e., s. 401.
[106] S. Havva, a.g.e., VIII, 315.
[107] A. Akgündüz, a.g.e., s. 401.

edilmez. XVI. yy'da şehirde bir mağara Cibril mağarası olarak biliniyordu. Belki XVII. yy'da veya daha sonra Cebrail mağarası Ashab-ı Kehf'e isnat edilmiş ve orada bir mescit yapılmıştır.[108]

6. AFGANİSTAN

Kabil'den Bamyan'a giden yol üzerinde Upiyan denilen yerde bir veliye ait eski bir mezar vardır. Bu mezara kuduz köpekler tarafından ısırılmış olanlar getirilerek mağara arkadaşlarının köpeği olan Kitmir'den yardım istenir. Fransızların büyük alimerinden L. Massignon diyor ki: " Kuduz köpek tarafından ısırılmış biri oraya kırk gün içinde getirilir ve Kehf süresi okunursa hastanın iyi olma ihtimali vardır. Ayni alim, yine bu ülkenin kuzeyindeki Meymene şehrinde Ashab-ı Kehf'e ithaf edilmiş bir mescit olduğunu da haber veriyor."[109]

7. DOĞU TÜRKİSTAN

Burada Turfan'ın 75 km. doğusunda Toyok denilen yerde bir mağara ve mağaranın yamacında da bir cami vardır. Bu mağara ile cami Ashab-ı Kehf adıyla biliniyor. Toyok'un 30 km. batısındaki Koçu şehri harabesinin de Apsus yahut Dakyanus'un şehri olduğu kabul edilmiştir. [110]

Verilmiş olan bu bilgiler görüş sahibi belirtilmeden nakledilmekte Ashab-ı Kehf'in sığındığı mağaranın bunlardan hangisi olabileceği üzerinde durulmamaktadır.

Bundan başka Cezayir'de onlara isnat edilen yerler, mağara değil alelade mezarlardır. Mısır'da Mukaddem Dağındaki mağaranın önceden Kehf'us-Sudan adını taşıdığı çok sonradan Ashab-ı Kehf'e izafe edildiği görülmüştü. Şam şehrindeki mağara da yine görüldüğü üzere çok geç bir zamanda böyle adlandırılmıştı. Amman ve Belka yöresindeki mağaralara Ashab-ı Kehf'in mağaraları olduğu iddialarının doğruluğuna eski müellifler dahi şüpheyle bakmışlardır. Bütün bunlara ilave olarak İslam ve Hıristiyan aleminde asıl yaygın

---

[108] Faruk Sumer, a.g.e., s. 27, L. Massignnon , a.g.e., III, 87-88.
[109] Faruk Sumer, a.g.e., s. 28, A. Akgündüz, a.g.e., s. 401, L. Massignnon , a.g.e., III, 89.
[110] Faruk Sumer, a.g.e., s. 29, A. Akgündüz, a.g.e., s. 401, L. Massignnon , a.g.e., III, 91.

olan görüş, mağara arkadaşlarının Anadolu'da (er-Rum) yaşamış olduklarıdır. Ancak burada da Ashab-ı Kehf'in mağarası birkaç yerde gösterilmiştir.[111] Şimdi bunları gözden geçirelim:

8. ANADOLU (RUM)

a- Diyarbakır

Diyarbakır- Lice yolu üzerinde, Lice'nin 18 km. batısında Fis Ovası yanında, Dakyanus adını taşıyan 1110 rakımlı bir tepenin üzerinde ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu, hangi sebeplerle ve tarihlerde bir harabeye döndüğü bilinmeyen bir şehir kalıntısı vardır. Selefkoslar veya Romalılar döneminden kalma olduğu söylenmekle beraber, şehir kalıntıları arasında görülen sütun başlıkları, binaların yapı tarzları ve genel görünüm daha çok bir Roma eseri olduğunu göstermektedir. Şehir görünüşte muntazam, planlı sokaklara, caddelere ayrılmış. İşte bu şehrin kuzeyine düşen Rakim dağı (Halen Harita Genel Müdürlüğü paftalarında Ashab-ı Kehf Dağı) eteklerinde Ashab-ı Kehf mağarası vardır. Der-i Rakim (halen Derkam) köyü üzerinde bulunan bu mağara Dakyanus şehrine yaklaşık olarak 11 km. ötededir.[112]

b-Selçuk (Efes)

Hıristiyanlarca kutsal sayılan Efes, İzmir'in bir ilçesidir. Burada Hıristiyanlığa ait bazı kalıntıların olduğu bilinmektedir. Belki buradan hareketle, belki de bazı verilere dayanılarak Ashab-ı Kehf mağarasının bu şehirde olabileceği üzerinde durulmuştur. "el-Kamil fi't-Tarih" adlı eserde Ashab-ı Kehf mağarasının Diyar-ı Rum'un Efsus şehrinin doğusunda olabileceği üzerinde durulmuştur.[113] Yine bazı müfessirler de Ashab-ı Kehf'in yaşadığı yerin Efes olabileceğini nakletmektedirler. Bu görüş Hıristiyanların inanışına da uygundur.[114]

---

[111] Faruk Sumer, a.g.e., s. 30.
[112] Şevket Beysanoğlu, a.g.e., I, 145, Şevket Beysanoğlu I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara 1976, s. 41-48.
[113] İbnu'l - Esir. El-Kamil fi't-Tarih Tercümesi, trc: Abdullah Köşe, İstanbul, 1989. I, 345.
[114] A. Akgündüz, a.g.e., s. 402.

Yine Said Havva'nın el-Bustani'nin Dairet'ü-l Maarifi'nden naklettiğine göre Efesus İyonların Anadolu'daki on iki şehrinden birisidir. Romalılar burayı Batı Asya illerinin karadaki askeri üssü ve konsolosluk olarak kullanmışlardır. Ayrıca oldukça gelişmiş bir ticaret merkezi idi. Ancak Efes'in en büyük övünç kaynağı dünyanın yedi harikasından biri olarak kabul edilen Yunan tanrıçası Diana'nın heykelinin burada bulunmasıdır. Ayrıca Bilackie "A Manuel of Biblic History" adlı eserinde bildirdiğine göre Efes şehri eski tarihte felsefesiyle, halkının çıplaklığı ve ahlaksızlığı ile meşhur olmuştu. Gayri ahlakilik ve çıplaklıkta adeta örnek hale gelmişti. Putperestliği batı ve doğunun bir karması durumunda idi.[115] İşte bu özelliklerdeki bir şehrin Ashab'ı- Kehf'in yeri olup olmadığını araştırmak için Abbasî Halifesi el-Vasık Billah, müneccim Muhammed b. Musa el-Harezmi'yi Rum ülkesine göndermişti. Harezmi izlenimlerini şöyle anlatıyor: "Rum kralı benimle beraber Ashab-ı Kehf'in yeri denilen bölgeye kadar bir takım kimseleri arkadaşlık etmek üzere gönderdi. O yerde görevli olan adam mağaraya girmemem için beni korkutmak istedi. Ben girdim, göğüslerinde kılları gördüm ve anladım ki bu bir hile ve aldatmacadır. Ölülerin bedenlerini kurutan acı sabır ağacı ve diğer bazı kurutucu ilaçlarla bu cesetleri mumyalamışlardı."[116]

c- Afşin (Efsus)

Elbistan'ın batısında Efsus ismi ile bilinen bir nahiye vardır. Şehrin adı Bizans kaynaklarında Arabissos, Arapça eserlerde Efsus olarak geçer. Selçuklular devrinde de aynı adla anılır.[117] Sonra bu ad halkımızca Yarpuz şekline çevrilmiştir. Yarpuz, Türkçe'de eski bir kelime olup, güzel kokulu bir ot, kır nanesi demektir.[118] İşte bu nahiyenin batısında Binboğa denilen küçük Toros Dağının nahiyeye bakan doğu eteklerinde bir iki mağara vardır ki Ashab-ı Kehf'in yerleri diye ziyaret edilmektedir. [119]

---

[115] S. Havva, a.g.e., VIII, 313.
[116] er-Razi, a.g.e., XXI, 114.
[117] A. Akgündüz, a.g.e., s. 402.
[118] Faruk Sumer, a.g.e., s. 32.
[119] Elmalılı, a.g.e., V, 351. Sünbülük, a.g.e., s. 14.

d-Tarsus (Efsus)

Ashab-ı Kehf'in yaşadığı yer olarak gösterilen şehirlerden en çok üzerinde durulan yer Tarsus'tur. Gerçekten Tarsus'un kuzeybatısında Encilus veya Bencilus denilen dağda Ashab-ı Kehf mağarası diye bir yer bulunmaktadır. Ayrıca İslam Tarihi ile ilgili kaynakların ve müfessirlerin neredeyse tamamına yakını Ashab-ı Kehf'in yaşadığı şehir olarak Tarsus'u ve uyudukları mağara olarak da Tarsus'a 14 km. uzaklıktaki mağarayı göstermektedirler.[120]

Zemahşeri, konuyu açıklarken bu şehrin bugün Tarsus olduğunu beyan edip, başka bir görüş belirtmemiştir.[121] Beydavi, Tarsus olduğunu açıkça söylemiş,[122] Nesefi, o şehir Tarsus'tur demiştir.[123] Celaleyn'de de Tarsus olarak belirtilmektedir.[124] Tefsiru'l- Merağî'de mezkur yer Tarsus'tur denilmektedir.[125] Tibyan Tefsiri o yerin Tarsus olduğunu ifade eder.[126] Evliya Çelebi, Elbistan ovasında bir mağarayı Ashab-ı Kehf'tir diye ziyaret ettiğini ama aslı olmadığını bildirmekte asıl hakikatte Ashab-ı Kehf'in Tarsus'ta olduğunu söylemektedir.[127] Şemsettin Sami, Kamusu'l-Alam'ında Ashab-ı Kehf'in Tarsus'un kuzeybatısında üç saatlık mesafede bir dağın eteğinde bulunan bir mağarada olduğunu söylemektedir.[128]

Esasen Ashab-ı Kehf'in kıssasını ele aldığımızda Kur'an'ın anlatışına göre bu olayın insan topluluğunun yaşadığı bir ortam ve bölgede cereyan ettiği bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Mağaranın güneş ışınlarını alabilmesi için de ormanlık yerde olmadığı anlaşılmakla beraber kesin olarak yer, ülke veya bölge itibariyle nerede vuku bulduğu açıklanmamıştır. Buna da gerek yoktur. Ancak bu olayın günümüzün ilmi imkanlarıyla tarihi ve arkeolojik bir tespitinin

---

[120] Taberi, a.g.e., IV, 134, Zemahşeri, Keşşaf, II, 383, er-Razi, a.g.e., XXI, 103, Celaleyn, II, .4, Alusi, a.g.e., XV, 230, Mehmet Vehbi, Hulasatu'l- Beyan, VIII, 3087.
[121] Zemahşeri, a.g.e., II, s. 383.
[122] Beydavi, a.g.e., IV, s. 96.
[123] Nesefi, Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't- Te'vil, (Mecmau't-Tefasir), IV, 96.
[124] Celaleyn, II, .4.
[125] Ahmet Mustafa el-Merağî, Tefsiru'l- Merağî, Beyrut 1974, V, 118.
[126] Mehmet Ayıntabi, Tefsir-i Tibyan, İstanbul 1323, III, 4-5.
[127] Evliya Çelebi, Seyahatname, İstanbul 1985, IX, 41.
[128] Şemsettin Sami, Kamusu'l-Alam, İstanbul 1311, Tarsus maddesi, IV, 189.

gerçekleştirilmesi Kur'ani kıssaların tarihi gerçekliği açısından bir önemi olacağı da muhakkaktır.[129]

Fahreddin Razi'nin, "Ashab-ı Kehf'in ne zamanının ne de yerinin akıl ile bilinemeyeceğini bunu ancak bir nastan faydalanılarak öğrenilebileceğini, bu da olmadığına göre o yerin bilinmesinin imkansız olduğunu" belirtmesine rağmen[130] "Müslüman coğrafyacıların o genç delikanlıların sığındığı mağaranın tespitini yapmak için yorucu araştırmalar yaptıklarını biliyoruz. Şunu ifade edelim ki, bizim Ashab-ı Kehf'in sığındığı mağaranın nerede olduğunu ısrarla ispat etmek gibi bir niyetimiz yoktur. Sadece tefsirlerden ve tarihi kaynaklardan yola çıkarak ve aynı zamanda arşiv belgelerine de müracaat ederek, daha evvel anlatılan gerçekleri ortaya koymaya çalışıyoruz."[131]

Konumuzu Ahmet Akgündüz'ün çarpıcı birkaç tespiti ile devam ettiriyoruz: Ashab-ı Kehf mağarasının nerede olduğu konusu bütün devirlerde tartışma konusu olmuştur. Osmanlı döneminde de böyle bir tartışmaya şahit oluyoruz. Bu tartışmalardan birisi 1277 / 1861 tarihinde meydana gelmiştir. Bu tartışmanın sebebi, Tarsus mahalli idaresinin Hazine-i Amire'den Tarsus'daki Bencilus Dağında bulunan Ashab-ı Kehf mağarasını zaviyedarlık ve nezaret vazifelerinin maaşlarının vakfın yeterli geliri bulunmadığından devlet hazinesi tarafından karşılanabilmesi için, devletin ilgili makamlarının fizibilite çalışması manasında bir rapor istemeleriyle başlamıştır. Osmanlı Devletinin ilgili makamlarından istenen maaşların devlet hazinesinden ödenebilmesi için yapılan resmi işlemler, aynı zamanda Ashab-ı Kehf mağarasının yerinin tespitine de yarayan önemli vesikalardır. Bu vesikaların konumuzla ilgili olan kısmı şu şekilde devam ediyor:

Adana eyaletine bağlı bulunan Tarsus'un kuzeyinde ve Tarsus'a iki saat uzaklıktaki dağda bulunan Ashab-ı Kehf'in mağaraları, Kur'an'ın Kehf Sûresinde bulunan (Resulüm! orada bulunsaydın) Güneşi doğduğu zaman mağaranın sağına meyleder, batarken de sol taraftan onlara isabet etmeden geçer görürdün. Böylece

[129] İdris Şengül, a.g.e., s. 236.
[130] er-Razi, a.g.e., s. XXI, 103,
[131] A. Akgündüz, a.g.e., s. 403.

onlar (Güneş ışığından rahatsız olmadan) mağaranın bir köşesinde uyurlardı."[132] mealindeki ayete tam uygundur. Bu uygunluk tefsirlerin beyanıyla delillendirilmiştir. .

Yukarıda sadece konumuzla ilgili bölümünü sunduğumuz yazışmanın neticesinde Adana valiliğinin araştırması üzerine Masarifat Muhasebesine evrak gönderilmiş, bu daire de Ashab-ı Kehf'in mağarasının nerede olduğunun tahkiki meselenin kayıtlarda araştırılması için evrakı Evkaf-ı Hümayun Muhasebesine havale etmiştir. Evkaf-ı Humayun Muhasebesinin Ashab-ı Kehf'in mağarası ile ilgili tespitleri meseleyi bütün yönleri ile ortaya koymuştur.

Masarifat Muhasebesi ile Evkaf-ı Hümayun Muhasebesinin tetkiklerinden sonra, Ashab-ı Kehf mağarasının Tarsus'a yakın dağda yer aldığı, bunun Evkaf defterlerinde kayıtlı olduğu ve bu sebeple de istenen tahsisatın yapılmasının uygun olacağı karara bağlanmıştır. Netice olarak, Kur'an'da Ashab-ı Kehf'in yeri tayin edilmediği için bu hususta yüzde yüze varan nispetle kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Hıristiyanların da Ashab-ı Kehf'in yeri şurasıdır demelerine itibar olunmaz. Bu hususta en güvenilir kaynak olan İslam alimlerinin tefsir ve tarih kitaplarında naklettiklerine ve ilgili arşiv belgelerinin kayıtlarına göre, Ashab-ı Kehf'in sığındıkları mağara, yüzde doksana varan bir kesinlikle Tarsus'taki Ashab-ı Kehf mağarasıdır.[133]

C. ASHAB-I KEHF'İN SAYI VE İSİMLERİ

1. SAYILARI

Ashab-ı Kehf'in sayıları hakkında çeşitli rivayetler varit olmuştur. Necran Nasarası ve Hz. İsa'nın uluhiyetine inanan Yakubiye fırkasından Seyyid isminde bir kimse ve taraftarları "onlar üç kişidir, dördüncüleri köpekleridir."demekteydir. Yine Nasaradan, Allah Teala'nın üçün üçüncüsü olduğunu inanan Nasturiye fırkasından Akıp isminde bir kimse ve onun arkadaşları "onlar beş kişidir, altıncıları

[132] Kehf, 18/17.
[133] Geniş bilgi için bkz. A. Akgündüz, a.g.e., s. 408 vd.

köpekleridir" diyorlardı.[134] Bu kimselerin iddiaları bilinmeyen bir şey hakkında tahmin yürütmektir. İbn. Abbas, Hz. Ali, müfessirlerin büyük bir çoğunluğu, Grek ve batılı ilim adamları ise ***"onlar yedi kişidir ve sekizincileri köpekleridir"*** derler.

Bu görüşlerin tahlilinde üç ve beş diyenlerin sözleri doğru olmadığına işaret için Allah Teala gaibe söz atarlar demekle işaret ettiği gibi yedi diyenlerin sözlerinin doğru olduğuna da onların adedini az kimse bilir diyerek işaret etmiştir. Öyle ki Kur'an-ı Kerim bu babta söz söyleyenleri üçe ayırdıktan sonra evvelki iki firkanın gaibe söz söyleyip bilmediklerini açıklayarak iddaalarını çürütmüş ve üçüncünün akabinde az kimselerin bildiğini beyan ederek "onlar yedi kişidir, sekizincileri köpekleridir" diyenleri tasdik etmiştir.[135] İbn Abbas, "onların sayılarını Rabbim daha iyi bilir, onlar hakkında bilgisi olan çok azdır" ayetinin tefsirinde, "işte ben o az kişilerdenim, onlar yedi kişiydi" demektedir.[136]

Zemahşeri' nin görüşüne göre سبعة وثامنهم ayetinde ***vav***, harfinin oluşu ve diğer sigalarda bu vav'ın olmayışı bu görüşü savunanların ilmi yakinine dayanır. Zira bu vav sıfat ile mevsuf arasına getirilmiş bir vav'dır. Burada gramer bakımından ince bir nokta vardır. Buna gramerde "nusuki vavı (atf-ı nesak)"[137] denilir. Bu vav, dalalet eder ki bu sabit ve istikrarlı bir sözdür ve bu sözü söyleyen bir ilme dayanarak, kendisinin kesinlikle bildiği bir konuyu ifade etmiştir. Bu sözü söyleyenler ulu orta konuşmamışlar, daha önceki sözü söyleyenler böyle yapmışlardır.[138]

Nesefi ilginç bir tespitle onların yedi kişi olduğunu şu şekilde izah eder: "Onlar yedi kişidir. Çünkü ayette قال قائل منهم... dediğine göre soru soran bir kişidir. Cevabında ise قالوا لبثنا يوما... dediklerine göre cevap verenler cemidir. Cem ise en az üç kişidir. Sonra diğer grup قالوا ربكم اعلم dediğine göre bunlar da diğer cemi gruptur ki bunlar da en az üç kişi olduklarından toplam yedi kişi eder.[139]

---

[134] İbn Abbas, a.g.e. IV 98, er-Razi, a.g.e. XXI, 106, Hazin, a.g.e. IV, 98.
[135] er-Razi, a.g.e. XXI, 106, Hazin, a.g.e. IV, 99.
[136] İbn Abbas, a.g.e. IV, 99.
[137] Buradaki vav harfine "vavı semaniyye" adını verenler de vardır. Ancak bu zayıf görüşün savunucuları az olduğundan burada zikretmeye değer görmedik. Geniş Bilgi için Bkz. Ahmed b. Muhammed Ebu Sena, Hallü'l-Meğakid Şerhu'l-Kavaid, s. 82-83.
[138] Zemahşeri, a.g.e. II, 385.
[139] Nesefi, a.g.e., IV, 95.

Nadr b. Haris'i Peygamberimize Ashab-ı Kehf sorusuyla gönderen Yahudi bilginleri de onların yedi kişi olduklarını biliyorlardı. Fakat içlerindeki küfürlerinden dolayı Peygamberimizi sınıyorlardı.[140] Zaten Yahudiler yedi sayısına oldukça aşınadırlar. [141]

Bütün bunlara dayanarak kanaatimizce ***yedi*** diyenlerin görüşleri isabetli görülmektedir. Zira meal ve tefsirlerde "onlar yedi kişidir ve sekizincileri köpekleridir" ifadesinin müslümanlarca söylendiği belirtilmekte, hatta bizzat Hz. Peygamberin (SAV) Cebrail aracılığıyla bu sayıyı haber verdiği kabul edilmektedir.[142]

Hamidullah, Ashab-ı Kehf hikayesinin muhtelif memleketlerde olduğu gibi Hıristiyanlarda "yedi uyuyanlar" olarak bilindiğini kaydeder.[143] Gerçekten bütün Hıristiyan kaynaklarında Ashab-ı Kehf'e "Les Sept Dormants" veya "Seven Sleepers"(Yedi Uyuyanlar) denmektedir. Bu konuda Louis Massignon'un *Opera Minora*'sında bütünü 176 sayfa tutan üç büyük makalesi vardır: 1-Les Sept Dormants Apocalypse de L' İslam. 2-Les Sept Dormants dans le christianisme. 3-Les Sept Dormants en İslam.[144] Makale isimlerinden de anlaşılacağı gibi hemen hepsi yedi uyuyanlar diye anılmaktadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Ashab-ı Kehf'in sayıları yedi, sekizincisi köpekleridir. Ekseri müfessirler yediyi tercih etmiş ve hak olan da budur.

2- İSİMLERİ

Ashab-ı Kehf'in isimleri konusunda da birçok farklı görüşler mevcut olup bunlar arasından doğruyu bulabilmek neredeyse imkansızdır. Kur'an-ı Kerim hiçbir zaman olayları bir tarih, bir tabakat veya bir coğrafya kitabı gibi anlatmış değildir. Kur'an'ın kıssaları anlatıştaki asıl maksadı önceki peygamberlerin ve kavimlerin ne çeşit hadiselerle karşılaşmış olduklarını ve bunlardan ne şekilde ders alınması

140 Ahmed Ali Mecdub, Ehlü'l-Kehf Fi't-Tevrat ve'l-İncil ve'l-Ku'an, s. 223.
141 Bkz. Tekvin, 2 / 1-4, Tekvin ,7 / 1-12, Tekvin, 8 / 10-13, Tekvin, 21 / 28-30, Tekvin , 29 / 18- 30, Tekvin, 41 / 1-7.
142 Sahihi Buhari Tercümesi, IX, 203.
143 Hamidullah, Le Saint Coran, s. 318.
144 L. Massignnon , Opera Minora, III, 104 - 180.

gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu itibarla Kur'an-ı Kerim, Ashab-ı Kehf kıssasında diğer kıssalarda olduğu gibi mekan, zaman ve biyografik bilgilerini vermemiştir. Bununla beraber tarihçiler ve müfessirler olay hakkında çeşitli görüşler beyan ederlerken teferruat bilgileri de aktarmaktan geri durmamışlardır.

Hz. Ali'den gelen rivayete göre Ashab-ı Kehf'in adedi yedidir. Bunlardan altısı melikin yakınlarından olup üçü melikin sağ tarafında bulunurlar. Bunlar Yemliha, Mekselina, Mislina'dır. Bu üçü vaktiyle Dakyanus'un Ashab-ı Yemin'i imişler. Diğer üçü melikin sol tarafında bulunurlar. Bunlar Mernuş, Dabernuş ve Şazenuş'tur. Bu üçü de Ashab-ı Yesar imişler. Dakyanus bunlarla istişare edermiş. Bunların yedincisi Kafeştatayuş ki çobandır ve sekizincileri de çobanın köpeği olup ismi Kıtmir olduğu mervidir.[145]

Fransızların "Grand Ansiklopedisi"nde "Sept Dormans"(Yedi Uyuyanlar), soylu bir aileye mensup olup tedi yardeş olduğu anlatıldıktan sonra isimleri şu şekilde verilmektedir: Maksimyanus, Malkus, Martinyanus, Konstanitnos, Diyonisyus, Yohanis, Sürasiyu.[146]

İsimlerin yazılış ve telaffuzlarında İslam ve Hıristiyan kaynaklarında çok az fark vardır. Bu fark dillerin kendi tabii hallerinden ve telaffuzdan ileri gelmekle beraber İbn Kesir; onların bu isimleri ve köpeklerinin adları gibi bilgiler, kitap ehlinden telakki edilmiştir ve doğruluğu tartışılır demektedir.[147]

D. KABİRLERİNİN ÜZERİNDE MESCİD YAPILMASI

Şehir halkı Ashab-ı Kehf'ten haberdar olup da durumlarını aralarında müzakere ettikten sonra, kral ve arkadaşları Ashab-ı Kehf'i görmek için mağaranın kapısına geldiğinde dışarıda uzun bir müddet beklemişlerdi. Bu arada mağara dostları hep birlikte ellerini kaldırıp şu duayı ettiler: "Ey Allah'ım! eğer biz gerçekten Ashab-ı Kehf isek, ruhumuzu hemen burada almayı kabul et. Şu fani dünyada tekebbürün pisliğine bulaşmaktansa bu mağarada ölmeyi tercih ederiz."

---

[145] er-Razi, a.g.e., XXI, 106, Beydavi, a.g.e., IV, 99, Nesefi, a.g.e., IV, 98, Alusi, a.g.e., XV, 246.

[146] Elmalılı, a.g.e., V, 348, Sabahattin Türkoğlu, Efes'in Öyküsü, 89.

[147] İbn Kesir, a.g.e., IX, 4971

Allah dualarını kabul etti. Nihayet kral ve arkadaşlarının sabırları tükenince mağaraya girdiler. Ashab-ı Kehf ve köpeklerinin cesetleriyle karşılaşınca, halk tarrtışmaya başladı. "Bazıları, onların üzerine bir bina yapın, çünkü Rab'leri onları daha iyi bilendir dediler." Fakat onların işine galip gelenler ise, "mutlaka onların üzerine bir mescid yapacağız" dediler. [148]

Halk onların üzerinde bina veya mescid yapılmasında ihtilaf ederken Ashab-ı Kehf'in kabirleri üzerinde bir mescid yapılmasını iddia eden nüfüz sahibi kimseler konusunda da ulema ihtilaf etmiştir. Bir kısmı, onların müslüman olduğunu iddia ederken, diğer bir kısmı da onların müşrik olduğunu iddia etmektedir. Ayetin metninden de anlaşıldığı gibi mescid yapılmasını iddia edenler söz ve nüfüz sahibi kimselerdir. Ancak bu kişiler övülmeli mi, yoksa yerilmeli mi, veya kabirlerin üzerinde mescid yapmak uygun olur mu olmaz mı? Bu gibi meseleler tetkike muhtaçtır. Çünkü Hz. Peygamber (SAV) şöyle buyurmaktadırlar: "Allah yahudilere lanet etsin, çünkü onlar peygamberlerinin ve salihlerinin kabirlerini mabet edindiler"[149] Buna göre Resülüllah onların yaptığı hatalardan bizleri sakındırmaktadır. Rivayet edildiğine göre mü'minlerin emiri Hz. Ömer (RA) kendi zamanında Irak'ta Danyal (AS)'ın mezarı bulununca halka bu kabrin gösterilmemesini ve bulunan yere olduğu gibi gömülmesini emretmiştir.[150]

İmam Müslim, Tirmizi ve Nesei, İbn Abbas'tan rivayetle Peygamber'in şöyle buyurduğunu naklederler. Kabirleri ziyaret eden kadınlara, kabirler üzerinde mescid edinenlere ve bu mescitlerde mumlar yakanlara Allah lanet etmiştir.[151]

Peygamber (SAV) bunu açıkça yasaklamışken yukarıdaki ayetten hareketle kabirler üzerinde mescid edinmenin caiz olduğunu kabul etmek batıl bir davadır.

Hz. Peygamber (SAV)'in lanetleyip nehyetmesine rağmen bir kimsenin bu ayetten salih kimselerin mezarları üzerinde mescid yapmanın helal olduğunu iddia etmesini anlamak mümkün değildir. Nebevi hadislerden, kabirlerin mescid edinilmesinin haram olduğu anlaşılmaktadır. Kur'an onların bu günahkar tutumuna sadece teorik bir gerçek olarak değinmiş ve bu davranışı hoş karşılamamıştır.

---

[148] Kehf, 18/21.
[149] Nesei, Mesacid, 13, Ebu Davud, Cenaiz,3227.
[150] İbn Kesir, a.g.e. IX, 4970.
[151] Müslim, Cenaiz, 94, Tirmizi, Cenaiz, 58, 61, Nesai, Cenaiz, 96

Çünkü 5. asrın ortalarında özellikle hiristiyanların ortodoks olanları şirke bulanmış, azizlere ve mezarlara tapar olmuşlardı.[152]

Mecdup, "Ehlül Kehf" adlı eserinde gençlerin mezarları üzerinde bir bina yapılması gerektiğini iddia edenlerin hiristiyan, mescid yapacaklarını söyleyenlerin. Ashab-ı Kehf'e muttali olup gençlerin teslisi reddeden sözlerini duyan hıristiyanlar mağaranın kapısının üzerinde bir bina yapıp hallerine kimse vakıf olup da fikir değiştirmesinler diye çalışırken "Rab'leri onları daha iyi bilir" diyerek onları kendilerinden ayrı telakki etmişlerdir. Yoksa ayet "Rabbimiz onları daha iyi bilir"şeklinde nazil olacaktı.[153]

Yahudiler de gençlerin kendilerine uymayan sözlerini işittiklerinde mezarları üzerinde bir mescid yapmayı kararlaştırdılar. Gerçekte bunlar şirkin temsilcisi ve dini-siyasi ipleri ellerinde tutan kimselerdir. Hz. Peygamber (SAV) böyle davranan yahudilere lanet etmiştir. Üzerlerine bir mescid yapılmasının gerekliliğini iddia edenlerin yahudi oldukları yukarıda zikrettiğimiz hadislerden anlaşıldığı gibi وادخلوا الباب سجدا "Kapısından secde ederek girin"[154] ayetinden de anlaşılıyor. Çünkü hiristiyanların mabedlerinde secde yoktur, ama yahudilerin ibadet hareketleri içerisinde secde olduğu anlaşılıyor. Buna göre de mescid yapılmasını iddia edenler de yahudilerdir.[155]

Tarihin şahadetiyle sabittir ki yahudiler kendilerine gönderilen peygamberlere türlü türlü işkenceler yapıp öldürdükten sonra onları kutsamayı da bir adet haline getirmişlerdi. Ashab-ı Kehf'in savunduğu tevhidi akideye tahammül edemeyip onları mağaraya kaçışa zorlayan kişiler, üzerlerine bir bina veya bir mescid yapılması gibi basit bir konuda böyle ciddi tartışmalara girmişlerdi. Tıpkı Ferit Kam'ın dediği gibi:

"Sağlığında nice ehli hünerin, / Bir tutam tuz bile yoktur aşına

Öldürürler evvel ânı açlıktan / Sonra bir türbe dikerler başına."[156]

---

[152] Mevdudi, a.g.e., III, 148, Ö. R. Doğrul, a.g.e., 440.
[153] A. A. Mecdub. a.g.e., s. 229-230.
[154] Bakara, 2/58.
[155] A. A. Mecdub. a.g.e., s. 229-230.
[156] Ferit Kam, Dini Felsefi Sohbetler, s. 18.

E. ASHAB-I KEHF'İN MAĞARADA UYUYAKALDIKLARI SÜRE

Ashab-ı Kehf, mağaraya sığındıkları zaman Allah Teala tarafından kulaklarına perde çekilerek dış dünyanın bütün tehlikelerinden uzak, asırlar süren derin bir uykuya daldılar. Mağarada uyudukları zaman diliminin kaç yıl sürdüğü ve olayın kesin olarak ne zaman olduğu tam olarak bilinememektedir. Kur'an-ı Kerim'de konuya ilişkin ayetin tefsirinde ise çeşitli ihtilaflar ve yorum farklılıkları ortaya çıkması da işi daha fazla zorlaştırmaktadır. Ashab-ı Kehf'in mağarada kalış süresi hakkında çıkan tartışmalarda nihai karar ***"onların ne kadar kaldıklarını en iyi Allah bilir."***[157] ayetiyle noktalanmakla beraber bir önceki ayette "onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar ve buna dokuz yıl ilave ettiler"[158] buyrulmaktadır. Müfessirler bu ayeti tefsir ederken, burada belirtilen sürenin ilahi beyanı olup-olmadığı hususunda değişik fikirler ileri sürmüşlerdir. Konuya ilişkin bilgi veren eserlerin tetkikinden sonra birbirinden bağımsız iki ayrı görüş tebarüz etmektedir. Bu görüşlerin tetkikine geçmeden önce "onların ne kadar kaldıklarını en iyi Allah bilir" ayetini bir daha hatırlatmakta fayda vardır. Çünkü belirteceğimiz görüşlerin hiçbirisi kesin bir nass ile müdellel olmayıp çeşitli lügavi yorumlar, tarihi veriler veya astronomi bilgilerine dayanmaktadır.

1. KUR'AN'DA BELİRTİLEN SÜRENİN BEYAN-I İLAHİ OLDUĞU GÖRÜŞÜ

Ashab-ı Kehf'in mağarada uyudukları zaman hakkında görüş belirtenlerin birinci başvuru kaynağı şüphesiz Kur'an-ı Kerim'deki ilahi beyandır. Fakat ayetin ifade biçimi bu konuyu yorumlayanları değişik mülahaza ve mütalaalara sevk etmiştir.

---

[157] Kehf, 18/26.
[158] Kehf, 18/25.

a-Tayyibi'nin görüşüne ve İbn Ebi Hatim'in Katade'den naklettiği görüşe göre Ashab-ı Kehf üçyüz sene uyuduktan sonra azıcık uyandılar ama yeniden eski hallerine döndürüldüler. Bunun için de ayette "onlar buna dokuz eklediler" ibaresi konulmuştur.[159]

b-Hiristiyanlık Roma İmparatorluğu dahilinde Kostantin'in hiristiyanlığı kabul etmesine kadar çeşitli tazyiklere maruz kaldı. Ashab-ı Kehf ve taraftarları galibiyete ulaşıncaya kadar mağaralarında saklandıkları yerde üç yüz küsur sene durdular. Buna göre üç yüz dokuz yıl, bu müddeti düzelten bir açıklama olur.[160] Ayette aslolan mana, onların takriben üç asır saklandıklarının ifade edilmesidir.

c-Ashab-ı Kehf'in mağarada kalış müddetlerini, Kur'an'ın ifadesini ölçü alarak açıklayanlardan bazıları da ayette geçen üçyüz seneyi şemsi yıl, artırılan dokuz seneyi de kameri yıl ile şemsi yılın birbirine çevrilmesinde meydana gelen fazlalık olarak algılamaktadırlar.[161]

Rivayet edildiğine göre Ehli Kitaptan birkaç kişi Hz. Ali'ye gelerek bizim kitabımızda Ashab-ı Kehf'in bekletilme süreleri 300 sene olarak bildirildiği halde, sizin kitabınızda 309 sene olarak geçmektedir. Bunların her ikisi de Allah'ın kitabı oldukları halde bu ihtilaf nereden doğuyor diye sorduklarında, Hz. Ali şöyle cevap vermiştir: "Evet söylediğiniz doğrudur. Ancak Ehli Kitaba göre Ashab-ı Kehf mağarada şemsi yıl ile 300 sene uyudular, ama Hak Teala onların uyku müddetini kameri yıl ile 309 yıl olarak zikretti. Şimdi şemsi yıl ile kameri yıl arasında fark, her yüz senede üç sene olduğuna göre, güneş takviminin 300 yılı, kamerî takviminde 309 yıl olur.[162]

Celal Kırca'nın naklettiğine göre, Beşir et-Türki, Kur'an-ı Kerim'in matematiksel yönden ilmi icazını izah ederken Ashab-ı Kehf olayına şöyle değinmektedir: Ashab-ı Kehf'in yaşadığı dönemlerde güneş takvimi kullanılıyordu. Halbuki Kur'an-ı Kerim kamerî takvim kullanan bir kavme nazil olmuştur. Güneş yılı ile ay yılı arasındaki nisbet 1.03' tür. Yani 300 senelik bir güneş yılı müddetinin

---

[159] Alusi , a.g.e., XV, 252.
[160] Elmalılı, a.g.e., V, 356.
[161] İbn Kesir, a.g.e. IX, 4978, Alusi, a.g.e., XV, 252, M. Ayintabi, Tibyan Tefsiri, III, 92, Feruh İsmail Efendi, Tefsiri Mevakip, III , 92, M. Vehbi Efendi, a.g.e.,VIII, 3112, Celal Kırca, Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler, s.220.
[162] M. Ayintabi, a.g.e., III,92.

muadili 309 yıllık bir ay senesi müddetidir. Bu ikisi arasındaki fark ise tamı tamına 9 senedir. Nitekim Cenab-ı Hak da Kur'an-ı Kerim'de "onlar mağaralarında üç yüz sene yattılar ve buna dokuz sene daha kattılar" diye buyuruyor. [163]

Ayetin daha da açıklığa kavuşması için somut olarak rakamları karşılaştırmamız lazım. Buna göre iki rakamın şemsi yıl ile kameri yıl arasındaki fark olup olmadığını daha açık göreceğiz.

Şemsi yıl : 365 gün 5 saat 49 dakika. Kameri yıl: 354 gün 8 saat 48 dakika. Aradaki fark: 10 gün 21 saat 1 dakika

Bu farkı 300 ile çarptığımız zaman 3262 gün 17 saat eder. Çıkan 3262 günlük sonucu kameri yıl olan 354 güne böldüğümüz zaman, 9 yıl 73 gün eder. Bundan da anlaşılacağı üzere aradaki fark "Hüffaci'nin de dediği gibi kesin matemetiksel sonuç olmayıp takribi bir rakamdır."[164] Kaldı ki ayetin bahis mevzuu ettiği kıssanın tafsilatı bizi alakadar etmiyor. Yaklaşık olarak güneş yılı ile ay yılı arasındaki fark ilmen 300 senede 9 seneye tekabül eder. [165]

Matematiksel açıdan durum böyle olmakla beraber yabana atılamıyacak kadar pek çok müfessir de ayeti, şemsi yıl ile kameri yıl arasındaki fark olarak tefsir etmenin pek muteber olmadığı görüşündedirler.[166] Ayette geçen "Onlar mağaralarında üçyüz sene yattılar ve buna dokuz sene daha kattılar" ibaresi beyan-ı ilahi olmayıp sayılarında ihtilaf ettikleri gibi, kaldıkları zaman hakkında da ehli kitabın ihtilafıdır diyenler de vardır.[167] Bütün bu bilgilerden sonra konuyu burada detaylandırmadan ayrı bir başlık altında irdelemeye çalışalım.

2. KUR'AN'DA BELİRTİLEN SÜRENİN BEYAN-I İLAHİ OLMADIĞI GÖRÜŞÜ

Allah Teala Ashab-ı Kehf'in mağarada uyuyakaldıkları zaman hakkında "Onlar mağaralarında üçyüz sene yattılar ve buna dokuz sene daha kattılar. De ki ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gizli bilgisi O'na

[163] Celal Kırca, Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler, s. 220.
[164] Alusi, a.g.e., XV, 252.
[165] İbn Kesir, a.g.e., IX, 4978.
[166] er-Razi, a.g.e., XXI, 112.
[167] Beydavi, a.g.e., IV, 101, Hazin, a.g.e., IV, 101, Alusi, a.g.e., XV, 252.

aittir"[168] buyurmaktadır. Bu ayetin tefsirinde yukarıdan beri izlediğimiz noktalarda yorumlar muhtelif olmakla beraber ayette belirtilen sürenin beyan-ı ilahi olması hususunda ittifak vardı. Fakat bundan sonraki noktada ise bu husus da irdelenmekte ve daha önce sayılarında ihtilafa düşen ehli kitabın sözlerinin devamı olarak, 300 veya 309 gibi rakamlar da Ashab-ı Kehf'in mağaralarında uyuyakaldıkları müddet hakkında ehli kitabın kendi aralarındaki ihtılafi olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla belirtilen zaman ehli kitabın sözleridir. Eğer böyle olmasaydı "onların ne kadar kaldıklarını en iyi Allah bilir" ayeti zikrolunmazdı.[169] Eğer 25. ayetteki rakamlar Allah'ın kendi sözü olsaydı, sonraki cümle anlamsız olurdu.

Beydavi, Hazin ve Mevdudi gibi müfessirler tercihlerini bu yönde belirtmelerine karşın elimizdeki mevcut bilgilere göre ehli kitap, Ashab-ı Kehf'in uyudukları zaman konusunda 300-309 rakamlarında değil de 150, 197, 200, 307 rakamlarında ihtilaf etmektedir.

Fransızların Grand Ansiklopedisinde konu ile ilgili bilgi verilirken iki tarih üzerinde durulur. Bir rivayete göre M.S. 298 yılında uyuyup tam 150 yıl sonra M.S. 448 senesinde uyanmışlardır. Diğer bir rivayete göre ise 251'den 448'e kadar tam 197 sene uyumuşlardır.[170]

Kaynakların bir kısmında ise 200 rakamı üzerinde durulmaktadır. bunlardan "A Volume of Oriental Studies" adlı çalışma Peygamberimiz (S.A.V.)'e sorulan üç sorunun cevabını Kur'an'da anlaşılması en zor olan üç pasaj olarak nitelemekte ve Efes'in yedi uyurlarından bahisle onların mağarada yaklaşık 200 yıl uyuduklarını yazmaktadır.[171]

Batıda hazırlanmış bir kaynak olan Dinler ve Ahlak Ansiklopedisi Efes'in yedi uyurlarının İmparator II. Theodosius'un döneminde mağaraya sığındıkları zamandan 307 yıl geçtikten sonra uyandıklarını yazmaktadır.[172] İşte uyandıkları

---

[168] Kehf, 18/25-26.
[169] Hazin, a.g.e., IV, 101,
[170] Elmalılı, a.g.e., V, 348.
[171] Edward G. Browne, A Volume of Oriental Studıes, Philopress, Amsterdam, s.457.
[172] İ. Guidi, Seven Sleepers, (ERE) Edinburg 1981, XI, 428.

senenin tayini konusundaki bu görüş ayrılıklarını hatırımızda tutacak olursak verilen bu rakamların ne kadar takribi olduğunu anlarız.

Gördüğü gibi müfessirlerimizin 300 ve 309 yıllık zamanı beyan-ı ilahi olarak kabul edip-etmemesinden çıkan ihtilaf kadar batılı kaynaklar da Ashab-ı Kehf'in mağarada uyudukları zaman hakkında muhtelif tarih ve rakamlar aktarmaktadırlar.

Ashab-ı Kehf'in mağarada kaç yıl uyuduğu ve bu olayın hangi tarihler arasında vuku bulduğu konusu ile ilgili eserlerde değişik zamanlar gösterildiğini gördük. Bazı müellifler gençlerin Musa'dan önce yaşadıklarını ve Hz. Musa'nın onları Tevrat'ta zikrettiğini iddia etmektedir.[173] Bazıları da onların Hz. İsa ile Hz. Muhammed (AS) arasında yaşadıklarını söylemektedirler.[174] İbn Kesir de Ashab-ı Kehf'in Hiristiyanlık dininden önce yaşamış olduklarınnı, eğer onlar Hiristiyanlık dinine mensup olsalardı, Yahudi hahamları onların haberlerini ve durumlarını ezberleyip anlatmazlardı. Çünkü Hiristiyanlar Yahudilere ters düşmektedirler[175] diye tercihini açıklamaktadır. Ancak bu görüş fazla itibar görmemiştir. Hakim olan görüşe göre, bu gençler Hz. İsa'dan sonra yaşamışlardır. Hz. İsa'nın dinine mensup olan bir topluluk zamanla bu dinin esaslarından ayrılmış ve özellikle zalim bir hükümdar insanları zorla bu dinin esaslarından saptırmaya çalışmıştır. Ancak zikredilen hadiselerin kesin tarihlerini vermek mümkün değildir. Çünkü bu olayın olabileceği tarih olarak genelde 249-251 yılları gösterilmektedir ki, bu, Hıristiyan kaynaklarına en azından mağaraya çekiliş tarihi olarak uymaktadır. Oysa başlangıç tarihinin 250 kabul edilmesi ve 300-309 yıl orada kaldıkları kabul edildiği takdirde uyanışları 550-559 yılına tevafuk edecektir ki, bu da, diğer tarihi bilgilere uymamaktadır. Çünkü Ashab-ı Kehf'in uyandıkları zamanın hükümdarı Theodosius'un 401-450'li yıllarda krallık yaptığı bilinmektedir.

Bu noktada Said Havva, Üstad en-Nedvi'nin "Teemmülat Fi Sureti'l-Kehf" adlı eserinden şunları nakletmektedir: Hem Suriyeli, hem Grek tarihçilerinin Ashab-ı Kehf'in uyuma ve çıkma yılını tayin etmek konusundaki görüşleri arasında tutarsızlık vardır. Çünkü Arapça kaynakların Dakyanus (Decius) diye sözünü

---

173 Alusi , a.g.e., XV, 240.
174 Razi, a.ge., XXI, 113.
175 İbn Kesir, a.g.e., IX, 4960.

ettikleri imparator ile II. Theodosius arasında 200 yıldan fazla bir zaman geçmiş değildir. Bu durum ise Ashab-ı Kehf'in kaçış yıllarının tesbitinde bir yanlışlık olduğunu kesinlikle ortaya koymaktadır. Bu bakımdan olayın Roma İmparatoru Hardin döneminde gerçekleştiği görüşü tercih edilmelidir. Zira bu Hardin miladi 117-138 yılları arasında hüküm sürmüştür. Hiristiyan kilise tarihi kendisinden, Roma dinine karşı çıkan zındıkların ihbarı ile ilgili olarak feci bir politika yürüttüğünden söz etmektedir. [176]

Süregelen ihtilafların akabinde tartışmayı durdurmamız gerekmektedir. Çünkü yukarıdaki bulguların tümünü göz önüne aldığımızda "onların ne kadar kaldıklarını (ve ne zaman yaşadıklarını) en iyi Allah bilir" demekten kendimizi alamıyoruz. Konu kendi içinde mufassal kılınmakla beraber bizim için anlaşılması ve tefsir edilmesi hiç de kolay olmamaktadır. Kur'an-ı Kerim'in takip ettiği metot gereği, bu ve benzeri kıssalarda, verilmek istenen mesajı ikinci plana itecek ve kıssanın asıl gayesini gölgeleyecek ayrıntı türünden bilgilere yer verilmemiştir. Mağaradakilerin kaç kişi oldukları, ne zaman ve nerede yaşadıkları ve kaç yıl uykuda kaldıkları gibi bilgilerden ziyade üzerinde düşünülüp ibret alınması gereken hususlar ön plana çıkarılmıştır. Yahudilikte ve Hıristiyanlıkta da var olduğu ve Kur'an-ı Kerim'de özlü olarak tekrarlandığı anlaşılan Ashab-ı Kehf kıssasıyla mu'minlere verilmek istenen mesaj ana hatlarıyla, iman-küfür mücadelesinin öteden beri hep var olduğu, inananların her devirde zulme uğramalarına rağmen batılın Hakka asla galebe çalamadığı, samimiyetle iman edip inançlarının gereğini yaşayanları Allah'ın mutlaka başarıya ulaştıracağı, ve nihayet her şeyi yoktan var eden Allah'ın, insanları yeniden diriltmeye muktedir olduğudur.

---

[176] S. Havva, a.g.e., VIII, 333.

İKİNCİ BÖLÜM

ZÜLME KARŞI DİRENİŞİN TEMEL DİNAMİKLERİ

A. FÜTÜVVET

Gençlik, iradenin ve kuvvetli muhayyilenin bir vasfi, hislerin kudreti, hayat kaynağının tazeliği demektir. Gençlik, cesaretin utangaçlığa galip geldiği, macera aşkının rahatlığa tercih edildiği bir devredir.

Gençlik, bir hazinedir. Tabii setler arkasında duran muazzam potansiyellere benzer. Gençlik, yaş gurupları arasında en faal ve dinamik olduğundan dolayı ideal yolunda kendi emeği ile hedefe varabilir.

"Gençler, batıl dinde yürüyüp isyan eden yaşlılardan Hakkı kabule daha çok müsaittirler. Bunun için Allah ve Resülü'ne icabet edenlerin ekseriyeti gençler olmuştur."[177] Bu sebeple Allah Teala, Ashab-ı Kehf kıssasını anlatırken "Fitye" kelimesini, onlardan övgü ile söz edildiğini hissettirecek şekilde iki defa tekrar etmiştir.[178] Bu ayetlerde geçen fitye, fetanın çoğulu olup "iman ve vicdan sahibi yiğit ve genç delikanlılar" manasını taşımaktadır.[179]

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre; Allah, peygamber olarak gönderdiği bir insanı mutlaka genç göndermiş ve herhangi bir alime de ilmi, genç olduğu halde vermiştir.[180] Delil olarak da şu ayet zikredilmektedir: "Dediler ki (putları) diline dolayan İbrahim adında bir genç duyduk."[181]

İslam tarihinde de "Fütüvvet edebi" bundan kaynaklanarak ortaya çıkmıştır. Mesala Kuşeyriye risalesinde fütüvvet ve adabına dair bir bab[182] görmek mümkün olduğu gibi Nesefi'nin fütüvvet hakkında iki tarif yaptığını da görüyoruz ki bunlar tarihimizde görülen fütüvvet adabının bir hülasası durumundadır.

---

177 İbn Kesir, a.g.e., IX, 4959.
178 Kehf, 18/10-13.
179 Beydavi, a.g.e., IV, 92,Hazin, a.g.e., IV,92, Nisaburi, a.g.e., XV, 114, Alusi, a.g.e. XV, 211, Elmalılı, a.g.e. V, 346.
180 Alusi, a.g.e., XV, 221.
181 Enbiya, 21/60.
182 A. Kerim b. Hevazin el-Kuşeyri, er-Risaletü'l-Kuşeyriyye fi İlmi't-Tasavvuf, Fütüvvet Babı, s. 226.

Nesefi'ye göre "fütüvvet; cömertçe vermek, başkasına rahatsızlık vermemek, şekvayı terk, haramlardan uzaklaşmak ve ahlaki değerlere göre hareket etmektir. Feta ise yapmadan önce iddiada bulunmayan, yaptıktan sonra da kendini tezkiye etmeyen kimsedir."[183]

İşte bütün bu meziyetlerden dolayı Allah Teala mağara yaranının yiğit gençler olduğunu haber vererek onları "fitye" olarak tavsif etmektedir. Bundan dolayı da fütüvvet zulme karşı direnişin temel taşlarından birisidir. Genç kadrolara sahip olamayan fikirler, hiçbir zaman başarıya ulaşamazlar. Çünkü gençlik kültürel mirasın taşınmasında aktiftir ve gerektiğinde sevdiklerini ardına bakmadan bırakabilmektedir.

B. İNZİVA

Ashab-ı Kehf, Dakyanus'un huzurunda tevhid inançlarını haykırdıkları zaman hükümdar, eski dinlerine dönebileceklerini zannederek, onlara düşünmeleri için onlara zaman tanımıştı. Oysa bu yiğit gençlerin yolları ayrılmış, iki sistemin farklılığı açıkça ortaya çıkmıştı. Artık iki tarafın bir araya gelmesi mümkün değildi. Öyleyse inançlarını korumak uğruna milletlerinden uzaklaşmaları gerekirdi. Allah'a sığınmaktan başka yolları yoktu. Dünya hayatının süsünü bırakıp, bir mağaraya sığınmak zorundaydılar. Kendi aralarında gizlice konuşarak fitne ve fesattan kurtulmak, din ve nefislerini tehlikelerden korumak için mağaraya uzlete çekilmeğe karar verdiler. "Ve içlerinden birisi:Madem ki siz kavminizden ve Allah'tan başka taptıkları şeylerden uzaklaştınız; o halde mağaraya sığının ki Rabbiniz, rahmetiyle size genişlik versin ve işinizi rast getirip kolaylaştırsın."[184]

İşte burada mü'min gönüllerde hayranlık verici bir durum ortaya çıkıyor. Gençler, milletlerinden ayrılıyor, vatanlarından göçüyor, akrabalarını terk ediyor, dünyanın süsünden ve hayatın eğlencelerinden sıyrılıyor, dar, sıkıntılı ve karanlık bir mağaraya sığınıyorlar.

Kendi toplumlarının şerrinden kurtulmak, huzur içinde ibadet, tefekkür, yer ve gök, dünya ve ahiret hususunda ilahi esrarı araştırmak ve Allah ile başbaşa kalmak için uzlet bir vesiledir.

---

[183] Nesefi, a.g.e., IV, 93.
[184] Kehf, 18/16.

Bu durum insanoğlunun dini için aile efradını, çoluk çocuğunu, yakınlarını, dostlarını, vatanını ve bütün mallarını bırakıp toplumdan sıyrılabileceğini açıkça ifade etmektedir. Çünkü "İnsanlar arasında fitne çıktığı zaman kulun, dininden endişe ederek firar etmesi meşru olur."[185]

Hz. Peygamberin (S.A.V.) davete ruhen hazırlanmasında da uzletin ayrı bir yeri vardır. Nitekim Resulullah (S.A.V.) otuz beş yaşından sonra gençlik ve olgunluk devrelerinin kaynaştığı yaşlarda içinde bulunduğu cemiyetle fikren zıt istikametlere yöneldiğinde Hira mağarasında uzlete çekilmişti. Ashab'ı- Kehf de kendi cemiyetlerine ayak uyduramayacaklarını anladıkları an kendi toplumlarından ayrılıp uzlete, inzivaya çekilmeye karar verdiler."Bunun içindir ki, inziva kararı çok ciddidir ve ona ne kadar değer atfedilse azdır. Çünkü burada düşünce tamamen hür, alabildiğince sınırsızdı. İnziva bir geçiş dönemi ve bir dönüm noktasıydı."[186]

C. HİCRET

Hem Resulullah'ın (S.A.V.) hem de Ashab'ı-Kehf'in hayatlarında birbirine benzeyen ve taşıdıkları anlam bakımından da önemli noktalar mevcuttur.

Resulullah cemiyetin her türlü kargaşadan uzakta Hira'ya çekilirken, yiğit gençler de Kehf'e sığındılar. Allah, Sevr mağarasına sığındığı zaman Peygamberi ve onun arkadaşı Sıddık'ı sakladığı gibi Ashab'ı-Kehf'i de zalim hükümdardan Kehf mağarasında saklamıştı. Yine bütün gayret ve tebliğe rağmen vatanından ayrılışa zorlanan peygamber gibi Ashab'ı-Kehf de cemiyetlerinden ayrılıp hicret etmeye mecbur kalıyorlardı.

Ashab'ı-Kehf olayı işkence gören mu'minleri teselli etmek, onları cesaretlendirmek, onlara mu'min insanların geçmişte imanlarını nasıl koruduklarını göstermek ve onların hicreti gibi gerekirse hicret edilmesinin lüzûmuna işaret eder.

Hicret, peygamberlerin ve salih insanların müşterek hususiyeti haline gelmiştir. Hz. İbrahim, "Hakikat, ben Rabbime hicret edeceğim"[187] diyerek Cenab-ı Hakka rahatlıkla ibadet edebilmek üzere Şam ve Filistin yoluyla Mısır'a, Mısır'dan

---

[185] İbn Kesir, a.g.e., IX, 4961
[186] Ali Murat Daryal, İslam'ın Doğuş ve İlk Yayılışının Psiko-Sosyal Açıdan Tahlili, s.79, 80.
[187] Ankebut,29/ 26.

yine Filistin'e hicret etmiş. "Hz. Musa mü'minlerini Firavun'un elinden kurtarmış,"[188] "Hz. Lut taraftarlarıyla beraber yurdunu terketmiştir."[189]

Mekke'de sıkıntı, zülüm ve işkencelere maruz kalan Müslümanlar muhkem bir kale ve sağlam bir yuva olan Medine'ye hicret ettikleri gibi Ashab'ı- Kehf de فاوا الى الكهف diyerek şartları uygun ve muayyen bir kaleye hicret etmişlerdi. Dikkat edilecek olursa "Kehf" nekre değil marife olarak kullanılmış Nuh'un oğlundan nakledilen . ساوى الى جبل ifadesindeki "dağ" kelimesi gibi meçhul bırakılmamıştır. Buradan anlaşılıyor ki Ashab'ı-Kehf'in hedeflediği mağara maksud ve maruf olan bir yerdi.[190] Hatta ki zalim hükümdar ve askerlerinin kapısına gelebileceği kadar maruf idi.

Ashab'ı-Kehf evinde rahat ve güven içinde iken menfaatlerinden vazgeçip sadece canını kurtarabilmek için her şeyini feda ederek ayrılığa zorlanmışlardı. Evlerini terk ederken yolun başında veya sonunda helak olabileceklerini hissederek ileride ne gibi üzüntü ve engellerin çıkabileceğini bilmeden bir yolculuğa çıkmışlardı. Bunları göze aldıran ve onları harekete geçiren, yerin ve göğün kendisine ait olduğu Allah'a olan sarsılmaz imanlarıydı. Bundan dolayı da hicret eden dostlara gidecek birçok güzel yer, bolluk ve cennet vadedilmiştir[191]

Böylece Ashab'ı-Kehf kendi cemiyetlerinden ayrılıp tam bir teslimiyet içinde mağaraya sığındıklarında, Allah onlara bütün elem ve kederlerden uzaklaştırıcı asırlar süren derin bir uyku verdi

D. DUA

Dua, mü'minin Rabbine ilticasını sağlayan bir vasıta, kulun yaradanıyla devamlı irtibat halinde olmasını temin eden bir vesiledir. Dua, ruhu kötü hayaller ve ihtiraslardan, boş emel ve arzulardan tasfiye ederek dini inanış ve düşünceyi takviye eder, hayatın her anında Allah'ın, kendisiyle beraber olduğu, kendisini koruduğu inancını vererek Allah'a güvenip O'na dayanmayı, cesaret ve güven içinde olmasını sağlar, mü'minin enerjisini arttırır, ümitsizlik ve maneviyat çöküntüsünden kurtarır, ruha sükunet ve ferahlık verir. İnsan hayatının maddi ve

---

[188] Taha, 20/77.
[189] Araf, 7/82.
[190] A.A. Mecdup, a.g.e., s.210
[191] Nisa, 4/100, Ali İmran, 3/195, Enfal, 8/72

manevi saha ve safhalarında mutlak tesiri olan dua, Allah tarafından mü'minden her zaman istenen bir unsurdur. Allah'ın karşılık vermesi için kulun dua etmesi şart kılınmıştır. "Hem öyle şart kılınmıştır ki duanın terkinde سيدخلون جهنم cehenneme girecekler"[192] diye tehdit getirilmiştir."[193]

Bu sebeple duanın zamanı ve mekanı, belli kalıp ve şekli yoktur. Her yerde, her an, her şahıs tarafından, her türlü ifade şekilleri ile dua yapılabilir.

Dua, sınırlı, sonlu ve aciz olan varlığın sınırsız ve sonsuz kudret sahibi ile kurduğu bir köprü olduğundan "O yiğit gençler mağaraya sığındıklarında Rabbimiz bize katından bir rahmet ver ve bize şu işimizde bir kurtuluş yolu hazırla"[194] diyerek Allah'a dua etmişler ve çaresizliklerini O'na havale etmişlerdi. Bu dua, kainatın dehşet verici sessizliği içinde Ashab'ı- Kehf'in kendisine bir cevap bulmak için hissettiği derin hasret ve iştiyakın ifadesi, hayat denilen mucizeyi yaratan varlığa karşı aşk ve ibadet duygusu, her şeyi yaratan, en üstün kemal, kudret, kuvvet ve güzellik kaynağı, herkesin kurtarıcısı ve hamisi olan görülmez bir varlıkla iletişime geçmek için yapılan bir gayrettir.

Kur'an'ın ifadesine göre, "insan bir tehlike ve sıkıntıya düşünce bütün samimiyetiyle Allah'a yönelir; bıkmadan usanmadan dua edip iyilik ve başarı ister."[195] "Bu yüzden tarih boyunca insanlar, Allah'a dua etmemişlerse de, mutlaka inandıkları üstün bir varlığa dua etmişlerdir. İnsanların ihtiyaçları, arzuları, korkuları ve acizlikleri mevcut oldukça, dua da var olacaktır."[196]

Duayı teşvik eden Allah[197] yapılan duaları kabul edeceğini bildirmiştir.[198] Bundan dolayı da Ashab'ı- Kehf'i "mağarada kulaklarına uzun yıllar perde koyarak" dış dünyanın bütün tehlikelerinden uzakta mucizevi bir uykuyla taltif etti. Nitekim Cenab-ı Allah, "Duanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin?"[199] diye buyurarak Ashab'ı- Kehf'e dualarından dolayı verilmesi gereken değere işaret etmiştir.

---

[192] Mü'min, 40/60.
[193] Elmalılı, a.g.e., VI, 535.
[194] Kehf, 18/10.
[195] Yunus, 10/12, Lokman, 31/32, Fussilet, 41/49.
[196] Celal Kırca, Kur'an-ı Kerim'de Fen Bilimleri, s.149.
[197] Araf, 7/55, 56, 205.
[198] Mü'min, 40/60.
[199] Furkan, 25/ 77.

Dünyanın birçok dinlerinde çeşitli şekillerde mevcut olan duanın, çaresiz kalmış bazı hastalarda da şifa verici tesirine şahit olunduğu bilinmektedir. hatta tıbbi ve fizyolojik tesirleri, klinik olarak da tesbit edilmiştir. Fransadaki Lourdes isimli tıp bürosu, normal tedavi usullerinin tatbik edilemediği veya tatbik edilip de fayda vermediği hastalarda duanın tesirini tesbit etmiştir. Kanser, böbrek iltihabı, ülser, akciğer, kemik ve karın zarı veremleri gibi hastalıkların dua ile iyileştikleri görülmüştür. Henüz konuşamayan küçük çocuklar ve imansızlar bile dua ile iyileştirilmişlerdir.[200]

Dua, Hint mistisizminde, Şintoizm, Eski Meksika, Sümer, Bâbil, Mısır ve Yunan dinlerinde, Maniheizm ve Doğu Asya dinlerinde ve daha pek çok dinde vardır. Tevrat'ta dua için genel bir kavram ve belli bir sıra mevcut olmamakla beraber altmış altı cümle doğrudan veya dolaylı olarak dua ile ilgilidir. İncillerin tamamında da duayı ilgilendiren yetmiş beş kadar cümle tesbit edilebilmektedir.[201]

Bütün bunlar bize göstermektedir ki Ashab'ı- Kehf sağlam bir itikad üzere olduğundan ve her hareketleri Kur'an'ın prensiplerine harfiyyen uyduğundan dolayı içinde hiçbir eğrilik ve şüphe bulunmayan, muttakiler için bir hidayet kaynağı olan kitapta kendilerinden övgü ile bahsedilme şerefine nail olmuşlar ve bugüne kadar yüzlerce müellif tarafından araştırmaya değer bulunmuşlardır.

E. HELAL-HARAM KONUSUNDAKİ HASSASİYET

Ashab'ı-Kehf derin uykularından uyandıkları zaman acıktıklarını hissederek Yemliha'yı hem tecessüs, hem de erzak almak için şehre gönderdiklerinde yiyeceğin en temiz, helal ve kaliteli olanını alması için araştırma yapmasını ihtar etmeyi ihmal etmemişlerdi.

Bu konunun tafsilatına geçmeden önce hemen şunu belirtelim ki Ashab'ı - Kehf'in duydukları açlık hissi gerçek bir açlık olmayıp psikolojik bir açlıktır. Çünkü mağaraya sığınıp uyandıkları ana kadar geçen uzun zamanın verdiği korkunç açlık değil, bir gün veya bir gününün bir kısmı zannettikleri zamanın izafi açlığıyla yiyecek satın almak istemektedirler. Öyle ki hayati fonksiyonlarının tümü olduğu gibi devre dışı bırakılıp kendileri asırlar sonraki bir zamana nakledilmişlerdi.

---

[200] Celal Kırca, Kur'an-ı Kerim'de Fen Bilimleri, 150, M. Denizkuşları, Kur'an-ı Kerim ve Hadislerde Tıp, s.117.
[201] DİA, IX, 530

Koruyucu hekimlik açısından önemli olan konulardan birisi beslenme konusu olduğundan İslam dininin yüce kitabı, insan sağlığını muhafaza etmek için bu konuda dikkat ve ilgi çekici çağrışımlarda bulunmuş ve Ashab'ı -Kehf'in diliyle insanların, yiyecek ve gıdaları hakkında derinlemesine düşünmelerini ve araştırma yapmalarını istemiştir. En mükemmel koruyucu hekimliğin kaide ve prensiplerini koyan kitabımız, bize zararlı olan yiyecekleri haber vererek bunların yenilmesini ve kullanılmasını kesinlikle yasaklamıştır .[202]

Kur'an-ı Kerim'de kendilerinden övgüyle bahsedilen Ashab'ı -Kehf selim bir yaratılışa ve sağlam bir akideye sahip olduklarından her hareketleri Allah'ın emrine muvafik idi. Bundan dolayı yiyecek konusunda da titiz davranıyorlar ve Yemliha'ya sıkı tembihte bulunarak yiyeceklerini "ezka taam"dan yani dindar bir kimse elinden çıkmış helal ve temiz olanından getirmesini istiyorlar.

Bütün semavi dinler yiyeceklerin helal ve haram olanları hakkında bilgi vermiş, murdar et, şarap ve domuz eti gibi yiyecekleri haram kılmıştır.

Ashab'ı -Kehf'in cemiyeti putperest bir toplum idi. Şarap ve domuz eti gibi şeyler onlara haram olmadığı gibi kestikleri hayvanların üzerinde de Allah'ın ismini anmazlardı. Oysaki İsevilerde şarap ve domuz eti haram olduğu gibi, Allah'ın ismi anılmadan putperestler tarafından kesilen etleri yemek de haram idi. İşte Ashab'ı -Kehf'in yiyecek konusundaki bu hassasiyetleri, Allah Teala tarafından onaylandığından dolayı Kur'an-ı Kerim'de bu konu zikredilmiştir.[203]

F. TEDBİR VE TEVEKKÜL

Ashab'ı -Kehf şehirden ayrılırken yanlarına para almış olduklarını Kur'an'ın ifadesinden anlıyoruz. Zalim hükümdardan kaçıp akibetlerinin ne olacağını bilmeden şehri terk etmeleri Allah'a olan imanlarının gereğidir. İmanı uğruna hicrete zorlanan bu yiğit gençlerin "yanlarına para almış olmaları tevekkülü doğru algıladıklarını ve inançlarının sıhhatini göstermektedir.[204]

---

[202] Bakara, 18/168, 172, 173, Maide, 5/5, 87.
[203] Kehf, 18/19.
[204] Alusi, a.g.e., XV, 230, A.A. Mecdup, a.g.e., s.242 .

Kur'an-ı Kerim'in ورق "para" dan bahsetmesi o günün şartları içinde tedavülde olan bir paranın varlığına işarettir. Yine bu paranın zikredilmesi, gençlerin evden çıkarken acele bir şekilde çıktıkları ve kendilerine yük olmayacak ufak tefek birkaç şahsi eşya ve paralarını almış olduklarını göstermektedir. Biliyoruz ki bir tehlikeden kaçan kişiler aceleden sadece en önemli ziynetlerini alıp çıkarlar. Hicretin mantığı da budur. Zira "Hz. Ebu Bekir de Peygamberimiz (SAV) ile Mekke'den hicret ettikleri zaman parasının tümünü beraberinde götürmüştü."[205]

Gençler uzun zaman mağarada uyuyacaklarından habersiz olarak şehirden ayrılmışlardı. Aksi takdirde yanlarına para almaz tedbir ve tecessüs ihtiyacını hissetmezlerdi. Böyle olsa bile tedbir almaları şart idi. Sevr mağarasında "üzülme Allah bizimle beraberdir"[206] denildiği halde Hz. Ebu Bekir'in oğlu Abdullah şehirde olan biteni Resullullah'a ve babasına nakletmek için Mekke ile Sevr mağarası arasında mükemmel bir tedbir ile mekik dokuyordu. Ashab'ı-Kehf de Yemliha'yı şehre gönderdiklerinde وليتلطف ولايشعرن بكم احدا diyerek gücü yettiğince dikkatli davranmasını tembih etmişlerdi.[207]

Hicrete zorlanan Hz. Peygamber bu kutlu yolculukta kendisine arkadaş olması için sahabe-i kiramdan bir başkasının değil de, sadece Hz. Ebu Bekir'i seçmiş ve Onun geride kalmasını istemiştir. Hakikaten o siddik idi, hem de Resulullahın uğruna malik olduğu her şeyi feda edebilecek bir arkadaş örneği idi. Aynı sadakatın Ashab'ı -Kehf arasında da mevcut olduğunu . . . ayetindeki hitabın çoğul oluşu ve paranın fertlerin tümüne mal edilişinden anlıyoruz. Gençler arasında samimi bir kardeşlik meydana gelmiş ve birbirleriyle kenetlenmişlerdi. Onların ruhunda ferdiyetçi bir yapı yoktu. "Bilakis yemeleri, yatmaları, dersleri, ibadetleri, tehlikeleri göğüslemeleri ve ölmeleri dahi birliktelik içindedir.Aralarında ayrılık ve imtiyaz sahibi olmak yoktur. Çünkü bu topluluk iyilik ve takvada birbirleriyle yardımlaşır ama kötülük ve düşmanlıkta asla."[208] İşte cemaat ruhu budur.

---

[205] Ramazan El- Buti, Fıkhu's- Siyre, s.187.
[206] Tevbe, 9/40.
[207] Kehf, 18/19.
[208] A.A. Mecdup, a.g.e., s.243.

Müşrikler Hz. Peygamberi zor durumda bırakmak ve onu sınamak için sordukları "evvelki zamanda ortadan kaybolan gençlerin garip hikayesi" Allah tarafından veciz bir şekilde anlatılarak o zaman azınlık durumunda olan İslam toplumunu müşrikler karşısında takviye etmiş ve ebede kadar bu konuda söz söyleme salahiyetini eline almıştır. Ashab'ı -Kehf'in her hareketi kendilerini görüp gözeten Allah'ın kontrolünde olduğu gibi Mekke'deki müslümanların da koruyup gözetenin ve onları müşrikler karşısında muvaffak kılacak olanın da Allah olduğu bu şekilde bir kez daha vurgulanmış oluyordu. Kısacası müşriklerin Ashab'ı-Kehf hakkında sordukları soru aleyhlerine delil olarak kullanılmıştır.

G. AHİRET İNANCI

Öldükten sonra dirilmeye, mükafat ve cezaya, Allah'ın, ölüleri yeniden dirilteceğine iman etmek ahirete imanla ilgili hususlardır. Kur'an sayısız ayetlerde bu iman esası ile ilgili konuları ele aldığı gibi, kıssaların da en önemli konularından birisi diriliş hadisesi olmuştur. Yasin suresindeki şehrin uzak yerinden koşarak gelen adam kıssasında,[209] Bakara suresindeki bir kasabaya uğrayan adam kıssasında, [210] İbrahim (A.S.) ile ilgili bir kıssada,[211] Ashab-ı Kehf kıssasında ve daha birçok yerlerde muhataba ahirete iman konuları anlatılıp ispat edilmektedir.

Ashab'ı-Kehf'e asırlar süren derin bir uyku verebilen Allah, ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkarmaya gücü yetendir. "Ve çürümüş kemiklere onları ilk kez yaratan hayat verecektir."[212] Hatta Allah meydan okuyarak şöyle buyurmaktadır: "İnsan kendisinin kemiklerini asla bir araya toplayamayacağımızı mı sanıyor? Hayır, sandığı gibi değil. Biz onun parmak uçlarını da tam bir biçimde düzenlemeye gücü yetenleriz."[213]

Süryani kaynaklarına göre Ashab-ı Kehf olayının meydana geldiği dönemde Efes'te tekrar diriliş ve ahiretle ilgili tartışmalar hüküm sürüyordu. Her ne kadar halk Roma İmparatorluğu'nun etkisiyle Hıristiyanlığı kabul etmişse de, şirk, Roma

[209] Yasin, 36/20-28.
[210] Bakara, 2/259.
[211] Bakara, 2/260.
[212] Yasin, 36/78-79.
[213] Kıyamet, 75/3-4.

putperestliğinin izleri ve Yunan felsefesinin etkisi hâla güçlü idi. Bu nedenle Hıristiyanlığın ahiret inancına rağmen bir çok kimse ahireti inkar ediyor veya en azından bu konuda şüpheye düşüyordu. Bunun yanı sıra şehrin büyük bir çoğunluğunu meydana getiren Yahudilerin Saduki mezhebi ahireti inkar ediyor ve buna Tevrat'tan dayanaklar bulmaya çalışıyordu. Buna karşın Hıristiyan alimleri bu inançları reddeden kesin bir görüş de öne süremiyorlardı. O denli ki Matta, Markos, Luka'nın Hz. İsa'ya atfettikleri birbirine karşıt tartışma ve polemikler Hıristiyan alimlerince bile çok zayıf kabul ediliyordu.[214] Bu nedenle ahirete inanmayanlar üstün durumdaydılar, hatta mü'minler de bu konuda şüpheye düşüyorlardı.[215] İşte bu sırada bir mucize olarak mağarada senelerce yatmakta olan Ashab-ı Kehf Allah'ın kudretiyle "öldükten sonra dirilmenin hak olduğuna, kıyamet gününden şüphe edilemeyeceğine"[216] ve bu dirilişin "beden ve ruhla beraber olacağına"[217] delil olarak diriltildiler ve bu tartışmalardaki dengeyi mü'minler tarafına çevirdiler.

Kur'an-ı Kerim'in, ölümden sonra diriliş va'dinin hak olduğunu, kıyametin şüphe götürmez bir gerçek olduğunu bilmemiz için verdiği başka misallerde de Ashab-ı Kehf kıssası gibi derin manalar vardır. Kur'an-ı Kerim, diriliş gerçeğine işaret eden veciz iki örneği Bakara suresinde zikretmektedir:

"Ya şu kişi gibisini görmedin mi? çatıları çökmüş, damları-duvarları yere inmiş bir kente uğramıştı da şöyle demişti: "Allah şurayı ölümünden sonra nasıl hayata kavuşturacak?" Bunun üzerine Allah, o kişiyi yüz yıllık bir süre için öldürmüş, sonra diriltmişti. "Ne kadar bekledin?" demişti. "Bir gün veya günün bir kısmı kadar bekledim" dedi. "Hayır, dedi, aksine sen, yüz yıl kaldın. Yiyeceğine-içeceğine bak! Henüz bozulmamış. Eşeğine bak! Seni insanlara bir ibret yapalım diyedir bu. Kemiklere bak, nasıl yerli yerince düzenliyoruz onları ve sonra et giydiriyoruz onlara." İş kendisi için açıklık kazanınca şöyle dedi o: "Allah'ın her şeye kadir olduğunu biliyorum."[218]

---

[214] Bkz. Matta, 22 / 23-33, Markos, 12 / 18-27, Luka, 20 / 27-40.
[215] Mevdudi, a.g.e., III, 147.
[216] Kehf, 18/21.
[217] A. A. Mecdup, a.g.e., s.64.
[218] Bakara, 2/259.

Allah, Ashab-ı Kehf'i ibret vesikası olarak herkes için uyandırdı. Ama Uzeyr'i (a.s.)[219] sadece kendisine ibret olması ve yalnızca onun "Allah şurayı ölümünden sonra nasıl hayata kavuşturacak?"sorusuna cevap olması için onu yüz yıllık bir süre için öldürdü, sonra diriltti.

Bu kıssada Hz. Uzeyr ile ilgili bütün unsurlar gizli tutularak kıssa ile verilmek istenen asıl mana ve ibret ağırlıklı olarak tecrûbi bir tarzda açıklanmıştır. Bu ibret ve mana da öldükten sonra dirilme gerçeğini tarihen vukû bulmuş bir olayla muhataba anlatmak ve Allah'ın, ölülere tekrar hayat vermeğe gücü yettiğini göstermektir.[220]

Bu olayda adamın bedeni ve onun eşeği hariç, yiyecek ve içeceği yüz yıl hiç bozulmadan olduğu gibi bırakılmıştır. Ashab-ı Kehf olayında gençlerin uyutulmasından bahs edildiği halde, bu hadisede öldürülüp diriltme ve yiyecekleri olduğu gibi muhafaza etme söz konusu olmuştur. Halbuki gıdalar mikroorganizmalar tarafından bozulmaya uğramakta, hava, su, ışık, biyolojik ve anorganik katalizörler de gıdalarda degişime yol açmaktadırlar.[221]

Allah Teala kıssayı anlatırken adamın yiyeceğinin nasıl korunduğu ve cenazesinin nasıl gizlendiği gibi hususlardan çok, olayın dirilişe delil oluş şekli üzerinde durmuştur. Dirilişin gözler önünde cereyan edişinin anlatıldığı başka bir olay da Kur'an'da şu şekilde ifade edilmektedir:

"Hani İbrahim de şöyle yakarmıştı: "Rabbim, göster bana, nasıl diriltiyorsun ölüleri?" Allah ona "İnanmadın mı?" diye sordu. İnandım, dedi, ancak kalbimin tatmin olması için..." Allah dedi ki: "Kuşlardan dört tane al, onları kendine ısındırıp alıştır. Sonra her dağın üstüne onlardan bir parça koy. Sonra da onları çağır. Koşarak sana geleceklerdir. Bil ki Allah Aziz'dir Hakim'dir."[222]

Buraya kadar aktardığımız bilgilerden anlıyoruz ki, ölümden sonra insani, hayvani, nefsi, ruhi ve bedeni hayatların tümünde dirilme meydana gelmekte ve çürümüş kemiklere, onları ilk defa yaratan Allah tekrar hayat verebilmektedir.

---

[219] En meşhur görüşe göre Bakara 259. Ayette kendisinden bahsedilen şahıs Hz. Uzeyr b. Şerhiya, Karye de İsrailoğulları devletinin kurulduğu yer olan Küdüs şehridir.
Bkz. Elmalılı, a.g.e., II, 180.
[220] İ. Şengül, a.g.e., s.206.
[221] Bilim Teknik , sayı; 230, s.15.
[222] Bakara, 2/260.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MAĞARADAKİ ESRARENGİZ DURUM VE METAFİZİK OLGULAR

A. KULAKLARINA PERDE VURULMASI VE UYKU

Ashab-ı Kehf korku ve dehşet içinde zalim hükümdardan kaçıp mağaraya sığınmışlardı. Herhangi bir tehlike yüzünden bir yerlere gizlenme ihtiyacı herkeste hasıl olabilir. Ama her sahnesi bir gizem ve esrar perdesi olan yiğit gençlerin hayatında bu olay beraberinde bambaşka bir dünya aralamaktadır.

Allah Taala Ashab-ı Kehf'in mağaraya geldikten sonra uykuya yattıklarını beyan etmek üzere فضربنا على اذانهم فى الكهف سنين عددا. diye buyuruyor. Yani "onlar mağaraya iltica edince biz onların kulaklarına ses işitmeyecek derecede katı bir perde koyduk ki hariçten bir şey uykularına mani olmasın. Çünkü Kehf'te onlara sayılı senelerde derin bir uyku verdik.[223] Görüşlerine baş vurduğumuz bütün müfessirler ayetin metninde geçen "Kulaklarına perde vurduk" ibaresinin uykuya dalma manasına geldiği üzerinde hem fikirdir.[224] Ayrıca ayette kulaklar özellikle zikredilmiştir. Çünkü uykunun fesadına sebep olan aza odur. Yüce Allah, burada bize kulağın duyular arasında uyumayan bir organ olduğunu haber vermek istiyor. Gözlerini kapattığın zaman göremezsin, ama kulaklarını asla kapatamazsın. İstesen de istemezsen de uyku esnasında kulak daima açıktır ve görevini yürütmektedir. Birisini görmek istemediğin zaman gözlerini kapatır veya yüzünü çevirirsin, ama şahsın sesini duymak istemediğin zaman kulaklarını kapatmazsın. O halde harici şeyleri işitmelerine mani bir hicapla kulaklar perdelendiği takdirde insan derin ve güzel bir uykuya dalabilir ve o sayede bir mağarada bile olsa uzun bir müddet dış seslerden müteessir olmadan rahat rahat uyuyabilir.

---

[223] Kehf, 18/11.
[224] er-Razi, a.g.e., XXI, 83, Alusi, a.g.e., XV, 211, Elmalılı, a.g.e., V, 343, Mehmet Vehbi, a.g.e., VIII, 3088, Vehbe Zühayli, Munir, Beyrut 1981, XV, 217,

"Bu nedenle Yüce Allah, Ashab-ı Kehf'in, çevrelerinden habersiz uzun bir müddet uyumalarını dilediğinde, kulaklarının üzerine perde koydu. Uzun müddet uyumaları ve dünya ile aralarındaki irtibatın kesilmesi için bu yeterli idi. Hatta ahirette de insanlar kulaklarına hitap edilerek diriltileceklerdir."[225]

Edebi sanat olarak "kulaklarına perde çektik" cümlesinde istiare-i tebeiyye vardır. Burada, ağır bir uyku vermek, kulaklara perde çekmeye benzetilmiştir. Bu, bir yerde oturan insanların üzerine çadır çekmeye benzer.[226]

Buraya kadar edindiğimiz bilgilere göre kulaklara perde vurulması, kulakların işlevini kaybetmesi manasına geldiği için mağaranın sıradan bir mağara değil adeta, ses geçirmez, teknik bir lâboratuar olduğu anlaşılıyor. Ashab-ı Kehf kudret-i ilahi ile daha önce şartları müsait olan bu lâboratuara yöneliyor ve orada yıllarca sürecek bir deneyden geçiriliyorlar. Bu deney hem ahireti ispat etmekte, hem de Kur'an ayetlerinin bir tekine bile nazire getirilemeyeceğine dair meydan okumaktadır. Çünkü Kur'an, herhangi bir olayı anlatırken dahi derin manalar ve insanlık için birçok faydalar içeren hikmetleri gözetmiştir.

Yukarıda zikri geçen ayette dikkate değer bir konu daha vardır. Ashab-ı Kehf hayatlarından vazgeçme pahasına dinlerini koruyabilmek için mağaraya sığındıklarında Allah onları uyku ile mükafatlandırdı. Halbuki her birimiz günün önemli bir bölümünde bu eylemi fiilen gerçekleştiriyoruz. Öyleyse uyku hakkında başka türlü düşünmek zorundayız. Bugüne kadar yapılan bütün deneyler, ölçmeler, gözlem ve teorilere rağmen uykunun çıplak yüzü anlaşılamamış ve kapalı bir kutu gibi kalmaya devam etmiştir.

Hayatımızın hemen hemen üçte birlik bir kısmını hiçbir fonksiyonu olmayan bir davranış biçimine ayırdığımıza inanmak çok zor. Eğer uykunun çok hayati bir önemi yok ise bu büyük bir israf değil midir? [227]

Uykunun işlevi henüz tam olarak aydınlatılamamış olsa da oldukça aktif bir dönem olduğu kabul edilmektedir. Uyku sırasında metabolik düzenleme ve bunun bir parçası olarak organların işlevselliği yenilenmektedir. Psikolojik açıdan

[225] Muhammed Mutevelli Şa'ravi, a.g.e., s.276.
[226] Muhammed Ali Sabuni, Safvetu't-Tefasir, İstanbul ts. III, 432.
[227] Bilim Teknik, Mayıs 1988, s. 25.

ise özellikle hızlı göz hareketlerinin görüldüğü REM (Rapid Eye Movement) dönemi, duygu ve düşünce alanlarındaki düzenlemelerle ilişkilidir.[228]

Buna göre uyku bir dinlenme,[229] bir rahatlama,[230] Allah tarafından bir güven,[231] hatta bir tür ölümdür.[232] Uyku, bir ölme provasıdır. Hani uyuyan güzel gibi, yedi uyurlar gibi... Uyku, sanki birikmiş hiçbir günah yokmuşçasına bir saflıktır. En düzenli nefeslerdir, daha doğmadan önceymiş gibi...

Kur'an-ı Kerim'de Ashab-ı Kehf'in uyumalarına ilişkin verilen bilgilerden mülhem olarak en ideal ve hızlı bir şekilde kişinin uyku ihtiyacının nasıl karşılanması konusu tartışmaya açılabilir. Günümüzün sanayi toplumunda artan meşgaleler yüzünden uykuya ayrılan zaman kısıtlanmaktadır. Oysa vücudun sıhhatli çalışabilmesi için uykuya ihtiyacı vardır. Kişiye hariçten kaygı ve rahatsızlık verici seslerin kesileceği, bol oksijenli, serin ve gecenin tabii karanlığındaki ortamda en güzel şekilde uyuyan kimse, kısa bir süre zarfında dinlenip uyku ihtiyacını karşılayabilir. Halbuki sağlıksız bir yerde uyku namına kıvrılmalar ne kadar uzun sürse de kişiyi dinlendirmez aksine daha fazla yorulup bitkin hale gelmesine sebep olur. Daha mesainin ilk saatlerinde günümüz insanlarında görülen yorgun hareketlerin ve esnemelerin sebeplerinden birisi de budur.

Ashab-ı Kehf'in hayat hikayelerini aktarırken Kur'an-ı Kerim'de kulaklarına perde vurulup uyutulmalarından bahsedilmesi ilk bakışta ayrıntı türünden bilgiler olarak görülebilir. Oysa Kur'an'ın her bir kelimesi özel bir amaçla kullanılmış ve bu gibi bilgiler modern geleceğe ışık tutmuştur. Hayatımızın üçte birini alıp götüren uyku ihtiyacı daha verimli bir şekilde karşılanabilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Dolayısıyla kehf'i bir uyku lâboratuarı veya bir zaman tüneli olarak algılamalıyız.

---

228 Bilim Teknik, Nisan 1994, s. 37.
229 Nebe, 78/9.
230 Furkan, 25/47.
231 Enfal, 8/11.
232 En'am, 6/60.

B. GÜNEŞ IŞINLARININ ETKİSİ

Bugün en büyük teşekküller bile Ashab-ı Kehf mağarası gibi bir yer inşa etmekten, böyle sıhhi ve geniş bir yuva yapmaktan acizdirler. Çünkü bu mağara, güneşin bütün faydalarından yararlanıyor ve fazla hararetten doğacak zarardan da korunuyordu. Üstelik tertemiz hava girdiğinden içindekilere hayat ve canlılık getiriyordu. Allah Teala bu durumu şu ayetle bize bildirmektedir. "Ey Muhammed! Baksaydın güneşin doğduğu zaman mağaranın sağ tarafına yöneldiğini, batarken de sol taraftan onları makaslayıp geçtiğini görürdün. Onlar, mağaranın geniş bir yerinde idiler. İşte bu Allah'ın mucizelerindendir."[233]

Ayetin metnini dikkatle tetkik ettiğimizde onların güneşin hararetinden asla zarar görmeden[234] ve güneşin temizleyici özelliğinden[235] de mahrum kalmadan mağaranın geniş bir yerinde, latif bir hava ve serin rüzgarların kendilerine isabetiyle rahatça yattıklarını anlarız.[236]

Kur'an-ı Kerimde beyan edildiğine göre Cenab-ı Hak, Ashab-ı Kehf'i uyku deryasına daldırmakla, mağaranın durumu cihetiyle, güneşin sıcağından ve havanın rutubetinden kendilerini korumuş oldu.

Lügat bilgilerimizi yokladığımızda فجوة mağaranın ortası ve hava alacak geniş boşluğu, تزاور meyletmek, تقرضهم güneş onları kat eder yani onlardan uzaklaşıp dokunmaz demek olduğunu anlarız. Bu bilgilerden anlaşıldığına göre mağara hava akımına medar olacak bir konumda idi. Kapısının da kapalı değil açık olması gerekir. Yoksa güneş ışınlarının mağaranın sağına-soluna meylettiğini bildiren yukarıdaki ayet ile "onları görseydin uyanık zannederdin"[237] mealindeki ayetler anlamsız kalırdı.[238]

Müfessirin çoğunluğu görüşü güneş ışınlarının onlara asla isabet etmediği yönündedir. Halbuki güneşi, o yere hiç vurmazsa havası bozulur içindekileri çürütüp kokutur ve bu da onların helakine sebep olurdu.[239]

---

[233] Kehf, 18/17.
[234] Alusi, a.g.e., XV, 222.
[235] Bilim Teknik, Nisan 1993, s. 303.
[236] er-Razi, a.g.e., XXI, 100, Alusi, a.g.e., XV, 222.
[237] Kehf, 18/18.
[238] A.A. Mecdup, a.g.e., s.212.
[239] Alusi, a.g.e., XV, 223.

Zeccac'a göre, güneşten faydalandıkları halde güneşin onlara isabet etmemesi harikulade bir olaydır. Çünkü ayetin devamında ذلك من ايات الله tabiri kullanılmaktadır.[240]

Aslında güneş ışınlarının onlara isabet edip etmemesi değil, Ashab-ı Kehf'in her hali adetin hilafinaydı.[241] Kur'an-ı Kerim'in muciz beyanı Kehf olayı ile güneşin hareketini berrak bir şekilde açıklar mahiyettedir. "Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Eğer dileseydi, onu elbette hareketsiz kılardı. Sonra biz güneşi, ona delil kıldık. "[242]

Şimdi konunun bu noktasında güneş ışınlarının akşamleyin hafif bir şekilde kendilerine isabet ederek geçtiğini iddia edenler[243] ile ne sabah ne de akşam isabet ettiğini bildirenlerin[244] görüşlerini göz önünde bulundurursak güneş ışınlarının onların içinde bulunduğu ortam ile doğrudan irtibatlı olduğunu ve bedenleri üzerinde hissedilir bir etkiye sahip olduğunu anlarız ve güneşin hareketlerini bildiren ayeti baz alarak mağaranın yönünün tespit edilebileceğini söyleyebiliriz. Buna göre bazı müfessirler mağaranın içinin zifiri karanlık[245] ve kapısı biraz batıya meyilli olarak[246] kuzeye doğru açık[247] olduğunu söylüyorlar. Çünkü mağaranın kapısı doğu tarafinda olsaydı batarken güneş ışınlarının oraya sızmaması gerekirdi. Güney tarafinda bulunsaydı, güneşin doğuşu ve batışı anında oraya girmemesi ve gölgenin de sağa sola gitmemesi gerekirdi. Kapı batı tarafinda bulunsaydı, güneş doğarken içeri girmez ancak zevalden sonra girerdi ve batıncaya kadar da orada güneş görülürdü.[248]

Başka görüşlere göre ise mağaranın kapısı Berat'ün- Neaş adlı yıldızlara karşıdır.[249] Böylece güneş ışınları mağaranın yanlarına vurarak, onun sıkıcı havasını ortadan kaldırır. havayı mutedil bir hale getirir ve bedenlerine eziyet vermemek, elbiselerini çürütmemek için de onların üzerine doğmazdı. Mağara kapısının batı

---

[240] er-Razi, a.g.e., XXI, 100.
[241] Alusi, a.g.e., XV, 223.
[242] Furkan, 25/45.
[243] Ali Arslan, Büyük Kur'an Tefsiri, İstanbul ts. X, 415.
[244] Sabuni, a.g.e., III, 428.
[245] Mevdudi, a.g.e., III, 145.
[246] Elmalılı, a.g.e., V, 350.
[247] Razi, a.g.e., XXI, 99.
[248] İbn Kesir, a.g.e., IX, 4963.
[249] Alusi, a.g.e., XV, 223.

tarafına meylinin daha fazla olması ve bunun için de güneşin mağaranın üzerine, sağa ve sola kayarak doğması ihtimal dahilindedir.

Mağaranın yönünün tespitinde Ö. R. Doğrul değişik bir bakış açısı sergilemektedir: Ağzı kuzeye doğru olan Kehf'in tarifi bugünkü Hıristiyan Avrupa'nın durumuna çok mutabıktır. Çünkü Ashab-ı Kehf'in mağarası Avrupa gibi güneş ışığı alamayacak bir vaziyette idi ve şuna dikkat etmeli ki Hıristiyanlık en fazla dünyanın kuzey yarım küresinde yayılmıştır.[250]

Bu konu hakkında sarih naslar olmadığında muhtelif yorumlar yapılabilmekle beraber bu tür bir izahın pek muteber olmadığı kanaatindeyiz. Zaten tariflere en fazla uygunluk arz eden Tarsus'taki mağaranın yönü de kıbleye dönüktür.[251]

C. UYKUDA SAĞA-SOLA DÖNMELERİ

Ashab-ı Kehf, mekanda sağa - sola, zamanda ileriye-geriye doğru hareket ederek dört boyutlu uzay - zaman diyagramında yaşıyorlardı. Bunu ifade etmek için Allah Teala "Onları sağa - sola çevirirdik"[252] buyurmaktadır.

Gençlerin uyku halindeki sağa - sola dönme hareketleri ancak bugün tespit edilebilen pek çok yeniliğe ışık tutmaktadır.

Yüce Allah'ın "onları sağa ve sola döndürürdük" buyruğunu düşündüğümüzde şu neticeyi çıkarıyoruz: Allah, bu gençleri, kendi varlığının bir belgesi olarak tekrar hayata döndürmekle kalmayıp onların durumunu tıbbi bir gerçekliğe de tanık yaptı. Bugün görüyoruz ki uzun zaman yatacak hastalar çeşitli sağlık sorunlarıyla karşılaşmamak için doktor kontrolünde periyodik olarak sağa - sola döndürülmektedirler. Aksi durumlarda vücut yaralanıp berelenebilir, hasarlara maruz kalabilir ya da kan dolaşımı normal sağlanamayabilir. Nitekim "felç veya koma gibi sebeplerle uzun bir süre vucüdunu hareket ettiremeden yatmak zorunda olan insanları Dekubitus ülserleri, yani yatak yaraları gibi ciddi tehlikeler beklemektedir. Demek ki uykuda sürekli bir taraftan diğer tarafa döndürülmemiz,

---

[250] Ö. R. Doğrul, a.g.e., s.439.
[251] A. Akgündüz, a.g.e., s.409, Sinan Yıldız, Ashab-ı Kehf, İstanbul 1995, s.228.
[252] Kehf, 18/18.

vucüt sağlığımız için önem taşıyan ve belki de çoğumuzun farkında olmadığı büyük bir lütuftur. Uyku, bizim için bir dinlenme, tazelenme, yenilenme manası taşıyorsa, bu, bizi yaratan, bizi bizden iyi tanıyan ve koruyan birisi sayesindedir."[253] Görüyoruz ki tıbbın bugün farkına vardığı bir olayı Allah, asırlar öncesinden bize haber vermektedir. O halde beşerin elde ettiği ilim, Yüce Allah'ın kendi ilminden insanlara aktardığıdır.[254]

Toprağın vücutlarını çürütmemesi,[255] çekirgelerin etlerini yememesi,[256] bedenlerinin hava alması[257] ve daima bir tarafları üzerine yatıp da bundan müteessir olmamaları için Ashab-ı Kehf'in sağa - sola çevrilmeleri Allah'ın bize aydınlık ufukları aralayacak bir mucizesidir. Fakat ilginçtir ki; Allah onları bu kadar zaman uyutmaya kadir olduğuna göre bedenlerini döndürmeden de korumaya gücü yeterdi. Allah'ın bu şekildeki tasarrufu biz insanların ayetlerin hikmetlerinden örnek alması ve bundan yola çıkarak yeni bilgiler elde etmemiz içindir. Sonraki bölümde daha teferruatlı inceleyeceğimiz zamanın rölatif oluşu konusunda da göreceğiz ki sağa - sola dönme hareketleri bir devinim gibidir. Işık hızındaki devinimler ise ***zaman***'ın akma hızına etki etmekte ve hayati faaliyetlerin tüm fonksiyonlarını sıfırlayabilmektedir. Ashab-ı Kehf kıssasının ***uzay-zaman*** boyutunu daha sonra irdeleyeceğimiz için gençlerin uyku esnasındaki sağa-sola dönme hareketleri ile ilgili tespitlerimizi serdetmeye devam ediyoruz: Belki de bu hareketlilik "Hıristiyanlığın ilk önceleri intişar edemediğine, atıl bir halde kaldığına, sonra sağda - solda ve her tarafta yayılmaya başladığına işaret ediyor."[258] Zira bugün dünyanın her tarafında mensubu bulunan ve dünya nüfusunun % 24'üne varan geniş kitlesiyle Hıristiyanlık Avrupa, Amerika, Afrika, Avustralya, Yeni Zelanda ve Asya'da yayılma imkanı bulmuştur.[259]

Ashab-ı Kehf'in bu şekilde sağa - sola dönmelerinden dolayı dışarıdan bakan kimseler onları uyanık zannederdi. Hatta "Allah Teala onlara uyku verince

---

[253] Sızıntı, sayı; 222, s. 267-268.
[254] M. M. Şa'ravi, a.g.e., s.277.
[255] İbn Abbas, a.g.e., IV, 94, Razi, a.g.e., XXI, 101, Alusi, a.g.e., XV, 224.
[256] Sabuni, a.g.e., III, 429.
[257] Zuhayli, a.g.e., XV, 223.
[258] Ö. R. Doğrul, a.g.e., s.440.
[259] Günay Tümer, Dinler Tarihi, Ankara 1993, s.232.

gözleri kapanmadı, çabucak çürümemeleri için gözleri açık kaldı. Bu, dışarıdan hava girince daha rahat kalmalarını sağlıyordu."[260]

Ashab-ı Kehf'in ne kadar zaman aralıklarıyla döndürüldüğü hakkında tefsirlerde detay diyebileceğimiz bilgiler var ise de "Kur'an'ın sarih ifadesi bunu düşünmemize mahal vermediğinden hem de faydasız olduğundan"[261] tartışmaya gerek görmüyoruz. K. Kerim olayların, insanlığın faydasına olan yönlerini ve en can alıcı noktalarını vahyettiğinden dolayı biz de, araştırmamızda ancak yorum ve fikir yürütmemize uygun düşen yerleri inceleyebilmekteyiz.

D. DEĞİŞİM

Ashab-ı Kehf asırlar süren derin uykularından uyanıp aralarında tartışmaya başladıktan sonra acıkmış olduklarını hissederek Yemliha'yı yanlarındaki gümüş para ile kendilerine temiz bir yiyecek alması için şehre göndermeye karar verdiler. Onları ele vermemek için dikkatli davranmasını da özellikle tembih etmeyi ihmal etmediler. Ashab-ı Kehf mağaradaki ölüm uykusundan uyandıklarında ne kadar zaman uyuduklarını kestirebilmek için tartışmalarında kullandıkları kelimelerden ve şehre birisini göndermelerinden ilginç sonuçlar çıkmaktadır. Bu kadar uzun zaman yattıktan sonra acaba biyolojik ve fizyolojik yapılarında bir değişme veya bir kayıp olmuş muydu? Yoksa bedenlerinde hiçbir tahribat olmadan mı uyanmışlardı? Elbette bunu tespit edebilmek gücümüzü aşar. Allah'ın sonsuz ilminin bir tezahürü olarak vahyolunan Kur'an ayetlerinin beliğ lisanı, herhangi bir kıssayı anlatırken bile derinliğinde daha pek çok manayı ihtiva etmektedir. Bu bilgilerden sonra Ashab-ı Kehf'in kullandıkları kelimelerden yola çıkarak halet-i ruhiyelerini anlamaya çalışacağız:

1. HAFIZA KAYBI

Uzun bir zaman aşımına rağmen Ashab-ı Kehf'in hafizalarında herhangi bir kaybın olmadığı anlaşılmaktadır. İhtiyar bir kimse 60-70 yaşlarında çocukluk

---

[260] er-Razi, a.g.e., XXI, 101.
[261] Alusi, a.g.e., XV, 225.

halini hatırlayabilir. Uyurken gece insan rüya görür, sabahleyin hatırlar. Buna sebep ruhun diriliği ve dimağdaki tesiridir. Ancak seksen yaşlarındaki insanların bazı beyin hücrelerindeki mitokondriyal DNA'ların neredeyse %12'si eksilmektedir. Bu durumda mitokondria beyin hücrelerine güç gönderemez ve bu da -"Kime uzun ömür verirsek biz onun gelişmesini tersine çeviririz, hiç düşünmüyorlar mı?"-[262] ayetinde belirtildiği gibi tersine evrim diyebileceğimiz bir süreçte ileri yaşlarda hafiza kaybı ve diğer akli bozukluklara yol açar.[263] Fakat 300 sene uykudan sonra o gençlerin hafizaları nasıl mahfuz kalmıştı. Ashab-ı Kehf'in uyandıkları zaman çok kısa bir müddet uyuduklarını ifade etmeleri ve uyumadan önceki hal üzerine uyanmaları, hafizalarının bu kadar uzun zaman içinde hiçbir kayba maruz olmadığını ve ilk halini koruduğu anlaşılmaktadır. Zamanın ve mekanın her türlü değişimine rağmen bellek ve kişiliklerinin değişmemiş olması dikkat çekicidir. Bu husus nazarımızı Allah'ın sonsuz kudretine bir kez daha çevirmektedir.

Ashab-ı Kehf'te herhangi bir nakısaya rastlanmamış olması alnımızı secdeye götürmekte ve Allah'ın bizi düşünmeye zorlayan hikmetleri karşısında zihnimiz allak bulak olmaktadır. Konu etrafında araştırmalarımız derinleştikçe kendimizi fiziğin ve astronominin ***uzay-zaman koordinatında*** veya bir ***karadelikte*** bulmaktayız. Einstein'ın İzafiyet (Rölativite) teorisine göre ışık hızına yakın bir hızda yol alan bir astronotun nefes alıp vermesi ve bütün hayati fonksiyonlarıyla birlikte kalp atışı da göreceli olarak yavaşlayacaktır. Tam ışık hızında ise bütün fiziksel olaylar tamamen durmakta, ama astronot ölmemekte, küçüle küçüle canlı olarak bir enerji haline gelmektedir. O, genç kalıyor, yaşlanmıyor. Fakat buna mukabil, Dünya üzerindeki ikizi çoktan yaşlanmış hatta yok olmuştur. Aslında ikisinin ömürleri değil, bilakis zamanın uzaydaki akma hızı değişmektedir. Zaman, mekanın değişik katlarında farklı hızlarla akmakta hatta karadeliklerin çevresinde adeta yutulup sıfırlanmaktadır. Zaman akmadığında da mutlak hareketsizlik olur.[264] Bu konu araştırmamızın sonraki bölümlerinde

---

[262] Yasin, 36/68.
[263]Bkz. Bilim Teknik, sayı; 311, s. 789, sayı; 263, s. 21.
[264] Saadettin Merdin, Tanrıya Koşan Fizik, İstanbul 1995, s. 168, Haluk Cemil Tanju, Uzay Çağında Evren ve Biz, 1983, s. 93.

detaylandırılacağından dolayı Ashab-ı Kehf'i uyudukları mağaradan uyandırıp durumlarını mercek altına almaya devam ediyoruz.

2. FİZİKİ DEĞİŞİM

Zihni bir değişim veya tahribata uğramamış olan Ashab-ı Kehf'in bedenlerinde de bir hasar veya yara-bere olmamıştır. Razi, saçlarında, tırnaklarında, yüzlerinde büyük değişikliğin izlerine rastlandığını kayıt eder.[265] İbni Kesir, onlar nasıl uyumuşsa bedenleri, derileri ve saçları sapasağlam ve oldukları gibi diriltildiler, durum ve şekillerinden hiçbir şey yitirmediler demektedir.[266] Alusi ise saç ve tırnakları uzamışsa da fazla uzamamış olduğunu yazmaktadır.[267]

Oysa dış görünüşlerinde en ufak bir değişme olsaydı "bir gün ya da günün bir parçası kadar kaldık"[268] demezlerdi. Kaldi ki asırlar süren saç ve tırnak uzaması elbise ve bedenlerinin yıpranmışlık ve değişimi, onları insan suretinden çıkaracağından dolayı içlerinden birisini şehre göndermeye yeltenmezlerdi.

Saçlarında, tırnaklarında, elbiselerinde en ufak bir değişme, yıpranma, eskime olmadığına göre onları koruyan ve yaşlandırmayan iksir, diğer her şeye etki edebilmekte ve ölümden sonra "insani, bitkisel, hayvansal, kişisel, sınıfsal, ruhsal ve bedensel hayatların tümünde dirilme meydana getirebilmektedir."[269]

Bakara suresi 259. ayetteki "şimdi yiyeceğine ve içeceğine bak, hiçbiri yıllanmamış yani bozulmamış, hep eskisi gibi tazece duruyor" ibaresinden de anlıyoruz ki tabiattaki bütün maddeler, insan, hayvan, eşya v.b. her şey zaman çekmecesine alınabilir ve "parçalar" değiştiği halde "bütün" değişmeden kalabilir.

3. KÜLTÜREL DEĞİŞİM

Lisanlarında eski döneme ait izlere rastlansa bile hem kendi aralarında hem de şehir halkıyla rahatça anlaşıyor olmalarından dolayı dillerinde büyük bir inkılabın olmadığına kanaat getiriyoruz. Ancak şehir halkının Ashab-ı Kehf'i

---

[265] Razi, a.g.e., XXI, 103.
[266] İbn Kesir, a.g.e., IX, 4966.
[267] Alusi, a.g.e., XV, 227.
[268] Kehf, 18/19.
[269] Elmalılı, a.g.e., II, 183.

garipsemesi dini, kültürel ve ekonomik bazı inkılapların yaşandığını bize hissettirmektedir.

Genç delikanlılar oluşturmak istedikleri dini ortam için mücadele ederlerken muhalif olan çağdaşları tarafından dışlanmışlardı. İstedikleri ortam tesis edildiğinde de dindaşları tarafından garipsenmişlerdi. Demek ki beraber yaşayabilmek için din, kültür ve kuşak birlikteliğinin olması elzemdir. Ufak tefek ayrılıkların olabilirliliğine rağmen her boyutta birbirlerine yakınlık arzeden toplulukların beraber yaşayabilmeleri daha kolaydır.

E. ASHAB-I KEHF'İN KÖPEĞİ

Ashab-ı Kehf yanlarında bir köpek ile mağaraya sığınıp asırlarca orada yattıklarında "yanlarındaki köpeğin ayaklarını dikerek mağara kapısında uzanıp durduğu bildiriliyor;[270] ki bu suretle cesetleri korunmuştur. Bilindiği gibi köpek uyurken yere yatar kıvranır uyur. Uyanık olduğu zamanlarda bir düşmana doğru bakarken ön ayaklarını diker oturur. Uzaktan gören insan ya da hayvan ürker ve kaçar. Bundan dolayı da ayetin devamında " Eğer onları görseydin, arkana bakmadan kaçar, için korku ile dolardı."[271] buyrulmaktadır. Onların bir yandan diğer yana döndürülmeleri, köpeklerinin eşikte onları koruyor gibi olması, gözlerinin açık kalması, dışarıdan onlara bakan kimseleri korkutacak bir durum arzediyordu. Bu ise Allah'ın bir tedbiri neticesi olup, hiç kimsenin onları rahatsız etmemesi ve belirli vakit gelip çatana kadar kimsenin onlara dokunmaması içindi.

Allah Teala onları korumak için kapılarının önüne korkutucu bir köpek dikmesinden anlaşıldığına göre, muhtelif tehlikeler için lüzumlu önlemlerin alınmasının gerekliliği hasıl oluyor. Nefsin mudafaası veya bir malın korunabilmesi için o gün bir köpek şimdi ise günün ön gördüğü tekniklerden istifade etmek elzemdir.

Ezelden ebede kadar bâki kalacak olan K. Kerim'de inanç ve tavırlarından tam bir memnuniyetle bahsedilen Ashab-ı Kehf'e yol arkadaşlığı ve koruma vazifesi bir köpeğe nasip olmuştu. İnsanın yaşam mücadelesinde daima yanında iyi

270 Kehf, 18/18.
271 Kehf. 18/18.

bir yardımcı olarak yer almış olan köpek, yardımseverliği ve sıcak dostluğu ile diğer hayvanlardan ayrılagelmiştir. Ayrıca " köpeğin retinasında bulunan düşük ışığa duyarlı rod hücreleri onun daha iyi görmesini sağlar. Kulakları ve burnu çok gelişmiş ve insanların duyamadığı çok yüksek frekanslı sesleri duyabilirler. Sesleri, insandan dört kat daha uzaktan duyabilirler. Beyinlerindeki koku merkezinde insanlardan kırk kat daha fazla doku hücreleri vardır."[272] Bu müthiş vasıflara sahip olan hayvan türü K. Kerim'de Ashab-ı Kehf'le beraber anılageldiği gibi "Hıristiyan ikinografisinde bazı azizlerin de yoldaşı sayılmıştır."[273] Bugün de Hıristiyan Avrupa Topluluğunun her ne sebeple olursa olsun köpeği adeta bir evlat gibi benimseyip hanelerine aldıklarını görmekteyiz. Ülkemizde de bilhassa sosyete kesiminde batıya özenti şeklinde köpek besleme merakı yaygınlık kazanma vetiresine girmiştir. Halbuki, "koyun çobanlığı, avcılık veya tarla bekçiliği gibi işlerin dışında sırf zevk olsun diye köpek edinmek veya beslemek Peygamberimiz (S.A.V.) tarafından nehyedilmiştir."[274]

Hadisler, köpekle iştigal etmeyi yasaklamaktadır. Allah Teala Kur'an'da "Kehf" olayını anlatırken dört defa kelp (köpek) kelimesini kullanarak ona özel bir önem atfetmektedir. Bu durumda başka türlü düşünmemiz ve Ashab-ı Kehf kıssasında köpeğin rolünün ne olduğunu araştırmamız gerekmektedir. Çünkü günümüzde "özellikle hassas, zeki, atik ve dikkatli olan çoban köpekleri üzerinde teferruatlı bir şekilde psikolojik gözlemler yapılmakta ve insanlar için faydaları araştırılmaktadır."[275]

Bazı Amerikalı araştırmacılar "Buz içinde geleceğe yolculuk" deneylerinde kobay olarak fareleri kullanırken Ashab-ı Kehf kıssasındaki köpekten esinlenerek deneylerini bu yönde yapmaya başlamışlardır. Halen Amerika'da Kaliforniya'daki Berkeley Üniversitesinde bu deneyler devam etmekte ve başarılı sonuçların alındığı bildirilmektedir.[276] Canlı varlıkları dondurup saklama ve daha sonraki dönemlerde çözülerek tekrar hayata döndürme hakkındaki bilgileri aktarmak için ayrı bir başlık açacağımızdan konuyu burada detaylandırmadan şunu da belirtmemiz gerekir.

---

[272] Bilim Teknik, sayı 313, s. 928.
[273] Bilim Teknik, sayı 313, s. 936.
[274] Buhari, Sayd, 6, Nesai, Sayd, 12-14, Buhari, Hars, 3, Müslim, Müsakat, 50.
[275] Alexis Carrel, İnsan Denen Meçhul, İstanbul 1973, s. 74.
[276] Bilim Teknik, sayı 244, s. 21.

Köpekler üzerinde yapılacak böyle deneyler bize, insanlar üzerinde yapılacak deneylerden daha çok bilgi sağlayabilir. Elbette ki insanlar üzerinde yapılacak olan deneylerin yerini tutamazlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İZAFİYET TEORİSİ VE ASHAB-I KEHF KISSASINDA ZAMAN MEFHUMU

Ashab-ı Kehf konusunda zihnimizi kurcalayan şey onların nasıl bu kadar zaman mağarada besinsiz canlı kalmasıdır. Günümüzün insanları doğal olmayan böyle bir yaşamaya inanmakta zorluk çekmektedirler. Çünkü vücuttaki hücrelerin ömrü sınırlıdır. Kalp, beyin, ciğer ve böbreklerin görevlerini yerine getirebilmeleri için belirli bazı kabiliyetleri vardır. Doğal bir insan kalbinin bu kadar fazla yaşayabileceğine inanılmaz. Ama bilimsel yönden bu olay mümkün olabilir mi?

Alex Carrel hayvanlardan birisinden kesilmiş bir organı o hayvanın ömründen daha uzun bir müddet canlı tutmayı başarmış ve kesik organın hayatının kendisine verilen besin maddelerine bağlı olduğunu kanıtlamıştır. Bu bilim adamı ve arkadaşları, üzerinde deney yapılan hücrelerin, besin maddesi azlığı veya mikroplar gibi ölümüne sebep olabilecek bir takım engellerle karşılaşmadıkça yaşayacağı ve zamanın geçmesinin bunda hiçbir etkisinin olmadığını saptamışlardır. [277]

Şimdiye kadar yapılan araştırmalara göre insan ölümünün nedeni uzun yıllar yaşaması değildir. Asıl neden hastalıklardır. Hastalıklar yüzünden bir uzuv ölünce organlar arasında irtibatın kesilmesi nedeniyle diğer uzuvlar da ölmektedir. Şayet tıp, hastalıkları önler veya etkileri yok edebilirse insanın yüzlerce sene yaşamaması için hiçbir engel yoktur. Nitekim gelişmiş ülkelerdeki yaş ortalamasının yüksek oluşu tıbbi ilerlemelerle bağlantılıdır.

İnsan, hayvan ve bitkiler arasında diğer türdeşlerine oranla daha uzun yaşayan bir takım fertlerin varlığı inkar edilemez bir gerçektir. Bu istisnalar da tür için aşılamaz bir yaş sınırının olmadığını göstermektedir. Bilim mikrop ve hastalıklardan arındırılmış bir ortamda hücrelerin gerekli şekilde beslenmesi sonucu canlıların türdeşlerinden birkaç kat daha fazla yaşayacağını mümkün gördüğüne göre Ashab-ı Kehf'in olağanüstü durumu garipsenmemeli ve sığındıkları mağaranın böyle bir dizayna sahip olabileceği düşünülmelidir. Nitekim daha önce de

---

[277] Ayetullah ibrahim Emini, İntizar, İstanbul 1996, s. 212.

belirttiğimiz gibi o yiğit gençler herhangi bir sığınağa değil Allah'ın izniyle ma'ruf olan bir mağaraya sevk edilmişlerdi. Bu mağara da onları yıllarca iç ve dış etkilerden koruyarak ölmeden canlı kalmalarını sağlamıştır. Olayı kısaca bu şekilde özetleyebileceğimiz gibi kış uykusuna yatan canlılara benzer bir durumun Ashab-ı Kehf'e uygulanmış olabileceğini de hatırlattıktan sonra mesaimizin asıl bölümünü Kehf Mağarasında zamanın nasıl izafileştiğine ayıracağız.

A. DONARAK GELECEĞE YOLCULUK

Eylül 1991'de Avusturya-İtalya sınında buzlar ararsında bir insan cesedine rastlandı. Bu tarih öncesi gezginin giysilerinin radyo karbon analizi, onun beş bin yaşında olduğunu gösteriyordu. Gövdesi topografik bir şans eseri bu kadar uzun ömürlü olabilmişti. Vücudu öylesine iyi durumda idi ki, göz yuvarları bozulmamıştı. Açlıktan ölmemişti. Çünkü yanındaki yiyeceklerini henüz tüketmemişti. [278]

Yedi uyurlar, uzun bir süre uyduktan sonra, yeni bir zamana doğmuşlardı. Alplerde bulunan beş bin yıllık buz adam da kendini dondurduğu yalnızlığından bir süre için vazgeçip zamanımıza doğmuştu, ama cansız olarak.

Ashab-ı Kehf mucizevi olarak 300 küsur sene uyuduktan sonra hayata yeniden dönmüşlerdi, hem de bedenlerinde hiçbir kayıp ve değişim yaşamadan... Bu olayı yukarıda hücrelerin beslenmesi ve hastalıklardan korunması açısından ele almıştık. Yaptığımız küçük çaplı araştırmayla konunun başka bir yönünün olduğunu da gördük. Canlıları dondurarak yıllar boyu canlı tutmak ve zamanı gelince buzlarını çözüp tekrar hayata döndürmek! Bu henüz, sadece bilim kurgu yazarlarının fikri; fakat bazı hayvanların bunu çok güzel bir şekilde uygulayabiliyor olmaları merakımızı artırmaktadır. Canlıları dondurarak saklama, zamanı gelince yeniden ısıtarak hayata döndürme projesi ağır da olsa giderek yaygınlaşmakta ve beraberinde yeni teknolojiler üretmektedir.

---

[278] Bilim Teknik, sayı 312, s. 840.

Herkesin ölüme yürüyüşü değişik yollardan oluyor. Kimisi ölüme uysalca yol veriyor, kimisi ise ölümden birazcık daha izin istiyor. Araştırmacılar ölümle bu tür duygular içinde olanların hislerine tercüman olabilmek için bazı olaylardan ilham alarak çeşitli veriler sunmaktadırlar.

Mesela tüp bebek merkezlerinde sperm ve yumurtanın döllenmesi sonucu oluşan embriyolar dondurularak yeni bir döllenme için saklanabilmekte ve döllenmiş embriyo dondurulduktan sonra sıvı azot dolu tanklarda –190 derecede üç yıl süre ile korunabilmektedir. Özel koruyucu kaplarda saklanan embriyo istendiği zaman çözüldükten sonra yeni bir uygulama için kullanılabilmektedir.

Ayrıca kışları don olaylarının görüldüğü bölgelerde yaşayan bazı kurbağaların, kış uykusu sırasında vücutlarında buz kristalleri oluşması, özellikle Ottawa Carleton Üniversitesinden Ken Storey, Janet Storey ve meslektaşlarının çok ilgisini çekmiştir. Bu araştırmacıların temel hedefi, kurbağaların sahip olduğu bu biyolojik mekanizmanın sırlarını çözerek insan organlarına uygulayabilmektir. "Donmuş bir kurbağa alışılmamış biyolojik bir yapıdır. Hiçbir hayat belirtisi göstermez. Kalp atışı, nefes alış-verişi ve kan dolaşımı tamamen durmuştur. Buz, derisini, karnını ve kas liflerini tamamen kaplamıştır. Aort damarı kesildiğinde dahi kanama olmaz, kalp ve diğer hayati organları soluk bir renktedir, kol ve bacakları sert, gözler ise pusludur. Buzlar çözüldükten sonra görülen ilk hayat işareti, kalbin tekrar atmaya başlamasıdır. Ekstremitelerini tekrar kullanmaya başlamadan önce, hayvan seri halde nefes alıp-verir."[279] Araştırmacılar donmuş bir kurbağanın biyolojik yapısını inceleyerek insan organlarına uygulayabilmenin yollarını ararken daha değişik örneklerle de karşılaşmaktadırlar. Örneğin ayı, dağ sıçanı ve fareler kış gelince hararetlerini azaltır, yaşayışlarını yavaşlatırlar. Rotifler denen bazı hayvancıklar da kurulaşma beslenimini tamamen durdurur, bununla beraber birkaç hafta uyuşuk hayattan sonra bu küçük hayvanlar ıslatılırsa canlanırlar ve kimyevi mübadelelerindeki ritim normale döner. Evcil hayvanlarda ve insanlarda beslenimin bu şekilde sırrı henüz çözülememiştir. "Soğuk ülkelerde inek ve koyun gibi hayvanlara kış uykusuna yatırmanın, onlara durgun bir hayat yaşatmanın çok faydalar sağlayacağı besbelli. Eğer insanları da Yedi Uyurlar misali kış uykusuna

---

[279] Bilim Teknik, sayı 266, s. 10.

yatırmak mümkün olsaydı, belki hayatı durdurmak, bazı hastalıkları tedavi etmek, son derece kabiliyetli insanlardan en iyi şekilde yaralanmak da mümkün olurdu. Fakat insan organizmasının kimyevi reaksiyonlarını azaltmaya da muktedir değiliz. Yani uyuşuk hayat şimdilik imkansız görülmektedir."[280]

"Kış uykusuna yatan hayvanlarda solunum hızı, kalp debisi, tiroit çalışması, vücut ısısı, kas gerginliği ve hareketi azalır. Bu durum onların ölmeden canlı kalmalarını sağlamaktadır."[281] Araştırmacılar Amerika'da Kaliforniya'daki Berkeley Üniversitesinde "Sleeper" (uykucu) filminde, donmuş durumda 200 yıl uyuyan film kahramanından ve yukarıda bahsettiğimiz canlı türlerinden esinlenerek dondurma konusundaki araştırmalarına devam etmektedirler. Köpekler üzerinde yapılan dondurma çalışmalarının sonucunda, donmuş bir köpeğin yeniden yaşayabilmesi sağlanmış ve bu çalışmalar maymunlar üzerinde de denenmeye başlanmıştır. Araştırmacıların en büyük hedefi bunun insanlara uygulanır hale getirilmesini sağlamaktır. Böylece gelecek yılarda hastalar tedavileri süresince, bazı insanlar ise daha ilerki yıllarda yaşamak için dondurulmayı tercih edebileceklerdir.[282] Bundan sonraki gelişmelerle canlıları ve onların organlarını dondurarak saklama fikri gerçekleşsin veya gerçekleşmesin, kendisine donma sanatı çok iyi öğretilmiş canlıların olduğunu biliyoruz. Kur'an-ı Kerim'den bu işleme benzer iki çarpıcı misal vermiştik. Birinci örnekte adamın yiyecek ve içecekleri 100 yıl hiç bozulmadan olduğu gibi muhafaza edilmişti.[283] İkinci örnekte ise bir mağarada uykuya dalan gençler 300 küsur sene sonra bedenlerinde hiçbir çürüme, yıpranma, yaralanma ve değişme olmadan uyanmışlardı.[284] İşin mucize tarafını hiç göz ardı etmesek dahi, ilk örnekten mülhem olarak yiyecek ve içeceklerin yıllarca korunabileceği fikrine sahip olabiliriz. Günümüzde bu tip uygulamalar yapılmakta ve gıdalar hızlı dondurma (derin dondurucu) teknolojileriyle uzun zaman saklanmaktadır. Ayrıca günümüzde birçok hücre dondurularak korunabilmektedir. Ancak bunlar genellikle tek hücreli süspansiyonlardır. Daha kompleks yapıların dondurularak korunması çok daha zor

---

[280] A. Carrel, a.g.e., s.102.
[281] Bilim Teknik, Aralık 1981, s. 41.
[282] Bilim Teknik, Mart 1998, s. 21.
[283] Bakara, 2/259.
[284] Kehf, 18/9-26.

bir işlemdir. Çünkü su donduğunda genleşir ve bu nedenle oluşan buz, küçük kan damarlarını parçalayabilir, doku yapısını bozabilir ve hücre membranını yıkabilir. Nakil için çıkartılan böbrekler, buz içerisinde fakat dondurulmadan iki gün içerisinde sağlam bir şekilde korunur. Kalp ve karaciğer ise bundan daha az bir süre korunabilmektedir. Fakat tüm vücudu uzun süre dondurarak korumak çok zordur. Şimdilik bu çalışmalar boşuna bir çaba gibi görünmesine rağmen tabiatta donabilen hayvanları tanıyor olmamız ve Kehf kıssası bize yeni teknolojilerin kapılarını aralayacaktır.

B. ZAMANIN İZAFİLİĞİNDE GELECEĞE YOLCULUK

Albert Einstein 1905 yılında Zürih Üniversitesinde fizik doktorasına başladığında her biri ayrı bir doktora tezi olabilecek üç teoriyi "Annalen der Physike" fizik dergisinin 17. cildinde "Hareket Eden Cisimlerin Elektrodinamiği Üzerine" başlığı altında ortaya attı. Bunlar; Fotoelektrik Etki, Brown Hareket Teorisi ve Özel Rölativite Teorisidir. Nobel Fizik Ödülüne 1921'de layık görülen Einstein bu üç teorisiyle bilim dünyasında bir bomba etkisi yapmıştı. Öyle ki bütün fizikçilerin eski düşüncelerini kökten sarsmış, klasik fiziğin zaman, uzay, madde, enerji gibi temel kavramlarını birden bire alt üst etmişti. Kendisine İsrail'in Cumhurbaşkanlığı önerildiği zaman "Denklemler benim için çok daha önemlidir, çünkü politika bugün içindir, oysa bir denklem sonsuzluk içindir"[285] diyen Einstein'in kuramları henüz tüm sırlarını açığa vurmamıştır.

Einstein'e göre, kainatta zaman dahil her şey izafidir. Biz, hayatımızla zaman arasında bir ilgi kurarak onu somutlaştırıyoruz. Oysa bir saatin veya takvimin sağladığı zaman aralıkları bütün kainatı kapsamıyor. Aslında bir saatlik zaman dediğimiz şey, uzayda bir ölçme, gök küresinin görünüşteki gündelik dönüşünün 15 derecelik bir yayıdır. Yıl dediğimiz ise yerin güneş çevresinin yörüngesindeki ilerleyişinin ölçülmesidir.. Fakat Merkür'de veya Jupiter'de yaşayan birileri olsaydı onların zaman kavramları çok farklı olurdu. Çünkü Merkür, güneş

[285] Stephen Hawking, Zamanın Kısa Tarihi, çev: Sabit Say, Murat Uraz, İstanbul trs., s. 222.

çevresindeki dönüşünü bizim günümüzle 88 günde bitirir. Kendi ekseni etrafındaki dönüşünü de aynı zaman içinde tamamlar. Böylece Merkür'de yıl ve gün zaman olarak aynı olur. Eğer bilim, uzayın uzak noktalarına uzanabilse zamanın bir anlam ifade etmediğini görürdü . Çünkü oralarda zaman aralığı diye bir şey yoktur.[286] Hatta zaman mefhumu dünyamızda bile izafidir. Her hangi bir kimse, güverte boyunca ileri doğru saatte üç mil hızla yürüse, gemi de denizde 12 mil hızla gidiyorsa, o adamın denize göre hızı saatte on beş mildir. Şayet o adam, bu hızla geriye doğru yürüse, denize göre hızı dokuz mil olur. Bu durumda da hız-zaman ilişkisi tamamen izafidir.[287]

İleriki safhalarda tezimizle ilişkilendireceğimiz Einstein'in izafiyet teorisinin sonuçları açıklanması ve doğrulanması gerçek bir anlayış devrimi getirmekle kalmayıp, kuramın zenginliği de ortaya yeni sürprizler çıkarabilecektir. Çünkü "izafiyet teorisinin ana düşüncesi, hiçbir şeyin ışıktan daha hızlı gidemeyeceği iddiasıdır."[288]

Rölativite fizikte çok yeni bir şey değildir. İngiliz filozofu John Locke bundan üç asır önce şöyle demişti: "Satranç taşları koyduğumuz yerlerinden başka karelere oynatılmadığı müddetçe biz onların yerlerini koruduklarını söyleyebiliriz, hatta o esnada satranç masası yan odaya taşınmış olsa bile... Buna ilave olarak satranç tahtası bir gemi kabininde hareketsiz durdukça, onun için hâlâ hareketsiz olduğunu söyleyebiliriz. Halbuki bu esnada gemi devamlı olarak hareket halindedir. Gemi hareket etmese bile dünya dönmeye devam etmektedir. Böylece; satranç taşları, satranç tahtası ve gemi hepsi uzak cisimlere olan uzaklıklarını izafi olarak değiştirmektedirler."[289]

Yeryüzünde ya da denizde yüzen büyük bir gemide gözlem yapan gözlemciler, aynı olayla ilgili gözlemlerini tartışmaya başlarlarsa; her bir koordinat sisteminin gözlemcisi, kendisininkini esas alacak, diğer sistemin gözlemlerini kendisine çevirmek isteyecektir. İki koordinat sistemi de "birbirine göreceli-

---

[286] Albert Einstein, İzafiyet Teorisi, çev: Nihat Fındıklıoğlu, İstanbul 1976, s. 32.
[287] Licoln Barnett, Evren ve Einstein, çev: Nihal Bezel, İstanbul 1976, s. 56.
[288] Bilim Teknik, sayı 260, s. 7.
[289] S. Merdin, a.g.e.,156.

rölativ" hareket ettiklerinden (gemideki; ben duruyorum dünya dönüyor, iskeledeki de ben duruyorum, gemi yol alıyor diyebilir) kendi sistemlerinde deneylerini yürüten gözlemcilerin ulaştıkları sonuçlar da ait oldukları sistemler de göreceli-izafi-rölativ olarak geçerlidir. "Rölativite Teorisi" adı da buradan gelmektedir. [290]

"Uzayda aynı hızla giden iki uçak birbirlerine, duruyorlarmış gibi gelir. Halbuki baş döndürücü bir hızla giderlerken yakınlarında değişik hızda herhangi bir maddenin bulunmaması onlara bu hissi vermektedir."[291] Uçak ile yolculuk yapan her birimiz, hareket edip etmediğimizi anlamak için sabit bir referans sistemi ararız. Gökyüzünde King's Cross ve Edingburgh gibi iyice işaretlenmiş yerler yoktur. Yeryüzünde bir yerden bir yere gittiğimiz zaman, istasyonların değil trenin hareket ettiğini söylersiniz, çünkü istasyonlar birbirine ve onları çevreleyen bölgelere göre topografik konumlarını korumaktadırlar. Ama uzayda hangisinin tren hangisinin istasyon olduğunda bir karara varmak izafidir.[292] Böyle hareketli bir evrende herkes için değişmez Mutlak Bir Referans Sistemi bulamayız. Kimin hareket ettiği, sabit bir nokta olmaksızın tespit edilemeyeceği ortaya çıkar. Biz kendimizi sabit bir referans noktası olarak görebiliriz. Ve bizim yaşadığımız " an"ı, herkes için eş bir zaman, aynı andalığın olduğunu düşünürüz. Halbuki bizim koordinat sistemi de başkaları için izafidir.

Rölativite teorisine göre ışık gözlemcinin hareket halinde olup olmadığına bakmaksızın, değişmeyen bir hızla yol alır. Eğer uzay yolcusu (A) ve yerinde duran biri (B), uzay gemisindeki ışığa baksalar, yerinde duran kimse ışığın daha uzağa gittiğini görür; çünkü uzay gemisi ona göre hareket halindedir. Uzay yolcusu ve yerinde duran kişi aynı uzay-mekanda, aynı noktada bulunmalarına rağmen farklı hızları nedeniyle olayları farklı zamanda yaşamaya başlarlar. Uzay yolcusu mu, yoksa duran gözlemci mi yanılmaktadır? Einstein'e göre her iki gözlemci de yanılmamaktadır. Çünkü zamanın ölçümü referans noktasının seçimine bağlıdır.[293] Dolayısıyla izafiyet teorisine göre, bir koordinat sisteminden öbürüne geçilirken, zaman da uzay gibi değişir. Her iki gözlemcinin birbirine göreceli iki değişik

---

[290] S. Merdin, a.g.e.,156.
[291] Haluk Cemil Tanju, a.g.e., s. 86.
[292] Bertrand Russell, Rölativitenin Alfabesi, çev: Vahap Erdoğdu, Ankara 1974, s. 14.
[293] Bilim Teknik, Mart 1983, s. 19.

zamanı vardır. Zamanın izafiyet kazanmasının neden ve sonuçlarını daha net kavrayabilmemiz için zamanın kısa bir tarihine bakmamız gerekir.

Acaba zaman; gün mü, saat mı, soyut mu, somut mu, etken mi, edilgen mi yoksa bir boyut mudur? Veya zaman, başlangıcından nihayetine alemi kucaklayan sınırsız olma hali olan "dehr" midir? Yoksa, zaman Peygamberimiz (S.A.V.) in "Allah'ın kendisi dehr'dir[294] hadisinde buyurduğu gibi, ilk etapta hiç düşünemediğimiz, Allah'ın bir sıfatı mıdır? Bu bilgileri değerlendirerek zamanın mahiyetinin ne olduğunu derledikten sonra zamanın Ashab-ı Kehf ile olan alakasını ortaya koymamız gerekecektir. Ashab-ı Kehf kıssasını günümüzün ilim dünyasına taşıyabilmemiz için zaman içinde bir yolculuğa çıkmamız kaçınılmaz olacaktır.

C. ZAMAN FENOMENİ

Zamanın özü nedir? Zamanın nesnel gerçekliğine inanmak gerekir mi? Clarke ve Newton'a göre, zaman, Tanrının bir sıfatı ve onun sonsuz süresidir. Nitekim en eski kutsal metinlerde dahi, "Tanrının başlangıç ve son olduğu"[295] kabul edilir. Descartes, zamanın, eşyadan ayrılması mümkün olmayan bir kip olduğunu ileri sürer. Kant, zamanın, bir kavram değil, duyarlığın apriori bir biçimi, yani her çeşit deneyin zorunlu bir şartı olduğunu, ama bunun dışında her hangi bir değer taşımadığını savunur.[296]

İzafiyet kuramı, uzay ve zaman kavramlarımızı temelden değiştirmeye zorluyor bizi. Artık zamanın uzaydan tümüyle ayrı ve bağımsız olmadığını fakat onunla birlikte uzay-zaman denilen bir nesneyi oluşturduğunu ifade edebilmeliyiz.[297]

"Zaman; batı felsefesinde düz bir çizgi, yaşam da bu çizgi üzerindeki iki nokta aralığı şeklinde hayal edilir. Doğu düşüncesinde ise; zaman dairemsi olarak tasavvur edilir. Zaman, kuyruğunu ısıran bir yılanla temsil edilir. Gerçekten, bugün fizikte gelinen son aşama da bunu doğrulamaktadır. Zamanın bir başlangıcı vardır.

---

[294] Buhari, Edeb, 101, Müslim, Elfaz, 516.
[295] Zaman ve Rolativite, İstanbul 1980, s. 29, Hadid, 57/3.
[296] Meydan Larouse, Zaman maddesi.
[297] Stephen Hawking,a.g.e., s. 42.

Evrenin yaratılışı anında madde, hareket ve zaman birlikte varlık sahasına çıkmışlardır."[298] Zamanın mahiyeti, aklımızın eşyayı tasarlamasına göre değişir. Tabiatta müşahede ettiğimiz zamanın kendine has bir mevcudiyeti yoktur. O sadece eşyanın bir varoluş şeklidir. Matematik zamana gelince, onu bütün parçalarıyla biz ortaya çıkarıyoruz.[299]

Zamanın parçacıkları olan yıl, ay, gün, saat, dakika, saniye, salise veya diğer üniteler itibaridir, izafidir. İdrakin bulunduğu ortamın doğal veya psikolojik sonuçları olan bu üniteler aslında yoktur. Varolan tek şey üniversel zamandır.[300]

Zaman fenomeni itibaridir demiştik. Zaman yalnız onu idrak edenler için vardır. Nasıl ki hız, yalnız başına değer kazanmazsa, zaman da rölatif canlı bir nesnenin dışında varlığını kanıtlayamaz.

Mekan sabit ve somut zaman ise değişken ve soyut olduğundan hareket halindeki bir maddenin yeri, elde zaman olmadıkça tayin edilemez. Evren dört boyutludur. Üçü; en, boy ve yükseklik diye tanımlanan yer, mekan, uzay koordinatı, dördüncüsü de soyut boyut olan zamandır.

Bir tren rayı tek boyutludur. Trenin pozisyonu bir istasyona veya bir kilometre taşına göre izah edilebilir. Bir geminin yeri ise enlem ve boylam çizgilerine göre hesap edileceğinden dolayı iki boyutludur. Fakat bir uçak, enlem-boylam çizgilerinden başka bir de uzaydaki bir cisme göre yüksekliği hesaplanacağından dolayı üç boyutludur. Bütün bu dimansiyonlarda hız varsa araçların pozisyonları da durmadan değişecektir. O halde ortaya mekandan ayrı bir de zaman girmektedir. "Kısacası zaman dördüncü bir boyuttur."[301] İşte bu betimlemeye göre Einstein, zamanı dördüncü bir koordinat olarak kabul etti. Rus fizikçisi Koziref ise zamanın boyut değil özel bir enerji olduğunu ileri sürdü.[302] İster boyut nazarı ile, ister bir enerji gözüyle bakılsın zaman madde ötesidir, mekanda sabit bir yeri yoktur ve izafidir.

---

[298] S. Merdin, a.g.e., s. 163.
[299] A. Carrel, a.g.e., s. 193.
[300] Haluk Cemil Tanju, a.g.e., s. 91.
[301] Haluk Cemil Tanju, a.g.e., s. 85.
[302] Haluk Nurbaki, İnsan Bilinmezi, İstanbul ts., s. 36.

Zaman metafizik bir olgu olduğundan idrakin bulunduğu ortamın doğal veya psikolojik bir sonucu olarak var kabul edilir, oysa ki zaman kavramının evrenin başlangıcından önce hiç bir anlamı yoktur. "Aziz Augustine, Tanrı evreni yaratmadan önce ne yapıyordu diye soranlara, "Böyle soruları soranlara cehennemi hazırlıyordu" biçimindeki cevap yerine zamanın, Tanrı'nın yarattığı evrenin bir özelliği olduğunu, ondan önce zamanın olmadığını söylerdi.[303]

Tanrı için zaman yoktur. Zaman da mekan da Allah'ın yaratma fiilinin biz gözlemci insanlar tarafından sürekli peş peşe görülebilecek tarzda kendisini bize göstermesinden ibarettir. Bize çokluk, çeşitlilik olarak görünen bütün varlık alemi, zamanı, mekanı ile birlikte sadece "ol (kün)" emrinin görüntüsüdür. Allah Teala; "Ve bizim emrimiz birdir,ancak bir göz kırpış, bir anlık bakış gibi hızlıdır."[304] buyurmaktadır. Her şeyin yaratıcısı olan Allah, zamanın yaratılış sebebini de şu şekilde serdetmektedir. "Biz geceyi ve gündüzü iki ayet yaptık, sonra gece ayetini silip gündüz ayetini gösterdik ki, Rabbinizden bir lütuf isteyesiniz, yılların sayısını ve hesabını bilesiniz. Biz her şeyi ayrıntılı bir biçimde açıkladık."[305]

Zamanın yaratılış sebebini bu şekilde açıklayan Allah Teala zamanın ve evrendeki her olayın gizemi hakkında insanı düşünceye davet etti. Böylece zaman mefhumu şiirden denklemlere kadar her sahanın içine sindi.

Sultanü'ş- Şuara, "Nedir zaman, nedir? Bir su mu, bir kuş mu? Nedir zaman, nedir? İniş mi, yokuş mu?"[306] diye hayretini dile getirirken zaman konusunda uzmanlaşmış fizikçiler zamanın, acaba sürekli bir akış halinde mi yoksa çok kısa aralıklı darbeler halinde akan bir özelliğe mi sahip olduğunu düşünüyorlardı.

Araştırma ve tartışmalar süre dursun insanın fikir ve zihin gücünün sınırlarını aşan, son derece cüretli ve atılgan bir yorum ile Einstein, zamanı dördüncü bir boyut olarak ele aldığından daha da ileri bir hamle yaparak zamanın

---

303 Stephen Hawking,a.g.e., s. 24.
304 Kamer, 54/50.
305 İsra, 17/12.
306 N.F. Kısakürek, Çile, İstanbul 1989, s. 265.

kısalacağı ya da uzayabileceğini ispatlıyordu.[307] Zaman, tıpkı nehirde akan bir su gibidir. Suyun nehirdeki hızı nasıl değişirse, zaman da uzayın başka başka bölgelerinde değişik hızlarla akar.

Belki zamanın bizimkinden çok daha yavaş seyrettiği gezegenler ve belki de zamanın tamamen durduğu yerler vardır. "Kozmik ışınların tetkikinden anlaşıldığına göre, evrenin çeşitli katlarında zaman akışı değişiktir. Daha yavaş veya daha hızlı olabilir."[308]

Evrende bir çok zaman vardır. Evrensel zaman, dünyasal zaman, biyolojik zaman, atomik zaman ve uzaysal zaman gibi. Her gezegenin olduğu gibi, her hücrenin, her molekül ve atomun da kendine göre zamanı vardır ve hiç biri diğerine uymaz.[309] Hatta zaman insandan insana bile değişkenlik ve izafiyet arz edebilir. Sevinçli bir anımızda zamanın ne kadar çabuk geçtiğinden şikayet ederiz. Üzüntülü bir durumda ise, zaman bir türlü geçmez. Bu durum *"Gâma müptelâ olanlara sor, kim bilir kaç saattir geceler"* gibi cümlelerle edebiyata bile yansımıştır. Bu nedenler daha çok psikolojiktir. Zamana elastikiyet veren beyindeki reflekslerin kararıdır. Sevinç ve üzüntü anındaki zamanın farklılaşması bazen kişinin beyin ve aklının, bazen de fiziksel durumun farklılığından gelebilir.

Einstein'ın izafiyet teorisine göre, içinde yaşadığımız kainatta zamanın rölatif hızlarda aktığı değişik yerlerin varlığı görülmüş ve gözlenmiştir. İki önemli faktör zamana elastikiyet vermekte ve ortaya inanılması güç sonuçlar çıkmaktadır. Bu faktörlerin birisi hız, diğeri kütledir.[310]

1. ZAMAN VE HIZ

Hareketlerin hızı arttıkça zamanın akışı yavaşlar. Bu prensip hem mekanik olarak ispatlanmış hem de fizik olarak gözlenmiştir. Zaman ve hız daima birlikte

[307] Einstein, Fiziğin Evrimi, çev. Öner Ünalan, Ankara 1976, s. 175, Stephen Hawking,a.g.e., s. 54, H. C. Tanju, a.g.e., s. 92.
[308] H. Nurbaki, Kur'an-ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler, Ankara 1987, s. 134.
[309] H. C. Tanju, a.g.e., s. 89.
[310] Taşkın Tuna, Yedi Uyurlar Gerçeği, Zafer Dergisi, sayı; 190, s. 27, J. Ray Dettling, Zamanın İçinde Yolculuk, Bilim Teknik, sayı;184, s. 18-19.

düşünülebilecek fenomenlerdir. Çünkü hız zaman üzerinde büyük etkilere sahiptir. Zaman böyle bir hızdan etkilenince maddeler de etkilenirler. Bir kaç örnekle konuyu detaylandırabiliriz:

"Gordon Cooper'ın uzayda yaptığı gezinin hiç kimsenin düşünme zahmetine dahi katlanmadığı, çok ilginç bir yanı vardı: Bu uçuş Cooper'i gençleştirdi. Ayrıca, saatini de yavaşlattı. Ne Cooper ne de arkadaşları bu değişikliği fark edemeyeceklerdir. Cooper, doksan dakikalık yörüngeyi her tamamlayışında, Cape Canaveral'daki bir arkadaşından saniyenin milyonda biri kadar daha az yaşlandı. Yirmi dört saat süren yörünge uçuşu sırasında da saati 1/60.000 saniye kadar bir yavaşlama gösterdi."[311]

"Amerikalı iki araştırmacı 1972'de, bir jet uçağının hızının bile zamanı biraz yavaşlatmaya yeterli olduğunu gösterdiler. Dört süper duyarlı atom saati ile dünya çevresinde bir tur uçtular. Uçaklara konan bu duyarlı saatlerin yeryüzündeki sabit saatlere göre 50 nonasaniye (Bir nanosaniye milyarda bir saniye demektir.) geri kaldığı.gözlemlendi. Fakat jet uçağının hızı ışık hızına oranla.yok denecek kadar azdır."[312]

Einstein, rölativite teorisini anlatırken bu gerçeği şu şekilde dile getirmektedir: "Klasik fizikte, hareket halindeki bir saatin ritmini değiştirmediği sessizce kabul ediliyordu. Bu öylesine apaçık bir gerçek olarak görünüyordu ki, sözünü etmeğe bile değmezdi. Oysa hiçbir şey apaçık sayılmamalıdır; gerçekten dikkatli olmak istiyorsak fizikte şimdiye kadar apaçık sayılmış bütün varsayımları titizlikle gözden geçirmeliyiz."[313] "Zaman artık bir değişmez değildir. Klasik dönüşümde zaman, bütün koordinat sistemlerinde hep aynıdır. Lorentz dönüşümünde ise değişiyor ve bir bakıma eski dönüşümdeki koordinatlar gibi davranıyor."[314]

Zamanın mutlak olmadığını doğrulayan bir çok deneyler yapılmıştır. Atomik partiküller, büyük bir hızla seyrettiklerinde, duran bir gözlemciye, daha

---

[311] Zaman ve Rolativite, s. 5,
[312] S. Merdin, a.g.e., s. 167.
[313] Einstein, Fiziğin Evrimi, s. 170.
[314] Einstein, Fiziğin Evrimi, s. 175.

düşük hızlarda seyrettikleri zamana nazaran daha yavaş bozunuyormuş gibi görünürler. Yukarıda verdiğimiz iki örnekte zamanın hız karşısındaki elastikiyetini ifade etmiştik. Yapılan başka deneyler ise zamanın mekana göre rölatif olduğunu da ispat etmektedir. Buna örnek olarak, yakın zamanlarda yapılmış bir deney verilebilir. Bu deney sırasında, son derece dakik iki saat, ayrı-ayrı, iki klasik uçağın içine yerleştirilmiştir. Bir uçak dünyanın çevresinde doğudan batıya doğru uçarken diğeri bu seyahati batıdan doğuya doğru yapmıştır. Hareket noktasına vardıklarında görülmüştür ki, bu iki saat artık aynı zamanı göstermemektedir. Hareket eyleminin kendisi, saatlerden birinin ötekine göre saniyenin milyarda biri kadar yavaşlamasına neden olmuştur. İşte zaman, bundan da anlaşılıyor ki mekana ve hıza göre rölatiftir. Ne mutlak zaman ne de evrensel saat diye bir şey kesinlikle yoktur.[315]

Rölativite kuramında; saatten söz ettiğimizde, sadece insan eliyle yapılan saatleri değil, bazı düzenli periyodik oluşlar geçiren her şeyi kastediyoruz. Dünya bir saattir, çünkü her 23 saat 56 dakika 4 saniyede bir, kendi etrafında dönmektedir. Atom bir saattir, çünkü çok belirli titreşimdeki ışık dalgalarını yayar, bunlar atom spektrumunda parlak çizgiler halinde görülür. Dünya periyodik olaylarla doludur ve temel yapıları, atomlarda görüldüğü gibi evrenin çeşitli yerlerinde olağanüstü bir benzerlik gösterirler. Bu periyodik olaylardan herhangi biri, zaman ölçümünde kullanılabilir.[316]

Hızlı ortamda, hangi türde saat olursa olsun aynı ölçüde yavaşlayacaktır. Yalnızca mekanik araçlar değil, tüm biyolojik, fiziksel ve kimyasal olaylar yavaşlar. Bu özellik atom-altı parçacıklara, elektronlara, protonlara kadar her şeyi kaplar. Buna insan vücudu da dahildir. Vücudun en küçük ve en basit sayılan hücre faaliyetinden, en karışık sindirim ve dolaşım sistemlerine kadar, bütün organizma; zamanın bu ağır işlemesinin etkisinin farkında olmadan fonksiyonlarını aynen devam ettirirler. İnsan şuur ve aklı da aynı tesir altında kalacağından, geçen zamanın ağır mı işlediği, yoksa hızlı mı işlediği anlaşılamaz. Nitekim Ashab-ı Kehf derin uykularından uyandıkları zaman ne kadar uyuduklarını tahmin edememişlerdi.

---

[315] Zaman ve Rolativite, s. 7,
[316] Bertrand Russell, a.g.e., s. 43.

Çünkü bütün hücreleri, duyu ve organları aynı oranda yavaşlama ritmine girmişti. Mağarada kendilerine uygulanan yaşam ivmesi onlara bu hissi vermiş ve hızın zaman üzerindeki etkisinden dolayı hiç yaşlanmadan uyanmışlardı.

Hareket eden sistemlerdeki zaman hızının azalması, yıldızlar arası gezilerde çok ilginç sonuçlar ortaya çıkarır. İzafiyet teorisinden yararlanarak zaman içinde bir yolculuğa çıkabiliriz. Farz edelim ki, güneş sistemimizden 8,8 ışık yılı uzakta olan Sirius yıldızının bir uydusunu ziyaret etmeyi tasarladınız ve bunun için de ışık hızı ile hareket edebilen bir roket kullanıyorsunuz. Sirius yıldızına gidiş gelişin 17,6 yıl süreceğini düşünmemiz doğaldır. Bu yüzden yanınıza çok fazla yiyecek malzemesi almak isteyeceksiniz. Eğer gerçekten ışık hızına yakın bir hızla gidebilecekseniz, yiyecek konusunda bir tedbir almanıza gerek kalmayacaktır. Işık hızının %99'u bir hızla hareket edebilirseniz saatiniz, kalbiniz, sindirim sisteminiz ve ruhsal gelişiminiz yavaşlayacak ve dünya küresinden Sirius'a ve oradan tekrar dünya planetine kadar olan uzaklığı kat etmek için gerekli olan 17,6 yıllık zaman size ancak birkaç saatmiş gibi gelecektir. Sabah kahvaltısından sonra yeryüzünden hareket etseniz Sirius'un gezegenine varışınızda kendinizi öğle yemeğine hazır hissedeceksiniz. Öğle yemeğinden sonra yola tekrar çıkarak akşam yemeği zamanında yeryüzüne dönmüş olacaksınız. Fakat rölativite yasasını unutmuşsanız, büyük bir sürprizle karşılaşacaksınız. Yakınlarınız sizden ümitlerini kesmişler ve siz olmaksızın 6570 defa yemek yemiş olacaklardır. Işık hızına yakın bir hızla yol aldığınız için 17,6 dünya yılı size sadece bir gün gibi gözükecektir.[317] Bu durum Kur'an-ı Kerim'de "iki gruptan hangisinin onların mağarada kaldıkları süreyi daha iyi hesapladığını anlamak için onları uyandırdık"[318] buyurulmaktadır. Burada iki grup[319] ayrı koordinat sistemlerinde bulunan iki gözlemcidir. Gözlemcilerden biri mağarada yüksek ivmeye tutulmuş ayrı bir uzay zaman koordinatında bulunan Ashab-ı Kehf'tir. Diğer gözlemci de herhangi bir ivmeye tabi olmadan Ashab-ı Kehf'den başka bir uzay-zaman koordinatında bulunan şehir halkıdır. Her iki grubun ölçtükleri zaman bir birinden farklı çıkmaktadır. Ashab-ı Kehf mağarada bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldıklarını söylerken, şehir halkı onların 300 veya

---

[317] Zaman ve Rolativite, s. 5.
[318] Kehf, 18/12.
[319] Geniş bilgi için bkz. er-Razi, a.g.e., XXI, 84, Alusi, a.g.e., XV, 212, Elmalılı, a.g.e., V, 343.

309 yıl kaldıklarını iddia etmekteydi. Aradaki bu çelişkiye rölativitede "ikizler çelişkisi- paradoksu" denir.[320]

Kur'an-ı Kerim'de koordinatları farklı iki gözlemcinin aralarındaki zamanın farkına işaretle şöyle bir ayet geçmektedir. " Yeryüzünde yıllar sayısıyla ne kadar kaldınız? Derler : Bir gün yahut günün bir kısmı kadar; sayanlara sor: Allah buyurdu:ki: Sadece birazcık kaldınız, keşke biliyor olsaydınız."[321] Farklı koordinatlarda bulunan gözlemciler için zaman da farklı işlediğinden iki ayrı gözlemcinin, biyolojik yapıları da farklı etkiler altında olduğundan, yerdekiler yaşlanırken uzay yolcusu genç kalmaktadır. Bu genç kalmanın sırrı hız artışında, diğer bir deyimle *ivme*'de yatmaktadır. Einstein'ın teorisine göre zaman, ancak hızı bu derecede artmış bulunan uzay gemisindeki astronot için uzamakta ve adeta geçmek bilmemektedir. Uzaya çıkıldığı zaman, zamanın hız miktarı karşısında elastikiyet kazanması önlenemez. Zaman böyle bir hızdan etkilenince maddeler de etkilenirler. Mesela, "herhangi bir madde eğer herhangi bir hıza tutulmuşsa duran eşitine göre küçülmeye başlar."[322] Einstein'ın sözleriyle kasdetmek istediği konu şudur: "Burada uzayın kendisinin büzülmesiyle ilgiliyiz ve hareket eden bütün cisimler büzülmüş olan bu uzay içine gömülü oldukları için aynı yolda aynı miktarda büzülmüşlerdir."[323] Netice olarak nasıl çok hızlı giden bir astronotun zamanı daha yavaş akıp uzamaktaysa aynı şekilde bu astronotun uzay gemisi de gidiş istikametinde $L' = L\sqrt{1-\frac{v^2}{c^2}}$ ..[324] oranında boyu kısalacaktır.

Cismin hızı, ışığın hızına yetişirse (v=c) cismin boyu sıfır olur, maddesel ağırlık ve kesafeti kalmaz yani bütün varlığı ile enerjiye dönüşür. Cismin hızı ışık hızını geçerse (v>c) asal değil sanal bir sayı çıkar ve zaman geriye doğru gitmeye başlar. İnsanlar dahil her madde için bu gerçek geçerlidir.

Bütün bunlar hayal veya efsane filan değil, modern fiziğin ileri yorumlarının matematik sonuçlarıdır. Zaman bir koordinat sisteminde başka, bir diğer koordinat

---

[320] Stephen Hawking,a.g.e., s. 54.
[321] Mu'minun, 23/112-114.
[322] H. C. Tanju, a.g.e., s. 92.
[323] Zaman ve Rölativite, s. 9.
[324] James A. Coleman , Herkes İçin Görelik, Çev: Osman Gürel, Ankara 1987, s. 31.

sisteminde ise başkadır. Zamanın izafiyeti, saatlerin değişik hızda çalışmasından ileri gelir. Saatlerin yavaşlaması ya da hızlanması, mekanik bir zembereğin ağır veya hızlı işlemesinden değil, bütün sistemin atom-altı seviyedeki parçacıklara kadar değişik hızdaki hareketinden kaynaklanır. Zamanın kısaldığı böyle bir ortamda insan vücudundaki kalp atışları, hücre bölünmeleri, beyin faaliyetleri vs. hep ağır işlemektedir.

Bu bilgilerden sonra zaman akışının arzda, atomda ve uzayda farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Madem ki zaman böyle bir değişkenliğe bir nevi esnekliğe sahiptir, öyleyse eski çağlardaki akış hızı ile şimdiki çağdaki akış hızı da farklıdır. Ayrıca zaman mekanların katlarında farklı etki ve yansımalara sahip olduğuna göre varlıkların ömürleri de mekanın muhtelif yanlarında değişik olabilir.

Zaman içinde yaptığımız yolculuktan bir müddet ayrılıp asıl mevzuumuz olan Ashab-ı Kehf'in koordinatlarına döndüğümüzde onların kendi zamanlarından 300 yıl ilerideki bir zamanda gözlerini açtıklarını, aradaki bu sürenin hayatlarından soyutlanmış olduğunu göreceğiz. Ashab-ı Kehf'in hayatlarında hiçbir etkisi görülmeyen bu zaman diliminde bir kesinti olmamıştı. Diğer yandan 300 yıl ileride olan insanlar da kendilerinden bu kadar süre geride olan insanlarla buluşma imkanı elde ettiklerinde kendi zamanlarından alınıp maziye götürülmemişlerdi. Bu olayda zaman Ashab-ı Kehf için ya belli bir süre dondurulmuş oldu ya da ölüm dahil, bütün organlarının faaliyetleri durduruldu veya bu kişiler bir koordinat sistemi değişikliği ile zamanın yavaş işlediği bir ortamda kaldılar. Kendilerine 8 -10 saat gibi görünen zaman sıkışması, rölativiteye göre 309 senelik bir zaman genleşmesine eşdeğer olmuştur.

Hızın zaman üzerindeki etkisini örnekleriyle tespit ettiğimiz pasajlardan sıyrılıp Ashab-ı Kehf'le ilgili Kur'an ayetlerine baktığımızda gerçeği bir kez daha yakalamış olduğumuzu görüyoruz. Bu yiğit gençler mekanın **kehf koordinatında** zaman içindeki yolculuklarına çıkarlarken "onları sağa-sola çevirirdik"[325] ibaresinden anlıyoruz ki müthiş bir ivmeye tabi tutulmuşlardır. Hızın yani ivmenin, bütün sistemin atom-altı seviyedeki parçacıklara kadar her şeyin üzerindeki

[325] Kehf, 18/18.

yavaşlatıcı etkisinden dolayı da Ashab-ı Kehf fiziki ve ruhi bir değişime uğramadan oldukları gibi genç uyanmışlardır. Çünkü zaman çalışmadığında mutlak hareketsizlik oluşur. Ayrıca "Eğer onların durumuna muttali olsaydın dönüp onlardan kaçardın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardı."[326] ayeti de mağaranın dışındaki koordinattan bakan gözlemcinin mağaranın içindeki koordinatta Ashab-ı Kehf'e uygulanan ivmenin etkisiyle oluşan zaman sıkışması karşısındaki şaşkın tavrına işaret eder. Daha önce de belirttiğimiz gibi hızın artışı oranında cisimlerde küçülme meydana gelir ve hız ışık hızına eşitlendiğinde madde enerjiye döner. Belki de dışarıdaki gözlemci Ashab-ı Kehf'in küçülmüş veya enerjiye dönüşmüş haliyle karşılaşacağı için ayette belirtildiği gibi ürperti içinde arkasına bakmadan kaçardı.

Kur'an'da Ashab-ı Kehf olarak bilinen ve bir mağarada 309 dünya yılı uyuyakalan, uyandıklarında ise, sanki bir gecelik uykudan kalkmış gibi kendilerini genç hisseden bu imanlı kişilerin hikayesi, zamanın uzayda farklı hızlarla akışından dolayı, alışılmışın üstünde bir yorum ihtiyacı ile zihnimizde işte bu şekilde canlanmaktadır.

2. ZAMAN VE KÜTLE

Zamanın akış hızına tesir eden hız faktöründen başka bir diğer faktör de kütledir. Zaman, kütlesi büyük cisimlerin etrafında daha yavaş geçer. Zaman ile çekim (gravitasyon) arasında son derece garip bir ilişki mevcuttur. Kütlesi fazla olan cisimlerin yakın çevresindeki zaman daha yavaş akıyor.[327] İnanılması imkansız gibi görünen fakat matematik formüllere dayanan bu kanunun en geniş uygulamaları astronomide "Black Hole" (Karadelik) olarak bilinen küçük hacimli, fakat büyük kütleli gök cisimlerinde görülür. Bu gibi gök cisimlerinin etrafındaki uzay-zaman yüzeyi "eğrilmekte" ve karakterini değiştirerek bambaşka bir

---

[326] Kehf, 18/18.
[327] İ. Ethem Derman, İnsanları Yaşlanmayan Bir Dünya, Bilim Teknik, sayı 182, s. 38.

geometrik şekil almaktadır.[328] Zamanın neredeyse durur gibi olduğu bu koordinat sisteminde neler olup bittiğini en ciddi ilmi makalelerden şaşkınlıkla öğreniyoruz.

Einstein, 1915'te kendi özel rölativite teorisini genişleten genel rölativite teorisini ortaya attı. Bu teorinin başlıca hipotezlerinden biri, yer-zaman koordinatlarının, büyük bir kütlenin etkisiyle eğrilmeye uğrayacağı ve bu eğrilmenin, kendini çekim gücü şeklinde göstereceği idi. Gerçekten de Sir Arthur Eddington 1919'da, güneş yakınından geçen yıldız ışınının bükülmesini izleyerek, yer-zaman koordinatlarındaki eğrilmeyi hesaplamıştır. Daha sonraları çok dakik atomik saatler kullanılarak zamanın, bir çekim alanında yavaşladığı saptanmıştır. Einstein, güneşteki bir saniyenin dünya üzerindeki 1,000002 saniyeye karşılık olacağını bulmuştu. Yapılan pek çok deney genel kuramın öngördüğü, güçlü kütle çekim alanının zaman sürecini yavaşlatacağının kanıtını oluşturmaktadır.[329]

Zamanın adeta durup sıfırlandığı çekim alanlarının en önemlisi karadeliklerdir. Eğer çökmekte olan bir yıldız, en az güneşinkinin üç katı bir kütleye sahipse, çekim gücü kendisine karşı koyan bütün öteki güçleri kıracak ve yıldız, yoğunluğu ile çekim alanı artık ondan hiçbir şeyin hatta ışığın bile kaçamayacağı ölçüde artıncaya kadar kendi içine doğru göçmeye devam edecektir. Böyle bir yıldızdan "ışık bile kaçamayacağı için"[330]onu göremeyiz, zaten karadelik adı buradan gelmektedir. Çöken yıldız on güneş kütlesine sahipse, bu görünme durumu, yarıçapı 28,8 km'ye düşünce ortaya çıkacaktır. Böyle bir yarıçapa sahip küresel yüzeye "olay ufku" adı verilmektedir. Ne var ki, yıldız bu halde de durmayacak, saniyenin çok kısa bir kesrinde "singularity = gariplik" diye adlandırılan minicik bir nokta oluncaya kadar küçülecektir. Bundan sonrası fizik bilgilerimizin dışındadır; çünkü böyle bir durumda hem zaman, hem de yer kavramları ortadan kalkmaktadır.[331] Kainatın bu gibi bölgelerinde zamanın hızı o kadar yavaşlar ki, mesela 309 senelik bir dünya zamanı orada 10 saate kadar düşebilir. Tam karadelik düzlemi üzerinde ise, zaman durur. Acaba Ashab-ı

---

[328] Hanaslı Gür, Geçmiş Zamanlara Yolculuk Mümkün mü?, Bilim Teknik, sayı 260, s. 6.
[329] James A. Coleman , a.g.e. s. 75, J. Ray Dettling, a.g.m., Bilim Teknik, Mart 1983, s. 19.
[330] Hawking, a.g.e., s. 118.
[331] J. Ray Dettling, a.g.m., Bilim Teknik, Mart 1983, s. 19.

Kehf'in zamanını üç asır durdurup hapseden mağara, dünyaya düşmüş, merkezde bir mini karadelik olamaz mıydı?

Kur'an'ın zaman içinde ilim ilerledikçe yorumlanabileceğini en iyi ispatlayan ayetlerden biri de "Güneşi görüyorsun: Doğduğu zaman Mağaralarından sağ tarafa kayar, battığı vakit ise onları sol tarafa doğru makaslayıp geçer"[332] ayetidir. Burada ışığın adeta mağaraya saplandığını ve rotasını doğru tayin edemediğini görüyoruz. Işığın dahi kendisinden kaçamadığı kara delik bölgesinde hiçbir şey hatta zaman bile ondan kurtulup uzaktaki bir gözlemciye ulaşamaz.[333] Zamanın akmadığı bir bölgede Ashab-ı Kehf işte bu şekilde 309 sene hiç yaşlanmadan, ve bir gıdaya da ihtiyaç duymadan kalakaldılar. Eğer rölativite teorisini ve Ashab-ı Kehf'in kıssasını kara delik düzleminde iyice muhakeme edebilirsek zaman içinde bir yolculuğa dahi çıkabilir ve galaksiler arasında mirac benzeri bir olayı yaşayabiliriz.

Ashab-ı Kehf olayını, Peygamber Efendimizin miracını, Süleyman (A.S.) devrinde meydana gelen bazı hadiseleri, Hızır ve Zülkarneyn (A.S.)'ın müdahalesine maruz olan zaman paradokslarını daha iyi anlamamız için Kur'an'ın müspet ilimlerle olan içiçeliğine ve konumuzun odağı olan zamanın izafiliğine Kur'an nazarıyla bakmamız icap edecektir.

D. KUR'AN-I KERİM'DE İZAFİYET

Kur'an-ı Kerim'i fizik, kimya, astronomi ve tıp gibi müspet ilimlerin kendi aralarında sürdürdükleri denklem savaşlarında hakem ve nihai karar yeri olarak mütalaa etmek, peşinen söylemek gerekirse oldukça şaşırtıcıdır. Hele Kur'an ve pozitif bilimler arasında uyuşmazlık değil, uyum söz konusu olacağı için bu hayret daha da artacaktır.

İslam'ın vahiy mahsulü Kitabını ilimle karşılaştırmaya bir hazırlık olması için birkaç ayete işaret edeceğiz:

---

[332] Kehf, 18/17.
[333] Hawking, a.g.e., s. 118.

1- Yeryüzünde yaş ve kuru, istisnasız her şey apaçık bir kitaptadır.[334]

2-Biz kitapta hiçbir şeyi ihmal etmedik.[335]

3- Biz sana her şeyi açıklayıcı kitabı indirdik.[336]

4- Hâlâ Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi?[337]

Ayeti kerimelerin zahiri anlamlarından da anlaşılacağı üzere, Kur'an'da her şeyin var olduğunu çıkmış ve çıkacak bütün ilimlerin hepsine işaret bulunduğunu, bu ayetlerde açıkça görmekteyiz.

Allah Teala yüce Kur'an'ında "Kafirler, görmezler mi ki, gökler ve yer bitişik idiler, onları biz ayırdık ve her canlı şeyi sudan yarattık. Hâlâ iman etmezler mi?"[338] ayetiyle kainatın yaratılışına, "Sen dağlara bakar da onları donuk-durgun görürsün. Oysaki onlar, bulutların dolaştığı gibi dolaşmaktadırlar"[339] ayetiyle dünyanın dönüşüne, "Allah gökleri, görebileceğiniz direkler olmaksızın yükseltendir"[340] ayetiyle gravitasyona (çekim kanunu), "Semayı biz, kendi ellerimizle yaptık ve onu biz genişletiyoruz."[341] ayetiyle kainatın genişlemesine, "Yeryüzünde dolaşın da yaratılışın nasıl başladığına bir bakın."[342] "Göklerde ve yerde neler oluyor bir bakın"[343] ayetleriyle jeolojiye, "Allah kimi doğru yola götürmek isterse, onun göğsünü İslam'a açar. Kimi saptırmak isterse göğsünü öyle bir daraltır ki, o, göğe yükseliyormuş gibi olur"[344] ayetiyle dünyayı kuşatan atmosfer tabakasına, "Size hem korku hem ümit olsun diye şimşeği gösteren O'dur. Yüklü-yüklü bulutları da O oluşturuyor"[345] ayetiyle havanın elektriklenmesine, "Biz aşılayıcı rüzgarlar gönderdik"[346] ayetiyle botaniğe işaret

---

[334] En'am, 6/59.
[335] En'am, 6/38.
[336] Nahl, 16/89.
[337] Nisa, 4/82.
[338] Enbiya, 21/30.
[339] Neml, 27/88.
[340] Rad, 13/2.
[341] Zariyat, 51/47.
[342] Ankebut, 29/20.
[343] Yunus, 10/101.
[344] En'am, 6/125.
[345] Rad, 13/12.
[346] Hicr, 15/22.

ettiği gibi, matematiğe,[347] zoolojiye,[348] psikolojiye,[349] sosyolojiye,[350] tıbba,[351] cinsiyet bilimine,[352] antropolojiye[353] ve ziraat[354] gibi pek çok ilme de hatırlatmalar göndermiştir. Hatta son asrın en popüler bilimsel kuramı olan rölativite-izafiyet teorisine de Kur'an'da geniş bir şekilde işaretler olduğunu görmekle beraber Peygamberimizin hayatında önemli bir yere sahip olan miraç olayında da izafiyete ait bazı mülahazalar elde edebiliyoruz. Ashab-ı Kehf ve miraç hadiselerinde görünen zaman paradokslarının yanında Kur'an-ı Kerim'de zamanın izafiliği hakkında sarih ayetler de bulunmaktadır:

1- Senden azabın çabuk gelmesini isterler. Allah va'dine asla ters düşmez. Şu da bir gerçek ki Rabbinin katındaki bir gün, sizin saymakta olduğunuz bin yıl gibidir.[355]

2- Gökten yere kadar bütün işleri o düzenleyip yönetir. Sonra bütün bu işler sizin saya geldiklerinize göre bin yıl tutan bir günde O'nun nezdine çıkar.[356]

3- Melekler ve Ruh, miktarı elli bin sene olan bir günde yükselirler O'na.[357]

4- Onları huzuruna toplayacağı gün, gündüzün bir saatinden başka, dünyada durmamış gibidirler; aralarında tanışırlar. Allah'a kavuşmayı yalanlayıp da doğru yolu tutmamış bulunanlar, hüsrana uğramışlardır.[358]

5- Allah buyurur ki: Yeryüzünde, yıllar sayısıyla ne kadar kaldınız? "Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldık. İşte sayanlara sor" derler. Buyurdu ki: Sadece birazcık kaldınız. Keşke biliyor olsaydınız.[359]

---

[347] Kehf, 18/25.
[348] Nahl, 16/5-8.
[349] İsra, 17/85.
[350] Rum, 30/21, Nahl, 16/80.
[351] Tarık, 86/6-7, Zumer, 39/6, A'raf, 7/31.
[352] Bakara, 2/187, Tarık, 86/6-7.
[353] Rum, 30/20, En'am, 6/2.
[354] Bakara, 2/261.
[355] Hacc, 22/47.
[356] Secde, 32/5.
[357] Mearic, 70/4.
[358] Yunus, 10/45.
[359] Mu'minun, 23/112-114.

6- İçlerinden biri şöyle konuştu: "Ne kadar durdunuz?" Dediler: "Bir gün yahut günün bir parçası kadar." Dediler ki: Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir.[360]

7- Allah, o kişiyi yüz yıllık bir süre için öldürmüş, sonra diriltmişti. "Ne kadar bekledin?" demişti. "Bir gün veya günün bir kısmı kadar bekledim"dedi. Hayır, dedi, aksine sen, yüz yıl kaldın.[361]

Bir çok İslam alimi, bu ayetlerin hakiki anlamlarının yanında zamanın izafiliğine de işaret ettiğini söylemişler ve bu ayetleri Einstein'ın izafiyet teorisine göre yorumlamışlardır. Gerçekte bu ayetlerden, göklerde yahut uzayın derinliklerine ve kainatın yukarı bölgelerine doğru gidildikçe zaman akışının evrenin çeşitli yanlarında farklılaştığı, zamanın hız kazandığı ve evrendeki her basamağın kendine göre bir zamanı olduğu anlaşılmaktadır. Bu da şüphesiz ki oralarda zamanı tayin eden hareket ve oluşumların, dünyamızınkine benzememesinden kaynaklanmaktadır.[362] Bu noktada diyebiliriz ki izafiyet kuramı aklın ve mantığın sınırlarını patlatırcasına gerdiği için insanı hayretler içinde bırakmaktadır. Ashab-ı Kehf olayı da insanın zihin ve ufkunu gerdiği için daha ilk ayette Allah Teala "Ey Peygamber! Yoksa sen Ashab-ı Kehf'i mağara ve kitabe yaranını bizim ayetlerimizden, hayrete düşüren bir tanesi mi sandın?"[363] buyurarak olayı duyanları teskin etmektedir. Çünkü bunda şaşılacak bir şey toktur. Allah onun gibi daha neler yapmış ve yapacaktır. Onların durumu Allah'ın kudret ve egemenliğinin içinde şaşılacak bir şey değildir. Göklerle yerin yaratılması,[364] gece ile gündüzün değişip durması, güneş, ay ve yıldızların musahhar kılınması[365] ve bunlardan başka Allah'ın kudretine delil olan bir çok ayetler, Ashab-ı Kehf'e dair haberlerden daha çok şaşırtıcıdır. Çünkü evrenin sayfalarında mevcut olan şaşkınlık verici olaylar Ashab-ı Kehf kıssasını Allah'ın indinde basite indirgemektedir.

---

[360] Kehf, 18/19.
[361] Bakara, 2/259.
[362] Celal Yeniçeri, Uzay Ayetleri Tefsiri, İstanbul 1995, s. 169, S. Merdin, a.g.e., s. 171, C. Kırca, Kur'an-ı Kerim'de Fen Bilimleri, s. 75, H. Nurbaki, Kur'an-ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler, s. 133.
[363] Kehf, 18/9.
[364] Bakara, 2/117.
[365] A'raf, 7/54.

Zaman Ashab-ı Kehf koordinatı ile onları öldürmek için takip edenlerin koordinatları arasında sadece 300 yıllık bir izafiyet gösterirken Allah'ın katındaki bir günlük zaman ise bizim koordinatımızda 50.000 yıllık bir genleşmeye maruz kalmaktadır. Böylece zaman değişik koordinatlarda elastikiyet veya sıkışma gösterebilmektedir.

Zamanın izafiyet kazandığı mekanlardan birisi de miraç ufkudur. Zira miraç olayında bast-ı zaman, yani zaman içinde zaman meydana gelmiştir. Zaten miraç kelime itibariyle, yukarı çıkma, tırmanma ve perde-perde yücelme manasına gelir.

Hz. Peygamber, Mescid-i Aksa'dan başlayan miraç yolculuğunda bütün gökleri kat etmiştir. Miraç rüyada, ruhen veya düşüncede yapılan bir seyahat değildir. Şu kadar var ki biz, Peygamberin verdiği bilgilerden; Onun, seyahat öncesinde, bedeninin uzay ve gök şartlarına uyarlandığını ve bunun için kendisinin bir ameliyata tabi tutulduğunu öğreniyoruz. Bu ameliyatla beraber onun zihni ve ruhi varlığı derin bilgi, hikmet ve imanla doldurulmuştur.[366] "Bu iman doldurma işi, seyahatle ilgili kuşkuların giderilmesi ve bu olaya onun kalben tam hazırlığının teminine yönelik bir ameliye olmalıdır. Çünkü bir peygamberde öteki türden bir iman eksikliği bulunmaz. Burada önemli olan ruhen, aklen ve bedenen hazırlık yapılmadan göklere yolculuk yapılamayacağının insana anlatılmasıdır.[367] Böyle bir işlem ve hazırlığın ardından Hz. Peygamber Mescid-i Aksa'ya götürülmüştür ki o, dünya mekanında ilk intikali Kudüs'e yaparken, zamana bağlı kalarak bir kaç saniye harcadığı halde, Cebrail eşliğinde göğe çıkmayı, göklerin son hududu olan Sidretü'l- münteha'yı aşıp oradan hem zamanın ilerisini hem de gerisini, cennet-cehennemi, Arş hariç bütün alem ve evreni sıfır zamanda seyretmiş ve anlatılması asırlar sürecek intikalleri yatağı soğumadan yaşamıştır.

Miraç denilince Burak'tan söz etmeden geçmek uygun olmaz. Yolculuğun Mekke ile Mescid-i Aksa arasındaki İsra bölümü bu binit ile yapılmıştır. "Burak katırdan küçük, merkepten büyük ve adımını bakışlarının erişebildiği yerin ilerisine koyan beyaz bir binek hayvanıdır.[368] Sözcük olarak "burak" şimşek anlamındaki

[366] Buhari, Tevhid, 37, Salat, 1, Müslim, İman, 260-264, Nesai, Salat, 1.
[367] Celal Yeniçeri, a.g.e., s. 466.
[368] Buhari, Bed'ül-Halk, 6, Müslim, İman, 259-264.

"bark" kelimesiyle aynı kökten gelmektedir. Buna göre Hz. Peygamber ışık hızı bir sür'atle neredeyse sıfır zaman içerisinde ânlık intikaller yaşamıştır.

Hz. Muhammed (S.A.V.) gecenin çok küçük bir zaman dilimi içerisinde, uçsuz-bucaksız evreni nasıl dolaşıp evine tekrar nasıl dönüyor. Onu alıp götüren gücün hızı nedir ve bu güç hangi zaman birimini kullanmıştır?

Hz. Peygamber (S.A.V.), miraca çıktığı zaman melek eşliğinde gittiğine göre burada ona "melek hızı" tatbik edilmiştir. Topraktan yaratılan varlıkların hızları bellidir. Nâr'dan kaynaklanan ışığın hızı da, bilindiği gibi saniyede 300.000 kilometredir.[369] Günümüzde uzay mesafe ölçümlerinde bu hız birimi kullanılmaktadır. Fakat Hz. Peygamber, ateşten çok daha latif ve yaratılışta bir öz ve incelik oluşturan Nûr'dan yaratılmış bir melek eşliğinde bu seyahate çıktığına göre ona, ışıkla ölçülemeyecek bir hız uygulanmış olmalıdır. Kanaatimize göre bu *nûr hızı*[370] olmalıdır veya bu yolculuk, henüz bilemediğimiz başka bir hız-zaman birimine göre gerçekleşmiş olmalıdır. Biz Kur'an-ı Kerim'den göklerin derinliklerine ve kainatın üst katlarına doğru gidildikçe hız ve zaman olayının da çok farklılaştığını görüyoruz. İlgili Kur'an ayetlerinden öğrendiğimize göre, yer küre üzerindeki 1000 yıl göklerin bazı kesimlerinde bir güne ve buradaki 50.000 yıl da göklerdeki bazı bölgelerde ve özellikle de üst katmanlarda yine bir güne tekabül etmektedir.[371]

"Yer yüzü üzerinde gün, dünyanın kendi ekseni etrafında tam bir devir yapmasından meydana gelir. Bu dönüş 23 saat, 56 dakika ve 4 saniyedir. Yani bizim dünya günümüz 86.164 saniyedir. Sene ise bugünkü bilgimize göre dünyanın, güneş etrafında tam bir dönüş yapmasıdır ki, en ince aletlerle yapılan gözetleme ve ölçümlere göre bu, 365 gün, 5 saat, 48 dakika ve 46 saniyedir. Bunun toplam miktarı ise, 31.556.926 saniyedir. Hacc ve secde surelerinde beyan edildiği üzere bir ilahi gün, bin seneye tekabül etmektedir.

Yani 86.164 ilahi saniye, 31.556.926 dünya saniyesidir. Buna göre bir ilahi saniye, 366.242,5 dünya saniyesine tekabül eder. Fakat biz dünya sakinlerine göre,

---

369 B. Russell, a.g.e., s. 28.
370 Celal Yeniçeri, a.g.e., s. 468.
371 Bkz. Hacc, 22/47, Secde, 32/5, Mearic, 70/4.

bir zaman birimi olan saniye ne demektir? Modern ilmin söylediğine göre saniye, belirli bir hareket birimidir. Bu tarif ise her hangi bir cismin, bir yerden diğer bir yere intikalinin mecazi bir ifadesidir. Yani saniye, dünyanın güneş etrafında seyrettiği yörüngenin 31.556.926 da bir parçasıdır. Bu parça en ince rasat aletlerine göre 29,8 km. uzunluğundadır. Yani dünya kendi yörüngesinde saniyede 29,8 km. sür'atle hareket etmektedir. diğer bir tabirle, dünya saniyesi, dünyanın güneş etrafındaki yörüngesinde 29,8 km.'lik harekettir.

İlahi saniye ve onun karşılığı olan hareket miktarına gelince: Bir ilahi saniye, 366.242,5 dünya saniyesi karşılığıdır. Dünya saniyesi de 29,8 km.'lik bir harekettir. O takdirde bir ilahi saniye 29,8 x 366.242,5= 10. 914.026,5 km.'dir. Yani ilahi saniye en azından 11 milyon km. civarında bir hareketi ifade eder.

Bir ilahi günün elli bin seneye tekabül ettiği zikredilen Mearic suresindeki hesaba gelince: Buna göre bir ilahi saniye, 545.707.325 km. eder. Bu da bir ilahi saniyenin 37-1850 ışık saniyesine denk olduğunu gösterir. Bu demektir ki ilahi alemin sür'ati beşer duygularının bildiği bu alemdeki mevcut şeylerin en sür'atlisi olan ışık sür'atinden 37-1850 defa daha fazladır.

Saniyede 300.000 km. hızla hareket eden ışık, yer küresi etrafında bir saniyede 7,5 kere dönüyor iken, ilahi nûr, bu küre etrafında 277,5 ile 13.875 kere dönmektedir. Bu açık hakikatin ışığı altında Kur'an'daki bir çok şeylerin mahiyetini anlamak ancak mümkün olabilmektedir. Çünkü bunlar, eskiden bilinmeyen fakat çağımızda bilinen izafiyet kavramlarına uygun bir şekilde gelmiştir."[372]

Bunlar Kur'an'da sadece birer misal olarak verilmiş ve aslında bunlarla zaman olayının izafiliğine ve değişkenliğine dikkat çekilmiştir. Konumuz açısından bu olay önemli bir husustur. Çünkü gerek Kur'an-ı Kerim'de ve gerekse Hz. Peygamber'in sözlerinde uzay ve göklerle ilgili mesafelerin, yer yüzünde o günkü Arapların kullandığı her hangi bir uzunluk ölçüsüyle değil de zaman birimi olarak

---

[372] Celal Kırc. Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler, s. 153-154.

verilmesi dikkat çekicidir. Günümüzde de gök biliminde aynı şey yapılmakta ve zaman-mesafe ölçümlerinde ışık yılı baz alınmaktadır.

Miraç olayında bir iki noktaya daha değinmek uygun olacaktır. Eğer kurulduğundan bugüne kainatta en yüksek hız olarak ışık hızını kabul edersek evrenin en son kazandığı zaman ve mekan boyutlarını açıklamamız mümkün olmaz. Bu zaman ve mekan boyutlarıyla kıyaslandığında bir nokta hacminde sayılabilecek ilk bulutsu kütlenin[373] tek bir halde ve yekpare bir sistem iken bölünüp açılarak[374] yani *ratk* iken *fatk* olarak sonsuz boşluklarda bugünkü çap ve hacmine ulaşması, evrenin bize söylenen yaklaşık 15-20 milyar yıllık yaşından çok daha fazla bir zamana ihtiyaç göstermesi söz konusu olabilir. Çünkü ışıkları bize evrenin bu yaşından çok daha fazla uzaklardan gelen alemler olabilir veya böyle alemler bulunabilir. Bu takdirde bunların ilk bölünmeden sonra böylesi uzaklarda yer alabilmeleri için evrenin yaşından kat-kat daha fazla bir zamana ihtiyaçları olur. O halde evrenin ilk çekirdek ve yumurtası sayılan ve akıl almaz enerji gücüne sahip bu kütlenin ilk patlama ile uzaya yayılış hızının ışık hızı değil ondan çok daha ilerde bir hız olması ve zaman dediğimiz mefhumun da izafi olması gerekmektedir.[375]

Hız-zaman ilişkisi Ashab-ı Kehf kıssası ile miraç olayında birbirine ters orantılı bir denklem gibidir. Mağarada uzun bir zaman içinde hareketin yavaşladığı gözlenmektedir. Yani, zaman normal seyrine devam ederken Ashab-ı Kehf'in biyolojik hareketi donuklaşmakta, miraçta ise zaman durağanlaşmakla beraber Hz. Peygamber'in hareketi akıl almaz bir şekilde hız kazanmaktadır. Uzeyr (A.S.)'ın olayı ise tamamen farklılık arz etmekte ve bu ilişki sentez edilmiş gibi görünmektedir. Çünkü zaman, deneye tabi tutulan bazı maddeler üzerinde etkin bazılarında ise durağanlaşmıştır. Öyleyse zamanın akma hızı mekanın her tarafında izafi olarak değişebilmektedir. Ashab-ı Kehf ve miraç olayından başka Kur'an-ı Kerim'de hız-zaman ilişkisini açık olarak görebileceğimiz olaylardan birisi de Sebe Melikesinin tahtının Süleyman (A.S.)'ın huzuruna saniyeden daha kısa bir zamanda getirilmesi ile ilgili sahnedir. Kur'an-ı Kerim'de bu hadiseye ilişkin ayetlerin

---

[373] Fussilet, 41/11.
[374] Enbiya, 21/30.
[375] Celal Yeniçeri, a.g.e., s. 469.

mealleri şöyledir: "Süleyman, kurmaylarına dedi ki: Onlar teslim olup huzuruma gelmeden önce, o kadının tahtını hanginiz bana getirebilir? Cinlerden bir ifrit şöyle dedi: Sen daha makamından kalkmadan, onu sana getirebilirim. Ben bunu yapacak güçteyim ve gerçekten güvenilir biriyim. Kendinde Kitap'tan bir ilim olan kişi de şöyle dedi: Ben onu sana, gözünü kırpmadan önce getiririm. Derken Süleyman, tahtı yanı başında kurulmuş görünce dedi ki: Rabbimin lütfundandır bu. Şükür mü edeceğim, nankörlük mü diye beni denemek istiyor..."[376]

Belkıs'ın tahtının Süleyman (A.S.)'ın huzuruna getirilmesi olayı seslerin ve suretlerin uzak mesafelerden nakledilmesinin yanında mücessem nesnelerin de ışık hızıyla hareket ettirilip ışınlamasına işaret ettiği[377] gibi zamanın akma hızının da izafi olarak değişebileceğine işaret etmektedir. Günümüzde bu yönde çalışmalar sürmektedir. İlmi ve teknolojik gelişmelerin durumu ve hızı ortada iken, söz konusu mûcizelerin benzerinin bugün veya yarın gerçekleşemeyeceğini iddia etmenin akli ve mantıki olacağını düşünmek uygun değildir. Üstelik bu hadise mucize de değildir. Müfessirlerin büyük çoğunluğuna göre, kendisinde ilim bulunan Süleyman (A.S.)'ın beraberindeki adamlardan birisidir. Bu zat kendisinin sahip olduğu, ancak mahiyeti açıklanmayan kitap ilmiyle bu olayı gerçekleştirebildiğine göre, bugünkü insanlık da böyle bir ilmi yakaladığı zaman bunu da gerçekleştirebilir. Mevzuumuz açısından can alıcı bir nokta da şudur ki insanların ilim sayesinde cinlerden ve diğer varlıklardan daha bilgili ve daha maharetli olabileceği görülmektedir. İnsanların ilmen ve fennen çok ileri gidebileceğini ifade eden ayetlerden birisi de şudur:

"O'na: Köşke gir! dendi. Melike onu görünce derin bir su sandı ve eteğini yukarı çekti. Süleyman: Bu, camdan (billûr) yapılmış şeffaf bir saraydır, dedi.[378]

Bu ayet eski devirlerde çeşitli ilim ve tekniğin son derece geliştiğini ifade eder. Çünkü böyle bir saray, mesken, inşaat, mühendislik ve mimarlıktan başka, demircilik, marangozluk, camcılık, tezyin, dekor gibi yüksek bir medeniyetin mahsulü olan pek çok zevk, sanat, ilim, fen ve tekniği gerektiren bir sektörün

---

[376] Neml, 27/38-40.
[377] İ. Şengül, a.g.e., s. 333.
[378] Neml, 27/40.

mahsulüdür. Bu sektör ilimde o kadar ilerlemiştir ki 20. asırda bile henüz kavranamayan zamanı rölatif hale getirebilmiştir. Üstelik bu olay bir mucize de değildir. Çünkü kendisine ilim verilmekle mümtaz kılındığı belirtilen saltanat sahibi bir peygamberin hükümran olduğu bir cemiyette, böylesi bir bilim-teknik seviyenin olmadığı ve bunların her seferinde mucizevi yollarla gerçekleştirildiği iddia edilemez.

Zamanın durağanlaşıp hızını ve eşya üzerindeki etkisini kaybedebileceği ile ilgili Kur'an'da Ashab-ı Kehf olayından başka miraç, Belkis'in tahtı, Üzeyr (A.S.), Hızır (A.S.) ve Zülkarneyn hadiseleri de göstermektedir ki gerek mucize olarak, ve gerekse ilim ile evrende zaman, matematik denklemlere göre uzayıp kısalıyor, genişleyip daralıyor ve zamanın bağlı olduğu uzay da aynı şekilde uzay-zaman olarak sıkışıp genişleyebiliyor. Madem ki zaman böyle bir değişkenliğe, bir nevi esnekliğe sahiptir öyleyse, eski çağlardaki akış hızı ile şimdiki akış hızı da farklı olabilir.

Zamanın akış hızındaki esnekliğe daha pek çok örnek verebiliriz. Ancak konunun iyice açıklandığı kanaatinde olduğum için bu kadarla iktifa etmek istiyorum.

Kendi başına dua ve zikir ile gelen ve tasavvuf terminolojisinde sık sık rastladığımız tayyı zaman ve mekan gibi mefhumların bilim ile gerçekleştirilebileceği ve örneklerinin daha önceki toplumlarda da yaşandığını ilahi kitaplardan da öğrendiğimiz gibi. pozitif bilimlerden de bunun mümkün olabileceğini gördük ve öğrendik.

SONUÇ

Ashab-i Kehf'in verdiği mücadele, çektiği eziyetler ve zalimler tarafından yapılan baskının akabinde Allah'ın yardımıyla zafere ulaşmaları, bu durumda olan her kese bir ışık ve ümit kaynağı olmuştur. Kur'an'da Kehf suresinde kendilerinden sadece birkaç ayetle bahsolunmasına rağmen, Kehf kıssası doğuda da batıda da geniş yelpazede yankı bulmuş ve hakkında pek çok eser yazılmıştır. Bütün bu eserlerde konunun tarihi seyri rivayetlere dayandırılarak olayın vuku bulduğu yer tesbit edilmeye çalışılmıştır.

Ashab-ı Kehf kıssasına ilişkin dünyanın muhtelif bölgelerinde 33 kadar yer tayin edilmesine rağmen bu mahallerin bütünü hakkında çeşitli ihtilaflar da mevcuttur. Bu bölgelerin tamamında Ashab-ı Kehf mağarası olduğu söylenen yerler birbirine benzemektedir. Hepsinde Romalılara ait tarihi kalıntılar, mabetler, mağaralar ve bu mağaralarda mezarlar bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de de olayın yerini ima eden bazı işaretler haricinde herhangi bir yer tayin edilmemiştir. Çünkü Kur'an'ın temel hedefi yer, ülke veya bölgelere ait coğrafik malumatları vermek değil, dini akideyi pekiştirmektir. Durum böyle olunca ismi geçen bütün bölgeler tahmini bazı bilgilere dayandırılmış olmaktadır. Kaldı ki Ashab-ı Kehf'in yeri ve zamanı ancak bir nasstan faydalanılarak öğrenilebilir. Bu nass da "Güneş doğduğu zaman mağaranın sağ tarafına, battığı vakit sol tarafına doğru onları makaslayıp geçtiği" hükmüdür. Bu nasstan hareketle yapılan araştırmaların sonucunda bir çok kişi olayın Tarsus'ta vuku bulduğuna kanaat getirmektedir. Ancak bu kaanat kesin bir hüküm olmaktan uzaktır.

Ashab-ı Kehf kıssasında gerek bizim Peygamberimiz (S.A.V.) gerekse daha sonra gelen tebliğciler için teselli edici önemli işaretler vardır. Çünkü ilahi emirleri tebliğ etmede en büyük vazife olan " Emr-i bil Máruf ve Nehy-i ani'l Münker" yapılırken büyük zorluklar yaşanacağı muhakkaktır. Ashab-ı Kehf "Emir-Nehiy" çizgisinde yürürlerken kendi topluluklarıyla çatışmaya girmemeleri kaçınılmazdı. Bir taraftan siyasi iktidarı ellerinde bulunduran aristokrat ve totaliter sistemin temsilcileri, öbür tarafta avam ve halk tabakası yani mustazaflar topluluğu yer almaktadır. Bu iki sınıf mücadelesinin sonunda mazlumlar bütün ümitlerini yitirip mağaralara sığınmaya razı oldukları zaman imanlarının hakikatini ispat ettikleri için Allah onlara mutlak bir zafer verir.

Yine Ashab-ı Kehf kıssasında, mü'minler ve özellikle tebliğciler için örnek teşkil edecek hususlardan birisi de; genç delikanlıların aileleriyle olan ilişkileridir. Bir mü'min bütün çabasından sonra gerektiğinde sırf Allah rızası için anneden, vatandan, arkadaştan ayrılabilmelidir. Hz. Muhammed (S.A.V.)'in, Hz. Musa'nın ve diğer peygamberlerle salih kulların da yaptığı buydu.

Ashab-ı Kehf'in mağlubiyetine ramak kala mağaraya sığınıp orada derin ve sakin bir uykuya dalıp asırlar sonra uyanması, Hz. Peygamber'in en zayıf anında en zayıf bir örümcek ağıyla Sevr mağarasında müşriklerden korunması, Hz. Yusuf'un kuyunun dibinden alınıp ucuz bir fiyata satıldıktan sonra Mısır'a sultan olması, Hz. Nuh'un "Rabbim ben mağlup oldum" diye figanının ardından tufan olayı ile desteklenmesi ve buna benzer bütün olaylar gösteriyor ki, mazlumlar inkarcıların baskılarına karşı Allah'ın izniyle desteklenmekte ve hiç beklemedikleri bir tarzda zafere ulaşmaktadırlar.

Ashab-ı Kehf zafer yolunda uykuya dalarken mağaranın içinde ilginç perdeler aralanmaktaydı. Artık mağara sıradan bir sığınak değil bir uyku labaratuvarı, bir hastane, sûni bir atmosfer tabakası ve bir zaman tüneli halini almıştır. İşte bu zaman tünelinde Ashab-ı Kehf küçük bir yolculuğa çıkmış ve 300 küsur senelik bir zamanı atlayarak başka bir dönemde uyanmışlardı.

Kur'an-ı Kerim'de daha başka zaman ve mekan atlama hadiselerine de rastladığımızdan Ashab-ı Kehf kıssasına zaman-mekan (uzay- zaman) açısından bakabilmekte ve zamanın bambaşka bir boyut olduğunu görmekteyiz. Yiğit gençler Allah'ın izniyle sevk edildikleri uzay-zaman koordinatında yeme-içme, yaşlanma gibi engellere takılmadan asırları geride bırakmışlardı.

Araştırmamızın geniş bir bölümünü teşkil eden ve Kur'an ayetleriyle sabit olan, mekanın farklı katlarında zamanın farklı hızlarla aktığı gerçeğini Ashab-ı Kehf kıssasında bariz olarak görmekteyiz. Yerdeki Kehf koordinatı uzaydaki karadelikler gibi zamanı yutmuş ve akışını durdurarak gençlerin zamandan etkilenmelerine engel olmuştur.

Zamanın izafiliği konusundaki bütün çalışmalar zamana etki eden iki temel etmenden söz etmektedirler: Bunlar kütle ve hızdır.

Eşyanın hızı arttıkça zamanı durağanlaşmakta ve zamanın tesirinden sıyrılmaktadır. Ashab-ı Kehf'in uykuda iken sağa- sola döndürülmesi dinamizmini

bilemediğimiz bir ivmeye tabi olduklarına işaret etmektedir. Bu da onların zamandan etkilenmemelerini sağlamıştır.

Ayrıca Ashab-ı Kehf zamanın tesirinden bu şekilde sıyrılabilmiş oldukları gibi yeryüzünde bir çok örneğini gördüğümüz canlılar gibi uyuşuk bir hayata geçirilerek de yılları geride bırakmış olabilirler. Nitekim kış uykusuna yatan canlılarda solunum hızı, kalp debisi, tiroid çalışması, vücut ısısı, kas gerginliği azalmakta ve bu durum kış boyunca onların ölmeden canlı kalmalarını sağlamaktadır.

Yine günümüzde bir çok hücre de dondurulmak suretiyle saklanabilmektedir. Ama canlıları ve onların organlarını dondurarak saklama fikri gerçekleşsin veya gerçekleşmesin kendisine donma sanatı çok iyi öğretilmiş canlılar tanıyoruz...ve onlardan öğreneceğimiz çok şey var... Şayet herhangi bir kimseye, Kur'an'ın her bir harfi için bin bir anlayış verilseydi, o kimse Allah'ın Kitabındaki sadece bir ayete koyduğu manaların sonuna erişemeyeceğinden Kur'an ebede kadar önümüzü aydınlatacaktır. Kur'an'da sadece 16 ayetle değinilen Kehf kıssası günümüzün en önemli bilimsel konularına ve dinin temel esaslarına açıklık getirebildiğine göre demek ki Allah'ın bir ayeti bile sonsuz bilgileri ihtiva etmekte pek çok araştırmaya mevzu olabilmektedir. İşte bu yönlerden dolayı Kehf kıssası Kur'an'ın bütününde varolan mesajların bir armonisi durumundadır.

Böylece Ashab-ı Kehf kısası gibi Kur'an-ı Kerim'deki ilmi, fenni ve kozmolojik ayetlerle ilgili yapılan yorum ve açıklamalar bilimin ilerlemesiyle daha mükemmelleşecektir. Çünkü zaman en büyük müfessirdir.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmed, Ramazan Ahmed, El-Kehf ve'r-Rakim Fi't-Tarih ve'l-Asar, Riyad 1983
- Aiberg, Hans Von. Arzdan Arşa Sonsuzluk kulesi, Kit-San,İstanbul
- Akgündüz, Ahmed. Arşiv Belgeleri Işığında Tarsus Tarihi ve Eshab-ı Kehf, Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası, İstanbul 1993
- el-Alusi, Ş. Mahmud. Ruhu'l-Meani, 30 cild, Daru İhya'it-Turasi'l-Arabi, 4. Baskı, 1985
- Arslan, Ali. Büyük Kur'an Tefsiri, 16 cild, Okusan Yayıncılık, İstanbul tarihsiz.
- Ateş, Süleyman. Kur'an-ı Kerim Tefsiri, Milliyet Yayınları, 6 cilt, 1995
- Barnett, Lincoln. Evren ve Einstein, Çev: Nail Bezel, 3. baskı, Varlık Yayınları, İstanbul 1980
- Bilmen, Ömer Nasuhi. Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri, 8 cild, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1984.
- Bilim ve Teknik Dergisi (TUBİTAK)
- Bucaille , Dr. Maurice. Kitab-ı Mukaddes Ku'an ve Bilim , Çev: Suat Yıldırım, İstanbul 1985.
- Carrel,Dr. Alexis. İnsan Denen Meçhul,Yağmur Yayınları, İstanbul 1973.
- Coleman, James A. Herkes İçin Görelik, Çev: Osman Gürel, V Yayınları, Ankara 1987
- Çantay, Hasan Basri. Kur'an-ı Hakim ve Meali Kerim, İstanbul. 1953
- Daryal, Ali Murat. İslam'ın Doğuş ve İlk Yayılışının Psiko-Sosyal Açıdan Tahlili, Marmara Ünv. İlahiyat Fak. Yayınları, 2. Baskı, İstanbul. 1993
- Denizkuşları, Mahmut. Kur'an-ı Kerim ve Hadislerde Tıp, Marifet Yayınları, İstanbul, 1993
- Doğrul, Ömer Rıza, Tanrı Buyruğu Kur'an-ı Kerim , Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul 1934
- Einstein, Albert. Fiziğin Evrimi , Çev: Ömer Ünalan , Onur Yayınları , 3. baskı Ankara. 1994

- Einstein, Albert. İzafiyet Teorisi, Çev. Nihat Fındıklı, 3. baskı, Ortam Yayınları, İstanbul 1976
- Ebu Hayyan el-Endelûsi. Tefsiru Bahri'l-Muhit, 8 cild, Darûl-Fikr, 2. Baskı, Beyrut, 1983
- Emini, Ayetullah İbrahim, İntizar, çev. Kadri Çelik, Evrensel Yayıncılık, İstanbul 1996
- Emiroğlu, H. Tahsin. Esbab-ı Nüzul, 16 cilt, Konya tarihsiz
- Encyclopeadia of Religion and Ethics, "Seven Sleepers" maddesi, Edinburg 1981
- Ener, Kasım. Tarih Boyunca Adana Ovasına Bir Bakış, Adana 1993
- Evliya Çelebi. Seyahatname, 15 cilt, Zühal Danışman Yayınevi İstanbul 1971
- el- Gazzali, Ebu Hamid Muhammed B. Muhammed. İhya- u Ulumi'd-Din, 4. cilt Terc: Ahmed Serdaroğlu, Bedir Yayınevi, İstanbul 1989
- Gökcan, Fahri. Kur'an-ı Kerim'e Göre Eshab-ı Kehf Kıssası,Tayyib Okiç Armağanı, Atatürk Ün. İslami İlimler Fak. Dergisi, sh. 131-146, Ankara 1978
- el- Hakim, Tevfik. Ehlü'l-Kehf, Daru Kitabi'l- Lübnaniye, 1. baskı Beyrut 1978
- Havva, Said. El-Esas Fi't-Tefsir, 16 cild, trc. M. Beşir Eryarsoy, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1990
- Hawking, Stephen W. Zamanın Kısa Tarihi, çev: Sabit Say, Murat Uraz,5.Baskı, Milliyet Yayınları, İstanbul tarihsiz
- İbnu'l - Esir. El Kamil Fi't-Tarih Tercümesi, Terc: Abdullah Köşe, 12 cild, Bahar Yayınları, İstanbul, 1989
- İbn Kesir, İsmail. Tefsru'l-Kur'ani'l-Azim, 4 cild. Daru'l-Marife, Beyrut 1987
- İbn Kesir, İsmail. Hadislerle Kur'an Tefsiri, 16 cilt, çev. Bekir Karlığa. Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul 1985
- İbn Manzur. Lisanü'l Arab, 15 cild, Daru's Sadr, 1. Baskı, Beyrut, 1990
- İslam Ansiklopedisi, MEB . Yayınları.
- İslam Ansiklopedisi,Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1991
- Kadı Beyzavi, Esrar'ut- Te'vil, ve Envar'ut-Tenzil (Mec. Tefasir), Çağrı Yayınları, İstanbul tarihsiz

- El-Kalkili, Muhammed Adil. El Hendesetü'l-İlahiyye Fi Sureti'l-Kehf, Daru'l-Feyha, Amman 1986.
- Kırca, Celal. İlimler ve Yorumlar Açısından Kur'an'a Yönelişler, Tuğra Neşriyat, İstanbul tarihsiz.
- Kırca Celal. Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler, Marifet Yayınları, 2.Baskı, İstanbul tarihsiz
- Kitab-ı Mukaddes, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1993
- el-Kuşeyri, A. Kerim b. Hevazin, er-Risaletu'l-Kuşeyriye fi İlmi't-Tasavvuf, Daru'l-Hayr, Beyrut 1991
- Kutub, Seyyid. Fi Zilali'l-Kur'an, 12 cilt, çev. Yakup Çiçek, Hikmet Yayınları, İstanbul 1993
- Massignon, L. Les Sept dormants d' Ephese (Ahl-al Kahf) en İslam et en Chetience, Revue des etudes Islamigues, Paris 1953
- Mecdub, Ahmed Ali. Ehlü'l-Kehf Fi't-Tevrat ve'l-İncil ve'l-Ku'an, ed-Dar el Masriye el Lübnaniye, Kahire 1990
- Mehmet Ayntabi, Tefsir-i Tibyan, İstanbul 1323
- Merdin, Sadettin. Tanrıya Koşan Fizik, Timaş Yayınları, İstanbul 1995
- Mehmed Vehbi. Hülasatü'l-Beyan Fi Tefsiri'l-Kur'an, 16 cild, 4. Baskı, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1968
- Mevdudi, Ebu'l Ala. Tefhimu'l-Kur'an Terc: Nazife Şişman. 7 cild, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986
- Muhammed Emin. Ashab-ı Kehf ve Rahim, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Muhammed Efendi Tasnifi, No:4629
- Muhammed Gazzali. Fıkhu's-Sire, Çev:Resul Tosun, Risale Yayınları, İstanbul 1987
- Nedvi, Ebul Hasen Ali el Haseni. Din ile Maddecilik Arasında Ezeli Savaş: Kehf Suresinin Düşündürdükleri, İslami Neşriyat Yayınevi, İstanbul 1975
- en-Nesefi, Ebul Bereket Mahmut, Medarik'ut-Tenzil ve Hakaik'ut-Te'vil (Mec. Tefasir), Çağrı Yayınları, İstanbul tarihsiz.
- Nurbaki, Haluk. İnsan Bilinmezi, Hilal Yayınları,İstanbul tarihsiz

- Nurbaki, Haluk. Kur'an-ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler. Türkiye Diyanet Vakfi Yayınları, Ankara 1987
- .Nurbaki, Haluk. İslam Metafiziği İman, Hilal Yayınları, İstanbul1983
- Onur, Ayhan. Ashab-ı Kehf Tepesinde Bazı Coğrafi Müşahedeler, (Coğrafya Araştırmaları Dergisi 1966'dan ayrı basım) Ankara 1966.
- Önkal, Ahmet. Resulullah'ın İslama Davet Metodu, Esra Yayıncılık, Konya 1990
- er-Razi, Fahruddin. Mefatihu'l - Gayb (et-Tefsiru'l-Kebir), 32 cild, 3. Baskı, Darû İhya'it-Turasi'l-Arabi, Beyrut, tarihsiz
- Russell, Bertrand. Rölativitenin Alfabesi, Çev: Vahap Erdoğdu, Onur Yayınları, İstanbul tarihsiz
- Sabûni, Muhammed Ali. Safvetü't-Tefasir, 3 cild, Dersaadet Yayınları, İstanbul, tarihsiz.
- Sahihi Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercümesi 13 cild 7. Baskı, Ankara 1983
- Sümer, Faruk. Eshabü'l-Kehf, Türk Dünyaları Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1989
- Sünbülük, Esad Sezai. Eshab-ı Kehf ve Zülkarneyn Hikayesi, Aydınlık Basımevi, İstanbul 1947
- Şa'ravi, Muhammed Mutevelli. Kur'an Mucizesi, çev: Sait Şimşek, Esra Yayınları, Konya 1993
- Şemsettin Sami, Kamus-ı A'lam, Tarsus Maddesi, 6 cilt, Mihran Matbaası, İstanbul 1311
- Şengül, İdris. Kur'an Kıssaları Üzerine, Işık Yayınları , İzmir 1994
- Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir. Camiu'l- Beyan Fi Tefsiri'l- Kur'an, 30 cild, Daru'l- Marife, Beyrut 1987
- Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir. Milletler ve Hükümdarlar Tarihi, 5 cilt, çev. Zakir Kadiri Ugan, Ahmet Temir, MEB Yayınları, İstanbul 1991
- Taftazani, Allame Sa'duddin Mes'ud bin Ömer, Şerhu'l Akaid, Dergah Yayınları, İstanbul, 1991
- Tanju, Haluk Cemil. Uzay Çağında Evren ve Biz, 1983

- Tümer, Günay. Dinler Tarihi, 2. Baskı, Ocak Yayınları, Ankara, 1993.
- Türkoğlu, Sabahattin. Efesin Öyküsü, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1992
- Yalçın, Servet. Ashab-ı Kehf ve Zülkarneyn Kıssalarının Kur'an-ı Kerim'e Göre Tefsiri, Atatürk Ün. İlahiyat Fak. Erzurum 1989
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. Hak Dini Kur'an Dili, 10 cild, Zaman Yayıncılık, İstanbul, tarihsiz.
- Yıldız, Sinan. Ashab-ı Kehf, 4.Baskı, Alem Ticaret ve Yayıncılık, İstanbul 1995
- Yılmaz, Musa Kazım. Ashab-ı Kehf Kıssasının Tevhid Açısından Değeri, Din Öğretimi Dergisi , Sayı 26-28, M.E. Basımevi, Ankara 1991
- Zahide, Atiyye Abdü'l- Mu'ti, Ashab-ı Kehf ve'r-Rahim, Matbaatu'n-Nasr, Küdüs 1977
- Zaman ve Rölativite , Bilim Araştırma Merkezi Yayınevi, İstanbul 1980
- Zemahşeri, Ebu'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer. el-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavil fi Vucuhi't-Tenzil, 4 cild, Daru'l Marife, Beyrut tarihsiz.
- Zibyan, Muhammed Teysir. Ehlü'l-Kehf ve Zuhuru'l-Mu'cizeti'l-Kur'aniyyeti'l-Kübra, 1. Baskı, Daru'l-İ'tisam, Kahire 1978.
- Zuhayli, Vehbe. et-Tefsiru'l-Munir, 32 cild, 1. Baskı, Daru'l-Fikri'l-Muasır, Beyrut, 1991

E K L E R

T.C.
TARSUS BELEDİYESİ
HALKLA İLİŞKİLER MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : 01.B.Hlk.İliş. (1)-1

Konu :

2.../1./1997.

SAYIN

HOCAM,

Tarsus Belediyesi Halkla İlişkiler Müdürlüğüne gönderdiğiniz mektubu aldık.Bizlerden istemiş olduğunuz Eshab-ı Kehf ile ilgili kitapçık ve resimli broşürlerimizi adresinize gönderiyoruz.

Yerinde incelemeniz gerektiği takdirde gidiş gelişinizi kolaylaştırmak için Belediyemizin araçlarından faydalanabileceğinizi bildirir saygılar sunarım.

Mustafa KEMAL TAŞ
TARSUS BELEDİYESİ
HALKLA İLİŞ.MÜDÜRÜ

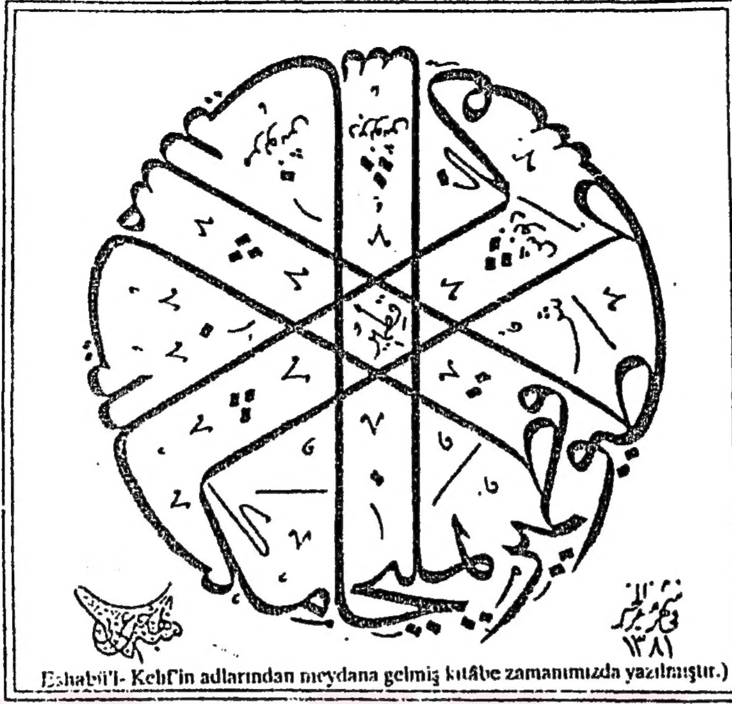
T.C.
TARSUS
BELEDİYE BAŞKANLIĞI
Halkla İlişkiler Müdürlüğü
S. No. :
Tarih :

Elbistan Kazası 1563

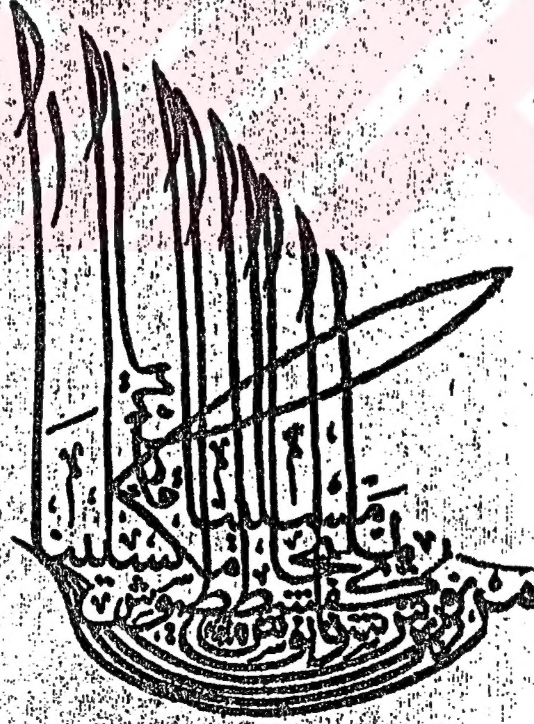
Tarsus Sancağı Meclisinin Eshâb-ı Kehf Mağarası İle Alakalı Mazbatası (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet-Evkâf, No: 24935)

Osmanlı Devleti'nin Son Zamanında Tarsus'un Siyâsî Haritası

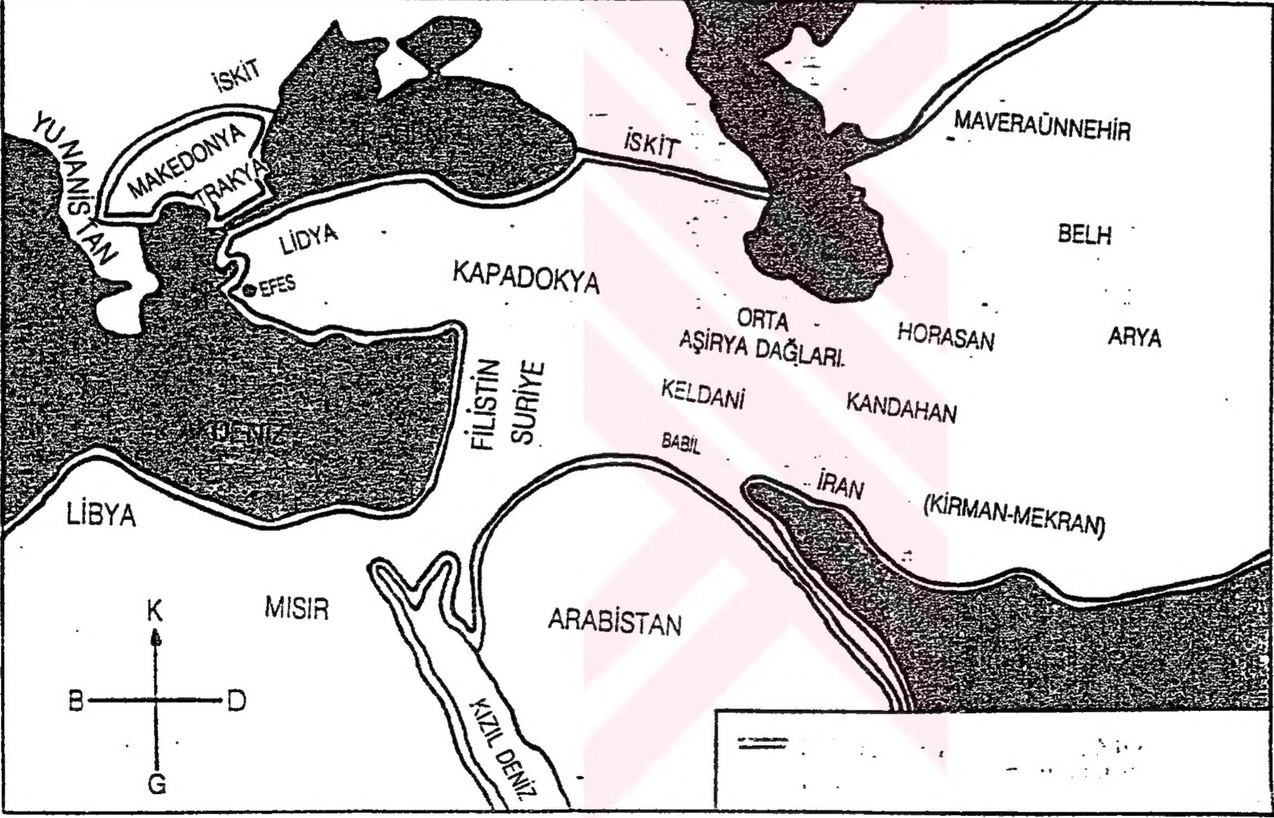

Eshabü'l- Kehf'in adlarından meydana gelmiş kitâbe zamanımızda yazılmıştır.)

"Ashab-ı Kehf"in mübarek isimleri : Yemliha, Meslina, Mekselina, Mernuş, Debernuş, Şazenuş, Kefeştetayyuş ve i

İSKİT
YUNANİSTAN
MAKEDONYA
TRAKYA
LİDYA
EFES
KAPADOKYA
İSKİT
MAVERAÜNNEHİR
BELH
ORTA
AŞİRYA DAĞLARI
HORASAN
ARYA
FİLİSTİN
SURİYE
KELDANİ
KANDAHAN
BABİL
İRAN
(KİRMAN-MEKRAN)
LİBYA
MISIR
ARABİSTAN
KIZIL DENİZ
K
B
D
G

Tarsus Sancağı Meclisi'nin Eshâb-ı Kehf Mağarası ile alakalı mazbatası.
(Başbakanlık Arşivi, Cevdet Evkâf, No:24935)

1132 tarihli Eshâb-ı Kehf Mağarası'nın sucusu ile alakalı Ma'ruz(Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Evkâf, No:13568)